

PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

PROJEKTU STRATEGII ROZWOJU TURYSTYKI W WOJEWÓDZTWIE WIELKOPOLSKIM DO 2020 ROKU

WIELKOPOLSKIE BIURO PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO

POZNAŃ 2015

PROGNOZA ODZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

**PROJEKT STRATEGII ROZWOJU TURYSTYKI
W WOJEWÓDZTWIE WIELKOPOLSKIM DO 2020 ROKU**

Zespół projektowy

Dyrektor Biura

Marek Bryl

Zastępca Dyrektora

dr Grażyna Łyczkowska

Projektant prowadzący

Aleksandra Kozłowska

Współpraca

Ewa Arabas-Piotrowska

Małgorzata Czerniak

Jarosław Kamiński

Mateusz Krygier

dr Grażyna Łyczkowska

Agnieszka Podgórska

Patryk Stojanowicz

Opracowanie graficzne

Jadwiga Lechicka

Mikołaj Pietz

WIELKOPOLSKIE BIURO PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO W POZNANIU

Poznań, grudzień 2015 r.

Spis treści

1. Wstęp.....	3
1.1. Podstawa formalno-prawna opracowania prognozy	3
1.2. Cel i zakres prognozy	4
2. Wykorzystane dokumenty.....	7
2.1. Informacja o metodach zastosowanych przy sporządzaniu prognozy	7
3. Informacja o zawartości, głównych celach Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do roku 2020 oraz jego powiązaniach z innymi dokumentami	9
3.1. Ogólna charakterystyka Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do roku 2020	9
3.2. Zawartość dokumentu	9
3.3. Cele Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do roku 2020	10
3.4. Powiązanie Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku z innymi dokumentami	14
4. Analiza uwarunkowań przyrodniczych i ocena stanu środowiska	15
4.1. Ogólna charakterystyka województwa	15
4.2. Charakterystyka środowiska przyrodniczego i kulturowego	16
4.3. Formy ochrony przyrody.....	19
4.4. Ocena istniejącego stanu środowiska przyrodniczego oraz stan środowiska na obszarach objętych przewidywanym znaczącym oddziaływaniem	20
4.4.1. Jakość wód powierzchniowych	21
4.4.2. Jakość wód podziemnych.....	22
4.4.3. Wody i obszary szczególnie narażone na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych.....	22
4.4.4. Zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego	24
4.4.5. Zagrożenie klimatu akustycznego	26
4.4.6. Oddziaływanie inwestycji liniowych na środowisko	30
4.4.7. Pola elektromagnetyczne	32
4.4.8. Zagrożenie powodziowe	32
4.4.9. Zanieczyszczenie gleb	33
4.4.10. Możliwość wystąpienia innych zjawisk mających wpływ na środowisko	34
4.4.11. Obszary ograniczonego użytkowania	34
4.4.12. Strefy ochronne terenów zamkniętych.....	35
4.4.13. Odpady.....	35
4.4.14. Potencjalne zmiany środowiska w przypadku braku realizacji projektowanego dokumentu	36

5. Charakterystyka i ocena problemów ochrony środowiska istotnych z punktu widzenia <i>Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku</i> , w szczególności dotyczących obszarów objętych ochroną prawną	39
6. Analiza i ocena celów ochrony środowiska ustanowionych na poziomach międzynarodowym, europejskim i krajowym, istotnych z punktu widzenia Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku.....	41
7. Potencjalne znaczące oddziaływanie realizacji <i>Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku</i> na obszary Natura 2000, a także poszczególne elementy środowiska.....	47
8. Rozwiązania mające na celu zapobieganie, ograniczenie lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko	61
9. Rozwiązania alternatywne do rozwiązań zawartych w Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku	67
10. Propozycje dotyczące przewidywanych metod analizy realizacji Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku oraz częstotliwości jej przeprowadzania ..	68
11. Możliwe transgraniczne oddziaływanie realizacji Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku na środowisko	71
12. Streszczenie.....	72
13. Bibliografia.....	77
14. Załączniki	84

1. Wstęp

Prognoza oddziaływania na środowisko wykonana została do projektu *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* i stanowi ważny element strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. *Strategia rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* będzie w niniejszym opracowaniu nazywana również *Strategią rozwoju turystyki* lub *Strategią*.

Strategia rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku została opracowana na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu, przez konsorcjum wielkopolskich szkół wyższych: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Akademię Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu.

Uchwała o przystąpieniu do prac nad opracowaniem *Strategii rozwoju turystyki*, określająca zasady, tryb i harmonogram prac nad dokumentem przyjęta została przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego 23 lutego 2015 r. (Uchwała Nr IV/70/15 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego). *Wstępny Projekt Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* przyjęty został 8 października 2015 r. przez Zarząd Województwa Wielkopolskiego.

Do prac nad *Strategią* Zarząd Województwa Wielkopolskiego powołał Zespół Ekspertki ds. *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku*. Do zadań Zespołu należały: analiza, weryfikacja i opiniowanie wstępnej wersji oraz projektu *Strategii rozwoju turystyki*, prowadzenie nadzoru merytorycznego nad zapisami *Strategii* oraz czuwanie nad realizacją przyjętego harmonogramu prac. Rolę sekretariatu oraz zespołu redagującego tekst projektu *Strategii rozwoju turystyki* pełnił Departament Sportu i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego.

Strategia rozwoju turystyki określa priorytety, działania i zadania w zakresie rozwoju turystyki na poziomie województwa. Jej wdrożenie będzie sprzyjać kreowaniu markowych produktów turystycznych Wielkopolski, będących podstawą budowy wizerunku regionu jako obszaru atrakcyjnego turystycznie. Prowadzić ma również do wzmocnienia pozycji województwa na rynku turystycznym, zwiększenia ruchu turystycznego oraz rozwoju infrastruktury turystycznej i paraturystycznej.

Postępowanie w sprawie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, jak i sama Prognoza, mają na celu określenie i ocenę:

- skutków dla środowiska, które mogą wynikać z ustaleń zawartych w dokumencie,
- stanu i funkcjonowania środowiska oraz tendencji do zmian przy braku realizacji ustaleń,
- możliwości rozwiązań eliminujących lub ograniczających negatywne oddziaływania na środowisko, w tym na krajobraz, które mogą wynikać z realizacji ustaleń dokumentu.

1.1. Podstawa formalno-prawna opracowania prognozy

Podstawę formalno-prawną opracowania prognozy oddziaływania na środowisko do projektu *Strategii rozwoju turystyki* stanowią:

- Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U.2013.1235 z późniejszymi zmianami),
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U.2013.1232 z późniejszymi zmianami),
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U.2015.1392),
- Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U.2014.1649 z późniejszymi zmianami),
- dyrektywy unijne:
 - Dyrektywa 2001/42/WE z dnia 27 czerwca 2001r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko (Dz. Urz. WE L 197 z 21.07.2001r.), określająca wymagania przeprowadzenia oceny w odniesieniu do planów mogących mieć znaczące oddziaływanie na środowisko. Jej celem jest zapewnienie wysokiego poziomu ochrony środowiska i przyczynienie się do uwzględniania aspektów środowiskowych w przygotowywanych dokumentach dla wspierania zrównoważonego rozwoju,
 - Dyrektywa 2003/35/WE z dnia 26 maja 2003 r. przewidująca udział społeczeństwa w odniesieniu do sporządzania niektórych planów i programów w zakresie środowiska oraz zmieniającej w odniesieniu do udziału społeczeństwa i dostępu do wymiaru sprawiedliwości dyrektywy rady 85/337/WE i 96/61/WE (Dz. Urz. WE L 156 z 26.06.2003 r.),
 - Dyrektywa 2003/4/WE w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska, dostosowana do postanowień Konwencji z Arhus, gwarantująca dostęp do informacji o środowisku będących w posiadaniu organów władzy publicznej, każdemu, kto zwróci się z wnioskiem o ich udostępnienie.

1.2. Cel i zakres prognozy

Podstawowym celem prognozy jest ustalenie, czy zapisy projektu *Strategii rozwoju turystyki* nie naruszają zasad prawidłowego funkcjonowania środowiska przyrodniczego. Ważne jest, by względy ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju były brane pod uwagę na równi z innymi celami i interesami (gospodarczymi i społecznymi).

Prognoza ma również ułatwić identyfikację możliwych do określenia skutków środowiskowych spowodowanych realizacją postanowień ocenianego dokumentu oraz określić, czy przyjęte rozwiązania w dostateczny sposób zabezpieczają przed powstawaniem konfliktów i zagrożeń w środowisku.

Prognoza oddziaływania na środowisko podlega opiniowaniu i uzgadnianiu, wraz z projektem *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* przez właściwe, wymagane prawem organy i instytucje. Podlega ona również udostępnieniu opinii społecznej na etapie wyłożenia projektu *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* do publicznych konsultacji.

Zgodnie z wymogami ustawy z dnia 03.10.2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko Marszałek Województwa Wielkopolskiego pismem nr DS-II.521.1.2015 z dnia 18 maja 2015 roku oraz pismem nr DS-2.521.1.2015 z dnia 15 maja 2015 roku wystąpił do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska oraz pismem nr DS-2.521.1.2015 z dnia 15 maja 2015 roku do Wielkopolskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Poznaniu o uzgodnienie zakresu i stopnia szczegółowości informacji wymaganych w prognozie oddziaływania na środowisko do *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku*.

Zakres ten został uzgodniony z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska w Poznaniu pismem nr WOO-III.411.228.2015.PW.1 z dnia 17 czerwca 2015 r. oraz z Wielkopolskim Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym w Poznaniu pismem nr DN-NS.9012.668.2015 z dnia 27 maja 2015 r. W wyżej wymienionych pismach stwierdzono, że prognoza powinna być sporządzona w pełnym zakresie określonym w art. 51 ust. 2. i art. 52 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko. Zgodnie z tymi artykułami prognoza powinna zawierać m. in.:

- informacje o zawartości, głównych celach projektowanego dokumentu oraz jego powiązaniach z innymi dokumentami,
- informacje o metodach zastosowanych przy sporządzaniu prognozy,
- propozycje dotyczące przewidywanych metod analizy skutków realizacji postanowień projektowanego dokumentu oraz częstotliwości jej przeprowadzania,
- informacje o możliwym transgranicznym oddziaływaniu na środowisko,
- analizę i ocenę istniejącego stanu środowiska oraz potencjalne zmiany tego stanu w przypadku braku realizacji projektowanego dokumentu,
- analizę i ocenę stanu środowiska na obszarze objętym przewidywanym znaczącym oddziaływaniem,
- analizę i ocenę istniejących problemów ochrony środowiska istotnych z punktu widzenia realizacji projektowanego dokumentu, w szczególności dotyczące obszarów chronionych,
- analizę i ocenę celów ochrony środowiska ustanowionych na szczeblu międzynarodowym, wspólnotowym, krajowym istotne z punktu widzenia projektowanego dokumentu, oraz sposoby, w jakich te cele i inne problemy środowiska zostały uwzględnione podczas opracowywania dokumentu,
- przewidywane znaczące oddziaływania, w tym oddziaływania bezpośrednie, pośrednie, wtórne, skumulowane, krótkoterminowe, średnioterminowe i długoterminowe, stałe i chwilowe oraz pozytywne i negatywne na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru, a także na środowisko, a w szczególności na: różnorodność biologiczną, ludzi, zwierzęta, rośliny, wodę, powietrze, powierzchnię ziemi, krajobraz, klimat, zasoby naturalne, zabytki, dobra materialne z uwzględnieniem zależności między tymi elementami środowiska i między oddziaływaniami na te elementy,

- rozwiązania mające na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko, mogących być rezultatem realizacji projektowanego dokumentu, w szczególności na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru,
- rozwiązania alternatywne do rozwiązań zawartych w projektowanym dokumencie wraz z uzasadnieniem ich wyboru oraz opis metod dokonania oceny prowadzącej do tego wyboru albo wyjaśnienie braku rozwiązań alternatywnych, w tym wskazania napotkanych trudności wynikających z niedostatków techniki lub luk we współczesnej wiedzy,
- streszczenie w języku niespecjalistycznym.

Informacje zawarte w prognozie są opracowane stosownie do stanu współczesnej wiedzy i metod oceny oraz dostosowane do zawartości i stopnia szczegółowości projektowanego dokumentu oraz etapu przyjęcia tego dokumentu w procesie opracowywania projektów dokumentów powiązanych z tym dokumentem. W prognozie oddziaływania na środowisko uwzględniono informacje zawarte w prognozach oddziaływania na środowisko sporządzonych dla innych, przyjętych już, dokumentów powiązanych z projektem dokumentu będącego przedmiotem postępowania.

W Prognozie także określono, przeanalizowano i oceniono istniejące problemy ochrony środowiska istotne z punktu widzenia realizacji ustaleń projektu *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku*, w szczególności dotyczące obszarów podlegających ochronie na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody znajdujących się na obszarze Wielkopolski. Ponadto określono, przeanalizowano i oceniono przewidywane znaczące oddziaływania wynikające z realizacji ustaleń projektu *Strategii*, w tym oddziaływania bezpośrednie, pośrednie, wtórne, skumulowane, krótkoterminowe, średnioterminowe i długoterminowe, stałe i chwilowe oraz pozytywne i negatywne na formy ochrony przyrody, w szczególności na cele i przedmioty ochrony obszarów Natura 2000 oraz integralność tych obszarów, a także na florę i faunę, w tym gatunki objęte ochroną gatunkową. Przedstawiono także rozwiązania mające na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko, mogących być rezultatem realizacji ustaleń projektu *Strategii rozwoju turystyki*, w szczególności na cele i przedmioty ochrony obszarów Natura 2000 oraz na integralność tych obszarów.

W Prognozie przedstawiono rozwiązania alternatywne do rozwiązań zawartych w projekcie *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* wraz z uzasadnieniem ich wyboru oraz opis metod dokonania oceny prowadzącej do tego wyboru albo wyjaśnienie braku rozwiązań alternatywnych, w tym wskazania napotkanych trudności wynikających z niedostatków techniki lub luk we współczesnej wiedzy.

Analiza potencjalnych oddziaływań, które mogą być skutkiem realizacji ustaleń projektu *Strategii rozwoju turystyki* została przedstawiona w formie opisowej wraz z merytorycznym uzasadnieniem i odpowiednimi wnioskami wynikającymi z tej analizy.

2. Wykorzystane dokumenty

Prognozę do projektu *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* przygotowano z wykorzystaniem następujących materiałów sporządzonych na poziomach: krajowym i wojewódzkim. Są to między innymi:

- II Polityka Ekologiczna Państwa, Rada Ministrów, Warszawa 2000,
- Polityka Ekologiczna Państwa w latach 2009 – 2012 z perspektywą do roku 2016,
- Krajowa Strategia Ochrony i Umiarkowanego Użytkowania Różnorodności Biologicznej wraz z Programem działań (dokument zatwierdzony przez Radę Ministrów w dniu 25 lutego 2003 r.),
- Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolska 2020 (Uchwała Nr XXIX/559/12 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 17 grudnia 2012 r.),
- Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z prognozą oddziaływania na środowisko (Uchwała Nr XLVI/690/10 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 26 kwietnia 2010 r.),
- Program Ochrony Środowiska Województwa Wielkopolskiego na lata 2012-2015 wraz z prognozą oddziaływania na środowisko (Uchwała Nr XXVIII/510/12 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 26 listopada 2012 r.),
- Plan gospodarki odpadami dla województwa wielkopolskiego na lata 2012 – 2017 wraz z prognozą oddziaływania na środowisko (Uchwała Nr XXV/440/12 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 sierpnia 2012 roku),
- Raporty o stanie środowiska w Wielkopolsce w roku 2009 – 2014 Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Poznaniu, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Poznań,
- Opracowanie ekofizjograficzne podstawowe dla województwa wielkopolskiego, WBPP, Poznań 2015 r.

2.1. Informacja o metodach zastosowanych przy sporządzaniu prognozy

Prognozę wykonano przy wykorzystaniu wskaźników stanu środowiska oraz metod jakościowych. Ocenie poddano zarówno obecny stan środowiska przyrodniczego jak i wpływ realizacji projektu *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* na jego stan. Przeprowadzono analizy dokumentów strategicznych ustanowionych na poziomach międzynarodowym i krajowym oraz aktów prawnych uwzględnionych podczas opracowania projektu *Strategii*.

Analizę i ocenę stanu środowiska Wielkopolski wykonano na podstawie danych państwowego monitoringu środowiska na poziomach krajowym i regionalnym, danych statystycznych, opracowań kartograficznych oraz w oparciu o literaturę specjalistyczną. Analiza stanu środowiska pozwoliła na identyfikację najważniejszych problemów ochrony środowiska w województwie oraz określenie trendów zmian w środowisku.

Ważnym elementem prac nad Prognozą było wykonanie oceny zgodności postanowień projektowanego dokumentu ze strategicznymi celami ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju określonymi w dokumentach międzynarodowych, wspólnotowych i krajowych.

Podlegający ocenie projekt *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* w swej naturze jest dokumentem ogólnym. Wobec powyższego, także ocena oddziaływania na środowisko może mieć jedynie charakter jakościowy. Na obecnym etapie nie jest możliwe wykonanie szczegółowej oceny oddziaływania na środowisko wszystkich ustaleń *Strategii*, gdyż nie precyzuje ona szczegółowo opisów działań i planowanych lokalizacji. Niemniej jednak na podstawie celów strategicznych i operacyjnych oraz zapisanych w nich kierunkach działań można wskazać cele mające wpływ na środowisko. W ocenie tej możliwe jest określenie potencjalnych oddziaływań, ich charakteru oraz spodziewanych skutków pozytywnych lub negatywnych.

W prognozie oddziaływania na środowisko wskazano kierunki zmian, jakich należy się spodziewać w związku z realizacją *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku*, a także wskazano propozycje działań minimalizujących i kompensujących negatywne oddziaływania związane z wdrożeniem *Strategii*.

3. Informacja o zawartości, głównych celach Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do roku 2020 oraz jego powiązaniach z innymi dokumentami

3.1. Ogólna charakterystyka Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do roku 2020

Dokument określa priorytety, działania i zadania w zakresie rozwoju turystyki na poziomie województwa. Dokument ten jest sektorowym uzupełnieniem *Zaktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku*.

Opracowanie dokumentu wymagało:

- sformułowania diagnozy stanu turystyki w województwie wielkopolskim,
 - przeanalizowania i opracowania wniosków diagnostycznych,
 - uszczegółowienia w pewnych obszarach zaktualizowanej Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku,
 - odniesienia do innych dokumentów strategicznych krajowych i regionalnych,
 - opracowania syntetycznych uwarunkowań rozwojowych,
 - przeprowadzenia analizy SWOT (Strength, Weaknesses, Opportunities, Threats) – identyfikacji silnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń dla turystyki
- określenia wizji i misji dalszego rozwoju sektora turystyki,
- sformułowania priorytetów strategicznych, celów strategicznych i operacyjnych,
 - określenia kierunków działań dla realizacji przyjętych celów operacyjnych.

Generalne dokumenty strategiczne mają charakter ogólny, kierunkowy, trudno jest precyzyjnie oszacować i przyporządkować środki niezbędne do realizacji celów wyznaczonych w tych dokumentach. Stąd też finansowanie zadań wynikających ze *Strategii* można określić jedynie kierunkowo poprzez wskazanie potencjalnych źródeł, przy braku możliwości szacunku ich skali. Potencjalnymi źródłami finansowania, w tym zewnętrznego będą: budżet województwa wielkopolskiego, budżety samorządów powiatowych i gminnych, środki pochodzące z funduszy unijnych, środki własne Wielkopolskiej Organizacji Turystycznej, środki prywatne, środki z budżetu państwa (w tym budżetu ministra właściwego ds. turystyki), środki innych partnerów zaangażowanych w osiągnięcie celów Strategii, w tym organizacji pozarządowych o zasięgu regionalnym i lokalnym (np. lokalnych organizacji turystycznych, lokalnych grup działania).

3.2. Zawartość dokumentu

Projekt *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* składa się z części tekstowej, podzielonej na sześć rozdziałów:

Rozdział 1: Wprowadzenie zawierające informacje ogólne o dokumencie

Rozdział 2: Analiza SWOT – identyfikacja silnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń dla turystyki w województwie wielkopolskim:

- określenie ogólnej sytuacji turystyki,

- diagnostyczna ocena aktualnego stanu turystyki,
- syntetyczna ocena stanu rozwoju turystyki.

Rozdział 3: Prognoza trendów rozwojowych w obszarze turystyki w okresie objętym Strategią:

- czynniki determinujące regionalne trendy rozwojowe,
- czynniki leżące u podstaw trendów w turystyce światowej.

Rozdział 4: Wizja i misja rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku:

- określenie najbardziej zasadniczych dążeń i kluczowych elementów służących budowie długofalowej strategii rozwoju turystyki w ujęciu przestrzennym.

Rozdział 5: Obszary priorytetowe Strategii – cele strategiczne:

- proponowane cele i działania w obszarze priorytetowym *Produkty turystyczne*,
- proponowane cele i działania w obszarze priorytetowym *Kapitał ludzki*,
- proponowane cele i działania w obszarze priorytetowym *Nowe technologie i innowacje*,
- proponowane cele i działania w obszarze priorytetowym *Infrastruktura*.

Rozdział 6: System realizacji i monitoringu:

- propozycja systemu wdrażania i harmonogram celów strategicznych oraz operacyjnych,
- potencjalne źródła finansowania celów strategicznych oraz operacyjnych,
- zasady monitorowania realizacji celów strategicznych oraz operacyjnych.

Załącznikiem do wstępnego projektu *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* jest opracowana na przełomie lat 2014 – 2015 *Diagnoza turystyki w województwie wielkopolskim*.

3.3. Cele Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do roku 2020

Strategia rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do roku 2020 ma na celu wypracowanie nowych, dostosowanych do zmian zachodzących na rynku usług turystycznych, kierunków rozwoju turystyki w województwie.

Na podstawie identyfikacji silnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń dla turystyki w województwie wielkopolskim, przeprowadzono syntetyczną ocenę stanu rozwoju turystyki. Stwierdzono, że turystyka w Wielkopolsce rozwija się dynamicznie i stanowi znaczący czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego tego obszaru. W związku z tym opracowano wizję rozwoju turystyki w Wielkopolsce do 2020 roku. W ujęciu szczegółowym wizja opiera się na następujących założeniach:

- efektywnie wykorzystywany jest zróżnicowany, wewnętrzny potencjał turystyczny, umożliwiający tworzenie produktów turystycznych o wysokiej jakości, atrakcyjnych w skali całego roku,

- podmioty zaangażowane w rozwój turystyki ściśle współpracują wykorzystując potencjał metropolii poznańskiej, jak również wszystkich wielkopolskich subregionów, co skutkować powinno wartością dodaną,
- priorytetem i fundamentem rozwoju jest edukacja z zakresu turystyki i rekreacji w systemie uczenia się przez całe życie oraz budowa na jej podstawie kreatywnych kapitałów, intelektualnego i innowacyjnego,
- jednym z głównych priorytetów jest zrównoważony rozwój turystyki, uwzględniający interesy mieszkańców regionu,
- gospodarka turystyczna jest otwarta na globalne trendy w turystyce, co wzmacnia jej konkurencyjność,
- wysoka jakość usług turystycznych, spójny system informacji turystycznej przyczyniają się do wysokiej satysfakcji turystycznej i rekomendacji regionu jako godnej polecenia destynacji turystycznej,
- turystyka jako „dialog kultur” przyczynia się do wzrostu tolerancyjności, kreatywności i innowacyjności w regionie, do konsekwentnego kreowania jego pozytywnego wizerunku.

Z kolei misją Samorządu Województwa Wielkopolskiego w zakresie rozwoju turystyki do roku 2020 jest:

- integracja wszystkich podmiotów i instytucji na rzecz wzrostu turystycznej konkurencyjności województwa, poprawy jakości potencjału turystycznego,
- kreowanie i wspieranie rozwoju markowych produktów turystycznych w Wielkopolsce,
- stworzenie przy współpracy z partnerem zewnętrznym spójnej, nowoczesnej koncepcji turystycznej promocji regionu.

W oparciu o tak zdefiniowaną wizję i misję określono obszary priorytetowe *Strategii*: produkty turystyczne, kapitał ludzki, nowe technologie oraz infrastrukturę. Przyjęte priorytety strategiczne pozwoliły na określenie dla każdego z nich celów strategicznych, celów operacyjnych oraz kierunków interwencji.

Tabela nr 1. Zestawienie obszarów priorytetowych oraz celów strategicznych i operacyjnych

Obszary priorytetowe Strategii	Cele strategiczne	Cele operacyjne
I. PRODUKTY TURYSTYCZNE	CEL STRATEGICZNY I.1 Rozwój turystyki biznesowej	Cel operacyjny I.1.1 Wzrost atrakcyjności wielkopolskiej oferty turystycznej dedykowanej zagranicznemu turyście biznesowemu Cel operacyjny I.1.2 Zwiększenie liczby spotkań międzynarodowych o charakterze biznesowym Cel operacyjny I.1.3 Zwiększenie synergii pomiędzy turystyką biznesową i innymi formami turystyki w regionie Cel operacyjny I.1.4 Wzrost znaczenia turystyki biznesowej o randze krajowej i regionalnej

Obszary priorytetowe Strategii	Cele strategiczne	Cele operacyjne
	CEL STRATEGICZNY I.2 Rozwój produktów turystyki kulturowej	Cel operacyjny I.2.1 Rozwój szlaków turystyki kulturowej, w szczególności Szlaku Piastowskiego Cel operacyjny I.2.2 Zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń Cel operacyjny I.2.3 Propagowanie rozwoju turystyki kulturowej Cel operacyjny I.2.4 Poprawa dostępu do informacji o obiektach i wydarzeniach kulturalnych Cel operacyjny I.2.5 Rozwój i promocja kulinarnego dziedzictwa regionu
	CEL STRATEGICZNY I.3 Rozwój produktów turystyki przyrodniczej	Cel operacyjny I.3.1 Wspieranie działań w zakresie zrównoważonego rozwoju turystyki przyrodniczej Cel operacyjny I.3.2 Rozwijanie oferty działań edukacyjnych turystyki przyrodniczej
	CEL STRATEGICZNY I.4 Rozwój turystyki aktywnej	Cel operacyjny I.4.1 Rozwój Wielkiej Pętli Wielkopolski Cel operacyjny I.4.2 Rozwój Wielkopolskiego Systemu Szlaków Rowerowych Cel operacyjny I.4.3 Poprawa stanu infrastruktury turystycznej dla rozwoju turystyki aktywnej i rekreacji Cel operacyjny I.4.4 Współpraca na rzecz rozwoju, poprawy jakości i bezpieczeństwa turystyki aktywnej Cel operacyjny I.4.5 Kompleksowe i innowacyjne działania promocyjne w zakresie turystyki aktywnej Cel operacyjny I.4.6 Poprawa stanu środowiska przyrodniczego, w tym poziomu wód w akwenach, rzekach i ciekach wodnych
	CEL STRATEGICZNY I.5 Rozwój produktów turystyki wiejskiej	Cel operacyjny I.5.1 Wzrost atrakcyjności produktów turystyki wiejskiej Cel operacyjny I.5.2 Intensyfikacja działalności informacyjno-promocyjnej Cel operacyjny I.5.3 Podnoszenie jakości usług świadczonych przez obiekty turystyki wiejskiej
II. KAPITAŁ LUDZKI	CEL STRATEGICZNY II.1 Tworzenie nowych miejsc pracy w gospodarce turystycznej	Cel operacyjny II.1.1 Rozwój nowoczesnego systemu organizacji rynku pracy w gospodarce turystycznej Cel operacyjny II.1.2 Wspieranie i promocja postaw przedsiębiorczych i kreatywnych w gospodarce turystycznej
	CEL STRATEGICZNY II.2 Podnoszenie kompetencji kadr gospodarki turystycznej	Cel operacyjny II.2.1 Wspieranie wysokiej jakości programów edukacyjnych w turystyce Cel operacyjny II.2.2 Rozwój systemu szkoleń podnoszących kwalifikacje zawodowe
	CEL STRATEGICZNY II.3 Tworzenie warunków	Cel operacyjny II.3.1 Tworzenie przyjaznych warunków do rozwoju nowoczesnego biznesu turystycznego i okołoturystycznego,

Obszary priorytetowe Strategii	Cele strategiczne	Cele operacyjne
	sprzyjających współpracy w gospodarce turystycznej	w szczególności małych i średnich przedsiębiorstw Cel operacyjny II.3.2 Wsparcie współpracy podmiotów gospodarki turystycznej regionu
III. NOWE TECHNOLOGIE	CEL STRATEGICZNY III Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w promocji i dystrybucji produktów turystycznych	Cel operacyjny III.1 Rozbudowa i integracja turystycznych treści w przestrzeni wirtualnej Cel operacyjny III.2 Wprowadzenie rozwiązań z zakresu nowych technologii do zarządzania regionem turystycznym
IV. INFRASTRUKTURA	CEL STRATEGICZNY IV.1 Poprawa stanu infrastruktury zwiększającej dostępność przestrzeni turystycznej województwa	Cel operacyjny IV.1.1 Wsparcie rozwoju infrastruktury turystycznej podnoszącej jakość obsługi Cel operacyjny IV.1.2 Poprawa dostępności infrastruktury turystycznej, w tym dla osób z niepełnosprawnością
	CEL STRATEGICZNY IV.2 Wzrost ilościowy i jakościowy bazy noclegowej	Cel operacyjny IV.2.1 Zwiększenie stopnia wykorzystania istniejącej bazy noclegowej Cel operacyjny IV.2.2 Wspieranie inwestycji w infrastrukturę noclegową na obszarach o dużej atrakcyjności i niedostatecznym zagospodarowaniu turystycznym

Wyżej wymienione cele strategiczne zmierzają do skutecznej promocji istniejących już markowych produktów turystycznych oraz subregionów i miejscowości o funkcjach turystycznych na krajowym i międzynarodowym rynku, a także wykreowanie nowych produktów i rejonów, które mogą stać się istotnym elementem dalszego rozwoju wielkopolskiej turystyki w zakresie następujących form turystyki:

- turystyka biznesowa,
- turystyka kulturowa,
- turystyka przyrodnicza,
- turystyka aktywna,
- turystyka na obszarach wiejskich.

Strategia rozwoju turystyki określiła cele operacyjne oraz konieczne kierunki działań, które pozwolą na rozwój Wielkopolski na konkurencyjnym rynku turystycznym, za które odpowiada Samorząd Województwa Wielkopolskiego.

3.4. Powiązanie Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku z innymi dokumentami

Projekt *Strategii rozwoju turystyki* uwzględnia cele i priorytety polityk ustanawianych na szczeblu międzynarodowym, krajowym, regionalnym, jak i lokalnym. Do najważniejszych dokumentów, które miały wpływ na zapisy projektu *Strategii* zaliczyć można:

Polityki i dokumenty międzynarodowe

- Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającemu włączeniu społecznemu. Europa2020.

Polityki i dokumenty krajowe

- Strategia Rozwoju Kraju 2020,
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2010. Regiony – Miasta – Obszary Wiejskie,
- Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020”,
- Program Rozwoju Turystyki do 2020 roku,
- Marketingowa Strategia Polski w Sektorze Turystyki na lata 2012-2020,
- Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2016.

Polityki i dokumenty regionalne

- Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego,
- Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolska 2020 r.,
- Strategia Polityki Społecznej dla Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku,
- Strategia Promocji Gospodarczej Województwa Wielkopolskiego na lata 2010-2020,
- Zaktualizowana Regionalna Strategia Innowacji dla Wielkopolski na lata 2015-2020,
- Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2013-2016,
- Strategia Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej.

4. Analiza uwarunkowań przyrodniczych i ocena stanu środowiska

4.1. Ogólna charakterystyka województwa

Województwo wielkopolskie położone jest w zachodniej części Polski, graniczy z województwami: pomorskim, kujawsko-pomorskim, łódzkim, opolskim, dolnośląskim, lubuskim i zachodniopomorskim. Zajmuje powierzchnię 2 982 650 ha, co stanowi 9,5% powierzchni kraju i pod tym względem zajmuje drugie miejsce w Polsce po województwie mazowieckim.

Liczba ludności Wielkopolski w 2014 r. wynosiła 3 472 579 osób (9% ludności kraju), co daje 3 pozycję w kraju po województwie mazowieckim oraz śląskim, a gęstość zaludnienia 116 osób/km² i jest mniejsza od średniej krajowej wynoszącej 123 osoby/km² (Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych (GUS BDL) 2013). Ludność miast stanowiła 55% ogółu ludności województwa, wobec średniego wskaźnika dla kraju 60%.

Województwo wielkopolskie jest podzielone administracyjnie na 31 powiatów ziemskich i 4 powiaty grodzkie oraz 226 gmin, w tym: 19 miejskich, 92 miejsko-wiejskich oraz 115 wiejskich. Największym miastem województwa jest Poznań z ludnością 548 028 osób, co stanowi 16% ludności regionu. Poznań ma podstawowe znaczenie dla systemu osadniczego kraju i jego gospodarki, jest istotnym węzłem sieci powiązań funkcjonalnych w przestrzeni krajowej i międzynarodowej. Ważnymi ośrodkami miejskimi są także: Kalisz i Ostrów Wielkopolski, tworzące dwubiegunowy układ miejski, pełniący oprócz funkcji regionalnych, także szereg funkcji o znaczeniu krajowym. Także ośrodki subregionalne – Konin, Leszno, Piła i Gniezno stymulują rozwój poszczególnych części województwa.

Wielkopolska posiada korzystne położenie na tle kraju i Europy. Usytuowana jest między wschodem i zachodem Europy. Przez jej obszar przebiegają ważne korytarze transportowe łączące kraje Unii Europejskiej z krajami centralnej i wschodniej Europy. Poza tym województwo jest korzystnie usytuowane w systemie powiązań transportowych w kraju, łączących Wybrzeże Bałtyckie ze Śląskiem.

W użytkowaniu gruntów dominują użytki rolne zajmujące w 2014 r. 65% powierzchni województwa, na które składają się: grunty orne 53%, łąki i pastwiska 9%, sady 1%, a pozostałe grunty 2%¹ (BDL GUS 2014).

Korzystne położenie województwa na tle Europy i kraju sprzyja m.in. rozwojowi sieci transportowej. Region jest wpisany w europejską przestrzeń transportową poprzez system międzynarodowych dróg kołowych, linii kolejowych oraz dróg żeglownych. Zasadnicze powiązania komunikacyjne Wielkopolski z krajami Unii Europejskiej wyznaczają dwa europejskie korytarze transportowe:

- korytarz II – Paryż–Berlin–Poznań–Warszawa–Mińsk–Moskwa,
- korytarz VIa – Grudziądz–Świecie–Gniezno–Poznań, który jest odgałęzieniem korytarza VI Gdańsk–Katowice–Żylna.

Na terenie województwa krzyżują się dwie osie komunikacyjne: wschód-zachód i północ-południe. Oś komunikacyjna wschód-zachód przebiega w II korytarzu transportowym

¹ BANK DANYCH LOKALNYCH (BDL), 1995 – 2015. Główny Urząd Statystyczny (GUS). (online): <http://www.stat.gov.pl/bdl>

i obejmuje: drogę krajową nr 2/92, autostradę A2 oraz linię kolejową nr 3 (E20). Oś komunikacyjną północ-południe tworzy droga krajowa S11 oraz linie kolejowe nr 354 i nr 405.

Duże znaczenie dla powiązań zewnętrznych Wielkopolski mają również: linie kolejowe nr 271, 351 (E59) oraz droga krajowa nr 5, będąca jednocześnie drogą międzynarodową E261.

Układ dróg wodnych Wielkopolski powiązany jest z europejskim systemem śródlądowych dróg wodnych poprzez międzynarodową drogę E70, która na obszarze kraju łączy ważne ośrodki gospodarcze położone w dolinie Wisły z zachodnią częścią kraju (zwłaszcza z ośrodkami w dolinie Odry). Układ ten na terenie województwa wielkopolskiego i województw przyległych jest bardzo korzystny, także dla żeglugi turystycznej, ponieważ tworzy tzw. „Wielką Pętlę Wielkopolski”.

Podstawę funkcjonowania transportu lotniczego na terenie województwa wielkopolskiego stanowi Port Lotniczy Poznań-Ławica im. H. Wieniawskiego. Lotnisko obsługuje ruch pasażerski i towarowy w relacjach krajowych i międzynarodowych.

Krajowy system sieci przesyłowej na terenie województwa tworzą linie 400 kV, 220 kV, 110 kV oraz 9 stacji elektroenergetycznych i rozbudowany system głównych punktów zasilania. Głównym wytwórcą energii elektrycznej w Wielkopolsce jest Zespół Elektrowni Pątnów Adamów Konin S.A., znajdujący się we wschodniej części województwa. Zużycie energii elektrycznej ogółem w województwie w 2013 r. wg GUS (2014) wyniosło 11 287 GWh. Odnawialne źródła energii mają około 7% udział w wytwarzaniu energii elektrycznej sprzedawanej na terenie województwa.

Przez obszar Wielkopolski przebiegają najważniejsze międzynarodowe gazociągi tranzytowe oraz magistralne o znaczeniu krajowym, połączone ze sobą za pośrednictwem 6 systemowych węzłów przesyłowych.

Przez środkową część regionu przebiega ropociąg „Przyjaźń” relacji Rosja–Niemcy, a przez gminy: Mieleszyn, Klecko, Skoki biegnie rurociąg z Płocka do bazy paliw w Rejowcu (gmina Skoki). Rurociąg paliwowy w południowo-wschodniej części województwa łączy Płock z Ostrowem Wielkopolskim, na terenie którego zlokalizowana jest baza paliw płynnych.

4.2. Charakterystyka środowiska przyrodniczego i kulturowego

Wielkopolska jest obszarem, na którym występują zasoby cenne pod względem przyrodniczym (Rycina nr 1). Dzisiejsze ukształtowanie powierzchni Wielkopolski jest w głównej mierze dziełem zlodowceń plejstoceniowych, których konsekwencją jest równoleżnikowa zmienność pochodzenia rzeźby i jej typu.

Podstawową cechą Wielkopolski jest jej równinność. Ponad 2/3 powierzchni województwa położona jest na wysokościach przekraczających 100 m n.p.m. Większe zróżnicowanie powierzchni występuje w północnej i południowej części województwa. Najwyższy punkt na terenie Wielkopolski to Kobyła Góra (284 m n.p.m.) stanowiąca kulminację Wzgórz Ostrzeszowskich, a najniższy punkt to dno Jeziora Śremskiego na Pojezierzu Międzychodzko-Sierakowskim (6 m p.p.m.).

Wielkopolska jest dosyć zasobna w surowce mineralne². Szczególnie ważne znaczenie dla gospodarki mają kopaliny energetyczne, głównie węgiel brunatny, gaz ziemny i ropa naftowa, a także złoża kopaliny chemicznych sól potasowo-magnezowa i kamienna. Złoża surowców skalnych to głównie: piaski i żwiry, surowce ilaste, piaski kwarcowe, szklarskie i formierskie.

Zasobne złoża wód termalnych o wyjątkowo korzystnych parametrach użytkowych (m.in. dla potrzeb balneologii i rekreacji) położone są w strefie od Gorzowa Wielkopolskiego poprzez Czarnków, Wągrowiec, Gniezno, Konin, Sompolno, Ślesin, Koło, Turek do Uniejowa (2015). Złoża wód leczniczych i termalnych – Swarzędz IGH-1 i Tarnowo Podgórne GT-1 wykorzystywane są już w wodnych kompleksach rekreacyjno-sportowych („Termy Maltańskie” i „Tarnowskie Termy”).

Okolo 88 % obszaru województwa wielkopolskiego położone jest w zlewni Warty. Pozostałe 12% terenu przynależy do zlewni rzek: Obrzycy, Baryczy, Krzyckiego Rowu, Widawy, Stobrawy (w dorzeczu Odry), Bzury, Zgłowiączki i Brdy (w dorzeczu Wisły).

Sieć rzeczna jest dobrze rozwinięta i równomiernie rozmieszczona na całym terenie województwa. Ośią ekologiczną układu hydrograficznego Wielkopolski jest dolina Warty. Najważniejszymi dopływami Warty są Noteć i Proсна.

Blisko 800 jezior koncentruje się w północnej, północno-wschodniej i północno-zachodniej części województwa. Z ogólnej liczby jezior, niemal 60% to jeziora małe o powierzchni poniżej 10 ha.

W województwie wielkopolskim zwykle wody podziemne wstępują w czterech piętrach wodonośnych: jurajskim, kredowym, paleogeńsko-neogeńskim i czwartorzędowym. Część wód podziemnych, ze względu na wysoką zasobność i walory użytkowe, uznana została za tzw. Główne Zbiorniki Wód Podziemnych (GZWP), z których 24 (w całości lub we fragmencie) znajduje się na terenie województwa wielkopolskiego. W utworach czwartorzędowych województwa wydzielono 19 GZWP występujących w dolinach kopalnych, zbiornikach międzymorenowych oraz w pradolinach. Do najbardziej zasobnych należą: Wielkopolska Dolina Kopalna, Pradolina Warszawsko-Berlińska i Pradolina Toruńsko-Eberwaldzka. W piętrze paleogeńsko-neogeńskim wyznaczono 3 GZWP, w utworach kredy i jury po jednym.

Klimat Wielkopolski należy do strefy klimatów umiarkowanych, jest wynikiem ścierania się dwóch mas klimatycznych: morskiej i kontynentalnej. Dominującą rolę odgrywają masy powietrza polarnego, występujące na terenie Wielkopolski okolo 82 % dni w roku, najczęściej w lipcu i sierpniu, najrzadziej w kwietniu, listopadzie i grudniu.

Coraz częściej zmiany w stosunkach klimatycznych są efektem działalności człowieka. Największy wpływ na klimat obserwuje się w aglomeracjach miejskich i przemysłowych, gdzie emisja gazów, pary wodnej, pyłów i dymów prowadzi do zmian w bilansie promieniowania oraz w bilansie cieplnym.

Wielkopolska charakteryzuje się znacznym zróżnicowaniem jakości i zasobności gleb. Większość gleb to gleby lekkie i bardzo lekkie reprezentowane głównie przez gleby

² PAŃSTWOWY INSTYTUT GEOLOGICZNY – PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY (PIG-PIB), 2015. *Bilans zasobów złóż w Polsce wg stanu na 31 XII 2014 r.*, Warszawa.

brunatnoziemne, bielicoziemne (rdzawe i bielicowe) oraz gleby bagienne (mułowo – torfowe), gleby pobagienne (murszowe i czarne ziemie), a także napływowe (mady rzeczne).

Województwo wielkopolskie pod względem lesistości zajmuje 12 miejsce w kraju (GUS BDL 2014), ze wskaźnikiem 25,7 % (przy średnim krajowym 29,4 %). Najwyższą lesistością charakteryzują się gminy położone w północno-zachodniej i zachodniej części województwa. Powierzchnia lasów w województwie wynosi 767 530,8 ha. Głównym gatunkiem lasotwórczym jest sosna zwyczajna (76,9 %).

Dominującym typem krajobrazu Wielkopolski jest krajobraz wiejski, w którym głównym elementem są grunty orne oraz tereny wiejskich jednostek osadniczych. Krajobraz zurbanizowany zajmuje jedynie niewielki procent powierzchni obszaru województwa wielkopolskiego. Tworzą go głównie tereny miast i większych wsi. Natomiast na krajobraz leśny składają się większe kompleksy leśne.

Wielkopolska jest obszarem, na którym występują zasoby cenne pod względem kulturowym (Rycina nr 2), a zachowane dzieła reprezentują wszystkie style architektoniczne, od romanizmu do secesji i stanowią świadectwo istniejących na przestrzeni wieków powiązań Wielkopolski z artystycznymi centrami Polski i Europy. Zachowane dobra nie są równomiernie rozłożone w województwie wielkopolskim. Największe nagromadzenie elementów kultury materialnej występuje przede wszystkim w miastach oraz w środkowej i południowej części województwa.

Wśród zasobów środowiska kulturowego szczególnie wyróżniają się te o najwyższej wartości historyczno-kulturowej w skali Europy, kraju i regionu. Odnaleźć tu można najstarsze ślady związane z historią powstawania państwa polskiego i kształtowaniem się tożsamości narodowej Polaków, zachowały się one przede wszystkim w rejonie Poznania i Gniezna, a także Kalisza. Zasoby te położone są w kluczowym paśmie kulturowym województwa – na Szlaku Piastowskim.

Zachowane dzieła o najwyższych wartościach artystycznych objęte zostały najwyższą formą ochrony jaką jest pomnik historii, jest to 7 obiektów: Poznań – historyczny zespół miasta, Wyspa – Ostrów Lednicki (gm. Łubowo), Gniezno – Katedra p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i św. Wojciecha, Lubiąż – zespół opactwa benedyktynów (gm. Krzywiń), Zespół klasztorny Kongregacji Oratorium św. Filipa Neri, Gostyń – Głogówko (gm. Pisaki i Gostyń), Kórnik – zespół zamkowo-parkowy wraz z kościołem parafialnym – nekropolią właścicieli, Zespół dawnego opactwa cysterskiego w Łądzie nad Wartą (gm. Łądek). Ponadto w Wielkopolsce istnieją obiekty, których wartości historyczno-artystyczne, pozwalają na to, by starać się o uznanie ich za pomnik historii, należą do nich m.in: zespoły rezydencjonalne w Antoninie (gm. Przygodzice), w Dobrzycy (gm. Dobrzyca), w Gołuchowie (gm. Gołuchów), w Pawłowicach (gm. Krzemieniewo), w Rogalinie (gm. Mosina), zespół urbanistyczno-rezydencjonalny w Rydzynie, założenie rezydencjonalne w Śmielowie (gm. Żerków), zespół pałacowy w Taczanowie (gm. Pleszew), zespół urbanistyczny w Zdunach, zespół urbanistyczny w Grodzisku Wielkopolskim, zespół poklasztorny kanoników regularnych w Trzemesznie (gmina Trzemeszno), zespół klasztorny ojców franciszkanów konwentualnych na Górze Przemysła w Poznaniu, zespół klasztorny Cysterek w Owińskach (gm. Czerwonak), zespół klasztorny Cysterek w Ołoboku (gm. Sieroszewice), zespół sakralny w Skrzatuszu (gm. Szydłowo), Kościół p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Wyszynie (gm. Władysławów).

W przestrzeni województwa odnaleźć można obszary o zachowanym, historycznie ukształtowanym przez człowieka krajobrazie. Formą ochrony jaką jest park kulturowy objęty został jeden obszar - Mickiewiczowski Park Kulturowy, który swym zasięgiem obejmuje miasto Żerków – w granicach administracyjnych oraz wsie Brzostków, Gęczew, Lgów i Śmielów. Ponadto zachowały się cenne obszary związane z m.in.: osadnictwem olęderskim i fryderycjańskim, działalnością zakonów i właścicieli ziemskich czy rozwojem przestrzeni miejskich oraz zabytkami archeologicznymi o własnej formie krajobrazowej, które warto objąć tą formą ochrony (Matyaszczyk 2015).

Do rejestru zabytków Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wpisanych jest 7080 zabytków nieruchomych (Narodowy Instytut Dziedzictwa (NID) stan na 31.12.2014r.) oraz 663 stanowisk archeologicznych (NID dane z dnia 30.04.2013 r.).

Niezwykle cennym zasobem, charakterystycznym dla województwa są równomiernie rozlokowane (co około 20-30 km) historyczne założenia urbanistyczne. W Wielkopolsce zachowało się około 185 miast i byłych miast, z których w rejestrze zabytków znalazło się 114 z nich.

Również cennym zasobem kulturowym Wielkopolski jest kultura ludowa związana z działalnością grup regionalnych. Wielkopolska była mozaiką różnych kultur. W latach rozkwitu kultury ludowej można było wyodrębnić tu ponad 30 grup regionalnych, które charakteryzowały się wyraźnie odrębnymi cechami. Obecnie tylko niektóre zachowały poczucie własnej odrębności. Do najbardziej charakterystycznych należą: Biskupianie, Chazacy, Tośtoki, Pałuczanie i Bambrzy (Łęcki (red.), 2004).

4.3. Formy ochrony przyrody

Województwo wielkopolskie zajmuje 9 miejsce w kraju pod względem udziału obszarów chronionych w ogólnej powierzchni województwa (łącznie z obszarami Natura 2000 występującymi w granicach innych form ochrony). Obszary te zajmują 31,6% powierzchni województwa, przy średniej dla całego kraju 32,5% (BDL GUS 2014).

Formy ochrony przyrody powołane na mocy ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U.2013.627, z późniejszymi zmianami) na terenie województwa wielkopolskiego obejmują w całości lub części (Rycina nr 3):

- 2 parki narodowe o łącznej powierzchni 7 961,7 ha (0,3% powierzchni województwa) (BDL GUS 2014),
- 98 rezerwatów przyrody o łącznej powierzchni 4 077,88 ha (0,1% powierzchni województwa) (Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska RDOŚ w Poznaniu 2015),
- 13 parków krajobrazowych o łącznej powierzchni 176 770,60 ha (5,9% powierzchni województwa. (Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego ZPKWW),
- 33 obszary chronionego krajobrazu o łącznej powierzchni 845 647,19 ha, co stanowi 28,4% powierzchni ogólnej województwa (Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego UMWW 2015, RDOŚ w Poznaniu 2015),

- 77 obszarów Natura 2000 w tym (Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska GDOŚ 2015b, GUS 2014):
 - 19 obszarów specjalnej ochrony ptaków, wyznaczonych w drodze Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków (Dz. U. z 2011 r. Nr 25, poz. 133, z późn. zm.), które zajmują łącznie 14,3% powierzchni województwa, tj. 42 5233,7 ha,
 - 58 obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty, które zajmują łącznie 7,8% powierzchni województwa, tj. 231 376,8 ha.
- 3 352 pomników przyrody (RDOŚ w Poznaniu 2013),
- 1 stanowisko dokumentacyjne o powierzchni 266 m² stanowi fragment formacji geologicznej na poziomie 600 m pod ziemią (GDOŚ 2015a),
- użytki ekologiczne o pow. 3479 ha (0,1% powierzchni województwa) (BDL GUS 2014),
- 3 zespoły przyrodniczo–krajobrazowe o łącznej powierzchni 2 093,122 ha (0,1% ogólnej jego powierzchni) (GDOŚ 2015a),
- ochronę gatunkową roślin, zwierząt i grzybów, która odbywa się zgodnie ze stosownymi rozporządzeniami Ministra Środowiska.

4.4. Ocena istniejącego stanu środowiska przyrodniczego oraz stan środowiska na obszarach objętych przewidywanym znaczącym oddziaływaniem

Analizę i ocenę stanu środowiska w województwie wielkopolskim przeprowadzono między innymi w oparciu o takie opracowania, jak:

- Program Ochrony Środowiska Województwa Wielkopolskiego na lata 2012-2015 uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwałą Nr XXVIII/510/12 z dnia 26 listopada 2012 r. Obejmuje on strategię działań do roku 2015 w perspektywie do 2023,
- Raporty o stanie środowiska w Wielkopolsce w roku 2009 – 2014, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Poznaniu, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Poznań,
- Plan gospodarki odpadami dla województwa wielkopolskiego na lata 2012 – 2017, (Uchwała Nr XXV/440/12 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 sierpnia 2012 roku),
- Sprawozdanie z realizacji Planu Gospodarki Odpadami Dla Województwa Wielkopolskiego za lata 2011 – 2013, UMWW Poznań 2014,
- Materiały statystyczne: Ochrona środowiska 2006 – 2014. GUS Warszawa,
- Roczniki statystyczne województwa wielkopolskiego, US w Poznaniu, 2006 – 2013 r.,
- Opracowanie ekofizjograficzne podstawowe dla województwa wielkopolskiego, Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego (WBPP), 2015 r.

4.4.1. Jakość wód powierzchniowych

Na stan wód w województwie wielkopolskim wpływają przede wszystkim zanieczyszczenia obszarowe (pochodzenia rolniczego i z obszarów nieskanalizowanych) oraz punktowe źródła zanieczyszczeń (np. zbyt duży ładunek zanieczyszczeń odprowadzanych do odbiorników z oczyszczalni ścieków komunalnych i przemysłowych, zrzuty wód chłodniczych, odcieki ze składowisk odpadów).

Wody płynące

Na terenie województwa wielkopolskiego w 2014 r. monitoring stanu wód płynących prowadzono w 70 jednolitych częściach wód powierzchniowych rzecznych (JCWP). Ocenie stanu/potencjału ekologicznego podlegało 47 monitorowanych JCWP, przy czym dla 20 JCWP określono stan ekologiczny, a dla 27 JCWP – potencjał ekologiczny. Dobry stan/potencjał ekologiczny określono dla 15 JCWP, natomiast 6 JCWP uzyskało słaby stan/potencjał ekologiczny. Zdecydowana większość, tj. 26 JCWP charakteryzowało się umiarkowanym stanem/potencjałem ekologicznym. Wśród badanych JCWP żadna nie wykazała bardzo dobrego stanu ekologicznego/maksymalnego potencjału ekologicznego ani złego stanu/potencjału ekologicznego (Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska WIOŚ w Poznaniu 2015).

Ocena stanu chemicznego jednolitych części wód powierzchniowych rzecznych wykonana została w 2014 r. dla 36 JCWP. Przeprowadzono ją na podstawie analizy wyników badań chemicznych wskaźników jakości wód. Dla 24 JCWP wyznaczono dobry stan chemiczny, w pozostałych 12 JCWP stan chemiczny oceniono poniżej dobrego (WIOŚ w Poznaniu 2015).

W 2014 r. w województwie wielkopolskim dla 30 JCWP oceniano spełnienie wymagań stawianych dla obszarów chronionych. Aż 26 JCWP nie spełniało wymagań, a dla 4 JCWP ocena nie została wykonana (brak oceny stanu chemicznego przy stanie/potencjale ekologicznym sklasyfikowanym jako dobry) (WIOŚ w Poznaniu 2015).

Stan wód jest wypadkową stanu/potencjału ekologicznego i stanu chemicznego. W 2014 r. stan wód określono jako dobry dla 1 JCWP (Bawół do Czarnej Strugi), a jako zły dla 42 JCWP. W przypadku 27 JCWP nie oceniono stanu wód (WIOŚ w Poznaniu 2015).

Wody jeziorne

Monitoring wód jeziornych w 2014 r. obejmował 33 jednolite części wód jeziornych (JCW). Dla 28 JCW jezior wykonano ocenę stanu ekologicznego. Wśród badanych jezior, 2 osiągnęły bardzo dobry, a 6 dobry stan ekologiczny. Umiarkowanym stanem ekologicznym charakteryzowały się 4 z badanych jezior. Dla 10 jezior określono słaby stan ekologiczny, a dla 6 – zły stan ekologiczny. Dla 20 jezior wykonano ocenę stanu chemicznego wód. Stan chemiczny 17 z nich określono jako dobry, dla pozostałych 3 określono poniżej dobrego. W 2014 roku oceniano także spełnienie wymagań stawianych dla obszarów chronionych. Wśród:

- 5 ocenianych JCW przeznaczonych do celów rekreacyjnych, w tym kąpieliskowych, wymogi zostały spełnione tylko dla jednego jeziora – Kierskiego,

- 9 ocenianych JCW przeznaczonych do ochrony siedlisk lub gatunków, ustanowionych w ustawie o ochronie przyrody, dla których utrzymanie lub poprawa stanu wód jest ważnym czynnikiem w ich ochronie, wymogi zostały spełnione dla 2 jezior – Budzislawskiego i Tuczno,
- 5 ocenianych JCW wrażliwych na eutrofizację wywołaną zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł komunalnych, wymogi zostały spełnione tylko dla jednego jeziora – Czeszewskiego.
- Stan wód określono dla 26 jezior i w przypadku 21 JCW był to stan zły, a dla 5 JCW stan wód oceniono jako dobry (WIOŚ w Poznaniu 2015).

4.4.2. Jakość wód podziemnych

Jakość wód podziemnych w punktach pomiarowych

W 2014 r. badania jakości wód podziemnych przeprowadzone zostały w 78 punktach pomiarowych sieci krajowej w ramach monitoringu operacyjnego (WIOŚ w Poznaniu 2015). Klasy jakości wód podziemnych I, II, III oznaczają dobry stan chemiczny, a klasy jakości wód podziemnych IV i V oznaczają słaby stan chemiczny. Wód o bardzo dobrej jakości (klasa I) nie oznaczono. W 14 otworach badania wykazały dobrą jakość wód (klasa II). Wody zadowalającej jakości (klasa III) występowały na 48 stanowiskach, na 11 stanowiskach stwierdzono niezadowalającą jakość wód (klasa IV), a na 5 stanowiskach – złą (klasa V).

Ocena stanu chemicznego jednolitych części wód podziemnych

W 2014 r. ocena stanu chemicznego została przeprowadzona dla 7 JCWPd (nr 36, 43, 47, 62, 64, 73, 74) znajdujących się w całości lub części na terenie województwa wielkopolskiego (PIG-PIB 2015). Słaby stan chemiczny stwierdzono dla JCWPd:

- nr 43 – z uwagi na przekroczenia wartości progowej dobrego stanu chemicznego: TOC, SO₄, NO₂, Fe, Cl, Na, K, NO₃, As, HCO₃, Ba,
- nr 73 – z uwagi na przekroczenia wartości progowej dobrego stanu chemicznego: NO₃, Ni, K, SO₄, NH₄, Fe, Mn, K, Na.

4.4.3. Wody i obszary szczególnie narażone na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych

Intensywna produkcja rolna i stosowanie nawozów w dawkach przekraczających potrzeby nawozowe roślin powoduje przedostawanie się zawartych w nich składników (w szczególności azotu) do wód powierzchniowych i podziemnych, wpływając na ich jakość.

W okresie 2012-2016 r. na terenie województwa wielkopolskiego określone zostały następujące obszary szczególnie narażone, z których odpływ azotu ze źródeł rolniczych do tych wód należy ograniczyć:

- określone w drodze Rozporządzenia Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej (RZGW) we Wrocławiu z dnia 5 lipca 2012 r.:
 - obszar w zlewni rzeki Orla,
 - obszar w zlewni rzeki Rów Polski,
 - obszar w zlewni rzek Czarna Woda i Kuroch.
- określone w drodze Rozporządzenia Dyrektora RZGW w Poznaniu z dnia 12 lipca 2012 r.:
 - obszar w zlewni Dopływu z Gruntowic,
 - obszar w zlewni Giszki, Lipówki, Ołoboku i Trzemnej (Ciemnej),
 - obszar w zlewni Kanału Mosińskiego i Kanału Książ,
 - obszar w zlewni Kopli,
 - obszar w zlewni Lutyni,
 - obszar w zlewni Mogilnicy i Kanału Grabskiego,
 - obszar w zlewni Olszynki, Racockiego Rowu i Żydowskiego Rowu,
 - obszar w zlewni Strugi Bawół.
- określone w drodze Rozporządzenia Dyrektora RZGW w Warszawie z dnia 8 października 2012 r.:
 - obszar w zlewni Bzury,
 - obszar w zlewni Zgłowiączki.
- określone w drodze Rozporządzenia Dyrektora RZGW we Wrocławiu z dnia 4 maja 2015 r.:
 - obszar w zlewni rzeki Samica.
- określone w drodze Rozporządzenia Dyrektora RZGW w Poznaniu z dnia 11 maja 2015 r.
 - obszary o powierzchni 1 883,59 km².

Łączna powierzchnia OSN w granicach województwa wielkopolskiego wynosi 7 225,07 km², co stanowi 24,2% powierzchni ogólnej województwa.

Dla obszarów szczególnie narażonych właściwy dyrektor RZGW opracowuje programy działań mające na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych. Programy działań wprowadzą szereg środków zaradczych do obowiązkowego stosowania przez rolników. Dla oceny skuteczności tych programów, w zakresie jakości wód, prowadzony jest monitoring wód powierzchniowych i podziemnych.

W 2013 r. badania wód powierzchniowych prowadzono w 37 punktach pomiarowych na rzekach. Badania wykazały przekroczenie dopuszczalnej wartości stężenia azotanów (50 mg NO₃/l) (WIOŚ w Poznaniu 2014) dla:

- Strugi Bawól w punktach pomiarowych w Stawie i Działach,
- Rudnika w punkcie pomiarowym w Unii,
- Pogony w punkcie pomiarowym w Skokówku,
- Dąbrówki w punkcie pomiarowym w Smogorzewie,
- Kani w punkcie pomiarowym w Gostyniu,
- Giszki w punkcie pomiarowym w Tursku,
- Lipówki w punkcie pomiarowym w Lezionie,
- Trzemnej w punkcie pomiarowym w Kucharkach,
- Dąbroczni w punkcie pomiarowym w Sikorzynie,
- Rdęcy w punkcie pomiarowym w Ochłodzie,
- Dopływu z Gruntowic w punkcie pomiarowym w Zakrzewie.

Ze względu na przenikanie związków azotu do ujmowanych wód podziemnych, w ramach monitoringu prowadzone są również badania jakości tych wód. W 2014 r. badania objęły 17 punktów pomiarowych i wykazały przekroczenie dopuszczalnej wartości stężenia azotanów (50 mg NO₃/l) w: Bukownicy, Szkaradowie, Mórce, Kucharkach i Raszewach (WIOŚ w Poznaniu 2015).

4.4.4. Zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego

Rozkład emisji zanieczyszczeń do powietrza uwarunkowany jest zróżnicowaniem przyrodniczym i gospodarczym województwa wielkopolskiego.

W ocenie Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska w Poznaniu, największa emisja zanieczyszczeń do powietrza pochodzi ze źródeł punktowych i liniowych terenów zurbanizowanych i uprzemysłowionych (miasta na prawach powiatu) oraz z sektorów energetyki, górnictwa i przemysłu wydobywczego w części wschodniej województwa. Głównymi emitorami są tam m.in. zakłady energetyczno-przemysłowe, zaliczane są przez Główny Urząd Statystyczny do szczególnie uciążliwych dla środowiska. Odpowiadają one aż za 60–70% emisji z terenu województwa wielkopolskiego.

Roczna ocena jakości powietrza

W roku 2015 Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska opracował ocenę jakości powietrza atmosferycznego, dotyczącą roku 2014 (WIOŚ w Poznaniu 2015).

Ocena i wynikające z niej działania odnoszone są do obszarów nazywanych strefami. Aktualny podział kraju na strefy jest zgodny z zapisami ustawy Prawo ochrony środowiska (Ustawa z 27 kwietnia 2001) oraz z przepisami wykonawczymi, stanowiącymi transpozycję Dyrektywy 2008/50/WE (Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z 21 maja 2008) do prawa polskiego. Strefę aktualnie stanowi:

- aglomeracja o liczbie mieszkańców powyżej 250 tysięcy,

- miasto o liczbie mieszkańców powyżej 100 tysięcy,
- pozostały obszar województwa.

Oceny dokonuje się z uwzględnieniem dwóch grup kryteriów:

- ustanowionych ze względu na ochronę roślin. Wyniki badań w oparciu o to kryterium są realizowane w strefach na terenie całego kraju, z wyłączeniem obszarów miast,
 - ustanowionych ze względu na ochronę zdrowia ludzi (dla terenu kraju i uzdrowisk).

W wyniku oceny przeprowadzonej za rok 2014 sklasyfikowano:

1. pod kątem ochrony roślin całą strefę wielkopolska:
 - dla dwutlenku siarki SO₂, tlenków azotu NO_x i dla ozonu - do klasy A,
 - stwierdzono przekroczenie wartości normatywnej ozonu (6000µg/m³×h) wyznaczonej jako poziom celu długoterminowego. Termin osiągnięcia poziomu celu długoterminowego określono na rok 2020.
2. pod kątem ochrony zdrowia:
 - ze względu na przekroczenia poziomu dopuszczalnego dla pyłu PM10³ – dla 24 godzin oraz w dwóch przypadkach ze względu na przekroczenie poziomu dopuszczalnego dla roku, wszystkie strefy w klasie C,
 - dla poziomu dopuszczalnego pyłu PM2,5⁴ – strefę wielkopolska w klasie A, strefę aglomeracja poznańska w klasie B, natomiast strefę miasto Kalisz – w klasie C,
 - ze względu na przekroczenia poziomu docelowego benzo(a)pirenu – wszystkie strefy w klasie C,
 - dla poziomu dopuszczalnego dwutlenku siarki, dwutlenku azotu, ołowiu, benzenu, tlenku węgla oraz kadmu, arsenu, niklu – wszystkie strefy w klasie A,
 - dla ozonu - wszystkie strefy w klasie A – dla poziomu długocelowego,
 - dla poziomu celu długoterminowego ozonu – wszystkie strefy w klasie D2.
3. Należy podkreślić, że stężenia pyłu PM10 wykazują wyraźną zmienność sezonową – przekroczenia dotyczą tylko sezonu zimnego (grzewczego).
4. Zaliczenie strefy do klasy C dla danego zanieczyszczenia oznacza konieczność wyznaczenia obszarów przekroczeń i zakwalifikowanie strefy do opracowania programów ochrony powietrza.

Jeżeli stężenia zanieczyszczeń na terenie danej strefy przekraczają poziomy dopuszczalne powiększone o margines tolerancji lub poziomy docelowe, wówczas zgodnie z art. 91 ust. 1 i ust. 4 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska sejmik województwa w terminie 18 miesięcy od dnia otrzymania wyników oceny poziomów substancji w powietrzu i klasyfikacji stref określa w drodze uchwały program ochrony powietrza.

³ PM10 (particulate matter 10) – wszystkie aerozole atmosferyczne o wielkości cząstek 10 mikrometra lub mniejszej

⁴ PM2,5 (particulate matter 2.5) – wszystkie aerozole atmosferyczne o wielkości cząstek 2,5 mikrometra lub mniejszej

4.4.5. Zagrożenie klimatu akustycznego

Stan klimatu akustycznego jest jednym z najistotniejszych czynników określających jakość środowiska, bezpośrednio odczuwalnym przez człowieka. Degradacja klimatu akustycznego środowiska, z uwagi na powszechność oddziaływań akustycznych, jest jednym z ważniejszych problemów dotyczących szczególnie mieszkańców aglomeracji, miast oraz mniejszych ośrodków. Większość konfliktów akustycznych wynika z oddziaływania źródeł hałasu komunikacyjnego, a zwłaszcza hałasu drogowego.

Mapy akustyczne

Na potrzeby oceny stanu akustycznego, zgodnie z ustawą z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2013 r. poz. 1232, z późn. zm.), wykonywane są mapy akustyczne. Sporządzenie map akustycznych dla aglomeracji liczących powyżej 100 tysięcy mieszkańców oraz innych terenów wskazanych w powiatowych programach ochrony środowiska, zapewnia starosta.

W województwie wielkopolskim tylko dwa miasta, tj. Poznań i Kalisz, ze względu na liczbę ludności przekraczającą 100 tysięcy, są zobligowane do posiadania mapy akustycznej. Natomiast dla mniejszych ośrodków miejskich posiadanie mapy akustycznej nie jest obowiązkowe. W województwie wielkopolskim wykonano dotychczas emisyjne mapy akustyczne dla przeszło dwudziestu miast województwa.

Na mocy Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 14 grudnia 2006 r. w sprawie dróg, linii kolejowych i lotnisk, których eksploatacja może powodować negatywne oddziaływanie akustyczne na znacznych obszarach, dla których jest wymagane sporządzanie map akustycznych, oraz sposobów określania granic terenów objętych tymi mapami (Dz. U. z 2007 r. Nr 1, poz. 8), do obiektów, których eksploatacja może powodować negatywne oddziaływanie akustyczne na znacznych obszarach, zaliczono:

- drogi, po których przejeżdża ponad 6 mln pojazdów rocznie, linie kolejowe, po których przejeżdża ponad 60 tys. pociągów rocznie oraz lotniska cywilne, na których ma miejsce ponad 50 tys. operacji (startów i lądowań) statków powietrznych rocznie, z wyłączeniem lotów szkolnych wykonywanych przy użyciu samolotów o masie startowej poniżej 5 700 kg. Aktualnie, po zakończeniu prac nad sporządzeniem map akustycznych dla odcinków ww. dróg, w województwie wielkopolskim opracowywane są programy ochrony przed hałasem.
- drogi, po których przejeżdża ponad 3 mln pojazdów rocznie oraz linie kolejowe, po których przejeżdża ponad 30 tys. pociągów rocznie.

Mapy akustyczne sporządza się z uwzględnieniem dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku, regulowanych Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku (Dz. U. z 2014 r., poz. 112).

Programy ochrony przed hałasem

W programach ochrony przed hałasem, wskazane zostały najistotniejsze zadania w zakresie ograniczenia emisji oraz propagacji hałasu. W województwie wielkopolskim uchwalone zostały programy ochrony środowiska przed hałasem, powołane następującymi uchwałami:

- Uchwałami Sejmiku Województwa Wielkopolskiego:
 - z dnia 26 września 2011 roku Nr XIV/206/11 w sprawie określenia Programu ochrony środowiska przed hałasem dla czterech odcinków drogi krajowej nr 2 o łącznej długości 26,37 km,
 - z dnia 26 września 2011 roku Nr XIV/207/11 w sprawie określenia Programu ochrony środowiska przed hałasem dla pięciu odcinków drogi krajowej nr 5 o łącznej długości 23,20 km,
 - z dnia 26 września 2011 roku Nr XIV/208/11 w sprawie określenia Programu ochrony środowiska przed hałasem dla pięciu odcinków drogi krajowej nr 11 o łącznej długości 24,02 km,
 - z dnia 26 września 2011 roku Nr XIV/209/11 w sprawie określenia Programu ochrony środowiska przed hałasem dla odcinka drogi krajowej nr 25 o długości 3,63 km,
 - z dnia 26 września 2011 roku Nr XIV/210/11 w sprawie określenia Programu ochrony środowiska przed hałasem dla pięciu odcinków drogi krajowej nr 92 o łącznej długości 23,26 km,
 - z dnia 26 września 2011 roku Nr XIV/211/11 w sprawie określenia Programu ochrony środowiska przed hałasem dla dwóch odcinków autostrady A2 o łącznej długości 11,16 km,
 - z dnia 27 października 2014 roku Nr LI/980/14 w sprawie określenia „Programu ochrony środowiska przed hałasem dla dróg wojewódzkich o natężeniu ruchu ponad 3 000 000 pojazdów na rok znajdujących się na terenie województwa wielkopolskiego na lata 2014-2023”,
 - z dnia 27 października 2014 roku Nr LI/981/14 w sprawie określenia „Programu ochrony środowiska przed hałasem dla linii kolejowych o natężeniu ruchu ponad 30 000 pociągów na rok znajdujących się na terenie województwa wielkopolskiego na lata 2014 – 2023”,
 - z dnia 26 października 2015 r. Nr XI/308/15 w sprawie określenia „Programu ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Leszno”,
 - z dnia 26 października 2015 r. Nr XI/309/15 w sprawie określenia „Programu ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Konin”.
- Uchwałą nr XLI/551/2013 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 28 listopada 2013 r. w sprawie uchwalenia „Programu ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Kalisza”,
- Uchwałą Nr LX/927/VI/2013 Rady Miasta Poznania z dnia 10 grudnia 2013 r. w sprawie "Programu ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Poznania".

Hałas komunikacyjny

Hałas drogowy

Spośród wielu rodzajów hałasu (m.in. komunikacyjny, przemysłowy) w województwie wielkopolskim najistotniejszy problem, ze względu na obszar i liczbę osób objętych jego oddziaływaniem oraz praktyczne możliwości jego eliminacji lub całkowitego ograniczenia, stanowi hałas komunikacyjny. Potwierdzają to dane z lat 2000-2010, kiedy notowany był stały, sukcesywny wzrost ogólnej liczby pojazdów, w tym wzrost pojazdów w poszczególnych kategoriach. Należy jednak zaznaczyć, że wzrost wielkości ruchu samochodowego na terenie województwa wielkopolskiego nie był najwyższy w kraju, ponieważ Wielkopolska uplasowała się pod tym względem na 11 miejscu (Generalne pomiary ruchu wykonywano na sieci dróg krajowych i wojewódzkich w latach 2000, 2005, 2010).

Zagrożeniem dla warunków akustycznych jest ponadnormatywne przekroczenie średniego dobowego ruchu pojazdów (SDR) na sieci dróg w Wielkopolsce. Cytowane dane pochodzą z Generalnego pomiaru ruchu, przeprowadzanego co 5 lat (tj. z 2010 roku), na istniejącej sieci dróg krajowych i wojewódzkich. W świetle uzyskanych wyników pomiarów oceniono, że:

- natężenie ruchu na drogach krajowych w Wielkopolsce wg stanu z 2010 r. wyniosło 10 918 pojazdów na dobę (poj./dobę), przy średniej dla kraju 9 888 poj./dobę. W stosunku do analogicznych pomiarów z roku 2005, zanotowano wzrost natężenia ruchu o 18%,
- obciążenie ruchem dróg wojewódzkich w roku pomiarowym 2010 wyniosło na terenie kraju średnio 3 398 poj./dobę. W Wielkopolsce natężenie ruchu przekroczyło wartość średnią dla kraju i wyniosło 4 007 poj./dobę. Natężenie ruchu w stosunku do badań z roku 2005 wykazało wzrost o 26%.

W województwie wielkopolskim, na wybranych odcinkach dróg wojewódzkich natężenie ruchu jest wyższe od średniego natężenia dla dróg krajowych (m.in. droga wojewódzka nr 433 w Swarzędzu, nr 178 w Obornikach, nr 430 Poznań – Luboń – Mosina, nr 196 Poznań – Murowana Goślina, nr 307 Poznań – Wysogotowo – Więckowice i w Opalenicy, nr 260 w Gnieźnie). Wysokie natężenie ruchu przy niższych parametrach technicznych dróg skutkuje m.in. problemami zatłoczenia drogowego. Odcinki dróg krajowych i wojewódzkich charakteryzujące się największym natężeniem ruchu, zaliczono do obszarów o dużym zagrożeniu dla środowiska akustycznego.

Hałas kolejowy

Zasięg negatywnego oddziaływania hałasu kolejowego w środowisku ma mniejsze znaczenie w skali województwa ze względu na subiektywnie mniejszą dokuczliwość i ograniczenia w częstotliwości kursowania pociągów.

Hałas lotniczy

Emisja hałasu lotniczego obejmuje znaczne obszary wokół lotniska, dlatego możliwości stosowania skutecznych zabezpieczeń akustycznych są ograniczone. Przy braku możliwości dotrzymania standardów jakości środowiska, wynikających m.in. z natężenia hałasu, pomimo zastosowania dostępnych rozwiązań technicznych, technologicznych i organizacyjnych, tworzone są obszary ograniczonego użytkowania (OOU). Do najbardziej uciążliwych lotnisk na terenie województwa wielkopolskiego zalicza się:

- lotnisko Poznań – Ławica w Poznaniu, posiadające obszar ograniczonego użytkowania wyznaczony na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2013 r. poz. 1232, z późn. zm.),
- lotnisko wojskowe Poznań - Krzesiny, położone jest w południowo-wschodniej części Poznania,
- lotnisko wojskowe w Powidzu, położone jest w gminach Powidz i Witkowo.

Niewielkie samoloty lądować mogą ponadto na lotniskach o funkcji sportowo - usługowej w Pile, Kobylnicy koło Poznania, Kazimierzu Biskupim, Ostrowie Wielkopolskim – Michalkowie i Lesznie – Strzyżewicach.

Na podlegających ochronie akustycznej terenach w otoczeniu lotniska Poznań - Ławica prowadzony jest monitoring hałasów lotniczych. Do jego prowadzenia zarządzający lotniskiem zobowiązany został decyzją Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu w ramach analizy porealizacyjnej.

Wyznaczone w 2014 r. wartości długookresowych poziomów hałasu dokumentują występowanie przekroczeń dopuszczalnych wartości poziomu hałasu w trzech punktach położonych na zachód od lotniska, w niewielkiej odległości od końca pasa startowego i torów lotów samolotów w Przeźmierowie. Porównanie wyników badań monitoringowych do wyników z roku poprzedniego wykazuje w większości przypadków niewielki wzrost długookresowych wskaźników poziomu hałasu (WIOŚ, Poznań 2015).

Hałas tramwajowy

Komunikacja tramwajowa funkcjonuje jedynie w Poznaniu. Zmniejszeniu uciążliwości akustycznej z nią związanej służą (jak wskazuje WIOŚ, Poznań 2015) systematyczne prace remontowe i konserwacyjne dotyczące torowiska (np. spawanie pęknięć, naprawianie ubytków, szlifowanie i smarowanie szyn), jak i taboru kolejowego (np. szlifowanie kół) oraz działania modernizacyjne (np. stosowanie specjalnych konstrukcji torowisk tramwajowych, stosowanie odpowiednich rozwiązań w zakresie łączenia szyn, sukcesywna wymiana taboru komunikacji miejskiej na korzystniejszy akustycznie).

Hałas przemysłowy

Ogółem w regionie przeprowadzono 333 kontrole hałasu przemysłowego, obejmujące zakłady przemysłu maszynowego, metalowego, drzewnego, rolno-spożywczego, wydobywczego, branży budowlanej, warsztaty, lakiernie i myjnie samochodowe, zakłady kamieniarskie, punkty

skupu złomu, elektrownie wiatrowe, obiekty handlowe oraz działalność sportowo-rozrywkową (WIOŚ w Poznaniu 2015). Dominującymi źródłami hałasu były: instalacje wentylacji ogólnej, odpylania i odwiórowania, klimatyzatory, centrale klimatyzacyjno-wentylacyjne, agregaty wody lodowej, maszyny stolarskie, maszyny do obróbki metalu, specjalistyczne linie technologiczne, transport wewnętrzny, prace rozładunkowe, myjki samochodowe, odkurzacze przemysłowe, turbiny wiatrowe.

Na skutek działalności kontrolnej, poprawę klimatu akustycznego w środowisku w otoczeniu wymienionych zakładów uzyskano poprzez likwidację głównych źródeł hałasu lub zmianę ich lokalizacji, ograniczenie lub zaprzestanie działalności, wyciszenie źródeł hałasu poprzez zmiany konstrukcyjne, prace serwisowe, zastosowanie tłumików, ekranów i obudów dźwiękochłonnych, zwiększenie izolacyjności akustycznej przegród zewnętrznych obiektów produkcyjnych, zwłaszcza stolarki budowlanej.

Istotnym problemem dotyczącym klimatu akustycznego środowiska jest oddziaływanie hałasów związanych z działalnością „Toru Poznań” tj. toru wyścigów samochodowych i motocyklowych. Degradacja klimatu akustycznego związana z działalnością tego obiektu obejmuje tereny w Przeźmierowie i Poznaniu.

4.4.6. Oddziaływanie inwestycji liniowych na środowisko

Cechą inwestycji liniowych jest zróżnicowany charakter możliwych zakłóceń i zmian w środowisku przyrodniczym, jakie mogą one generować. Do inwestycji liniowych oddziałujących na środowisko zalicza się głównie:

- linie elektroenergetyczne,
- sieć drogową i kolejową,
- gazociągi i ropociągi.

Linie elektroenergetyczne

Niniejszą charakterystykę przygotowano na podstawie informatora pt. „Linie i stacje elektroenergetyczne w środowisku człowieka” (2008).

Eksploatacji linii napowietrznych oraz stacji elektroenergetycznych najwyższych napięć towarzyszy obecność w ich otoczeniu szeregu czynników fizycznych i chemicznych, które w pewnych warunkach i przy odpowiednio dużych poziomach, mogą oddziaływać na środowisko.

Przewody linii elektroenergetycznych są źródłem promieniowania elektromagnetycznego (tj. linie o napięciu nie niższym niż 110 kV). Przy odpowiednio dużych wartościach może ono wpływać na organizmy żywe poprzez oddziaływanie dwóch niezależnych składowych tj. elektrycznej (E) i magnetycznej (H). Natężenie pola elektromagnetycznego zależy od wielu czynników, zaś najbardziej istotne są: napięcie linii przesyłowej, natężenie prądu w poszczególnych przewodach fazowych, odległość przewodów od ziemi oraz rodzaj i rozmieszczenie przewodów na słupie.

Podczas eksploatacji linii i stacji elektroenergetycznych w niekorzystnych warunkach atmosferycznych (mżawka, lekki deszcz, sadź) emitowany jest od tych obiektów hałas. Hałas może być generowany także na terenie stacji elektroenergetycznych najwyższych napięć, jego źródłem są wówczas transformatory dużej mocy i wentylatory chłodzące te urządzenia. Źródłem hałasu jest także ulot pochodzący z elementów wysokonapięciowych (oszynowanie, wyprowadzenia liniowe). Poziom hałasu, którego źródłem jest ulot, jest niższy niż poziom hałasu wytwarzanego przez transformatory czy wentylatory chłodzące. Linie elektroenergetyczne ze względu na swoje gabaryty oraz długość zaburzają krajobraz.

Sieć drogowa i kolejowa

Źródłem zagrożeń środowiska jest istniejąca sieć drogowa. Intensywny wzrost natężenia ruchu na drogach, w tym znaczący wzrost liczby pojazdów ciężkich w ogólnej liczbie samochodów, w wielu przypadkach powodować może negatywne oddziaływania na klimat akustyczny, zagrożenia dla jakości powietrza atmosferycznego czy środowiska wodno-gruntowego. Negatywne oddziaływania na środowisko przyrodnicze występować mogą także podczas katastrof oraz zdarzeń na sieci dróg dopuszczonych do przewozu materiałów niebezpiecznych (ADR).

Investycjami, które oddziałują na środowisko przyrodnicze, są także linie kolejowe. Podczas ich eksploatacji wpływ na środowisko przyrodnicze jest mniejszy, aniżeli w przypadku transportu drogowego. Eksploatowane linie kolejowe mogą generować emisję zanieczyszczeń powietrza (spalinowe lokomotywy i pojazdy trakcyjne), wytwarzanie odpadów, emisję hałasu i drgań (zły stan nawierzchni kolejowej i taboru), zrzut ścieków. Przewóz koleją materiałów niebezpiecznych może powodować nadzwyczajne zagrożenia środowiska. Zarówno w przypadku eksploatacji dróg, jak i linii kolejowych dochodzić może do zdarzeń i wypadków z udziałem ludzi lub zwierząt.

Gazociągi i ropociągi

Gazociągi i ropociągi są inwestycjami, które nie oddziałują negatywnie na stan środowiska przyrodniczego oraz zdrowie ludzi, o ile w okresie eksploatacji funkcjonują one zgodnie z zasadami bezpieczeństwa. Pewnym problemem wynikającym z realizacji gazociągu czy ropociągu może być wprawdzie zniszczenie szaty roślinnej, ingerencja w różnorodność biologiczną, powierzchnię ziemi na trasie przebiegu, jednak tylko na etapie realizacji. Po zakończeniu prac budowlanych, w przypadku tych inwestycji liniowych, środowisko przyrodnicze najczęściej odzyskuje poprzednią wartość użytkową.

Gazociągi i ropociągi są inwestycjami, które nie oddziałują negatywnie na stan środowiska przyrodniczego oraz zdrowie ludzi, o ile w okresie eksploatacji funkcjonują one zgodnie z zasadami bezpieczeństwa. Pewnym problemem wynikającym z realizacji gazociągu czy ropociągu może być wprawdzie zniszczenie szaty roślinnej, ingerencja w różnorodność biologiczną, powierzchnię ziemi na trasie przebiegu, jednak tylko na etapie realizacji. Po zakończeniu prac budowlanych, w przypadku tych inwestycji liniowych, środowisko przyrodnicze najczęściej odzyskuje poprzednią wartość użytkową.

Gazociągi i ropociągi w sposób znaczący mogą oddziaływać na środowisko przyrodnicze, głównie na skutek awarii w ich funkcjonowaniu, których efektem może być wyciek paliwa, zagrożenie pożarowe czy wybuchowe. Pewnymi problemami wynikającymi z realizacji tych inwestycji może być np. niszczenie szaty roślinnej na trasie ich przebiegu, wycinanie drzew w pasie robót, niszczenie siedlisk, zanieczyszczenie środowiska odpadami, płoszenie zwierząt w trakcie ich budowy itp. (Roge-Wiśniewska 2004).

4.4.7. Pola elektromagnetyczne

Pomiary pól elektromagnetycznych wykonywane są przez WIOŚ w Poznaniu w cyklu trzyletnim i obejmują łącznie 135 punktów (po 45 na każdy rok). Podobnie jak w latach poprzednich w 2014 roku nie stwierdzono przekroczenia poziomu dopuszczalnego oddziaływania pól elektromagnetycznych wynoszącego 7 V/m. Najwyższy zmierzony poziom składowej elektrycznej pola wyniósł 1,94 V/m (w Poznaniu). Jest to jednocześnie jedyny punkt, w którym stwierdzono wartość wyższą od 1 V/m.

Postępujący wzrost liczby źródeł pól elektromagnetycznych nie wpływa znacząco na wzrost natężenia poziomów pól w środowisku.

4.4.8. Zagrożenie powodziowe

W województwie wielkopolskim zagrożenia powodziowe występują w sposób mało gwałtowny, ale są długotrwałe. Bardzo wysoki i wysoki poziom zintegrowanego ryzyka powodziowego dotyczy gmin (Plan zarządzania ryzykiem powodziowym... 2015): m. Kalisz (rz. Prosna i Swędrnia), Golina, Luboń, Oborniki (rz. Warta), m. Poznań (rz. Warta i Główna), Odolanów (rz. Barycz).

Zgodnie z ustawą Prawo wodne (Ustawa z 18 lipca 2001) ochronę przed powodzią prowadzi się z uwzględnieniem map zagrożenia powodziowego, map ryzyka powodziowego oraz planów zarządzania ryzykiem powodziowym.

Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi wskazane zostały we wstępnej ocenie ryzyka powodziowego (WORP) i obejmują one obszary, na których istnieje znaczące ryzyko powodzi lub jest prawdopodobne wystąpienie znaczącego ryzyka powodzi. Obszary wyznaczone we WORP nie stanowią podstawy do planowania przestrzennego, gdyż celem WORP nie było wyznaczenie precyzyjnego zasięgu obszarów zagrożenia powodziowego, a jedynie wstępne ich zidentyfikowanie, w celu wskazania rzek lub odcinków rzek, które stwarzają zagrożenie powodziowe. Na terenie województwa wielkopolskiego zalicza się do nich (Raport z wykonania WORP 2011):

- Warta, Ner, Prosna, Swędrnia, Trojanówka, Pokrzywnica, Lutynia, Kanał Mosiński, Obra, Cybina, Główna, Welna, Noteć, Drawa, Gwda, Pilawa, Barycz, Polska Woda, Orla, Rów Polski (dla których mapy zagrożenia powodziowego opracowano w I cyklu planistycznym, a ich przekazanie jednostkom administracji nastąpiło w dniu 15 kwietnia 2015 r.),
- Teleszyna, Nida, Rgilewka, Kielbaska, Ołobok, Powa, Mieszna, Struga Bawół, Rudnik, Wrześnica, Moskawa, Średzka Struga, Kania, Samica Stęszewska, Wirynka, Sama, Mała

Wetna (dla których mapy zagrożenia powodziowego opracowane zostaną w II cyklu planistycznym).

Obszary zagrożenia powodziowego, o których mowa w art. 88d ust. 2 ustawy Prawo wodne (Ustawa z 18 lipca 2001), przedstawione na mapach zagrożenia powodziowego (KZGW 2015) obejmują na terenie województwa wielkopolskiego:

- obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi $p=0,2\%$, czyli raz na 500 lat lub na których istnieje prawdopodobieństwo wystąpienia zdarzenia ekstremalnego,
- obszary szczególnego zagrożenia powodziową;
- obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi $p=1\%$, czyli raz na 100 lat;
- obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi $p=10\%$, czyli raz na 10 lat,
- obszary obejmujące tereny narażone na zalanie w przypadku zniszczenia lub uszkodzenia wału przeciwpowodziowego.
- Mapy zagrożenia powodziowego są podstawą do prowadzenia polityki przestrzennej na obszarach zagrożenia powodziowego.

System ochrony przeciwpowodziowej w województwie wielkopolskim tworzy m.in. 765,4 km wałów przeciwpowodziowych, około 2 tys. budowli hydrotechnicznych, zbiorniki wodne, poldery przepływowe i kanały ulgi. Wąły oraz kanały ulgi są niewystarczające lub w niezadowalającym stanie technicznym. Istotne znaczenie dla bezpieczeństwa przeciwpowodziowego ma Zbiornik Jeziorsko, położony w środkowym biegu Warty.

Nadal trwa natomiast wykup gruntów pod planowany zbiornik na Prośnie w okolicach Wielowisi Klasztornej oraz przygotowanie do rozpoczęcia budowy polderu Golina na terenach zalewowych w Dolinie Konińsko-Pyzderskiej. Inwestycje te są priorytetowymi przedsięwzięciami i stanowią ważny element w systemie przeciwpowodziowym zlewni Warty, mający bezpośredni wpływ na propagację wzebrań.

4.4.9. Zanieczyszczenie gleb

Monitoring chemizmu gleb ornych Polski realizowany jest od 1995 r. i stanowi element Państwowego Monitoringu Środowiska w zakresie jakości gleb i ziemi. Realizowany jest przez Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa IUNG w Puławach na zlecenie Głównego Inspektora Ochrony Środowiska w Warszawie. Aktualne dane pochodzą z lat 2010-2012. Na obszarze Wielkopolski zlokalizowano 17 punktów kontrolnych.

Przeprowadzone badania gleb wykazują, że grunty orne Wielkopolski należą do niezanieczyszczonych. Dotyczy to zarówno zawartości wielopierścieniowych węglowodorów aromatycznych (WWA), które są jedną z grup trwałych zanieczyszczeń organicznych, oraz zawartości pierwiastków śladowych takich między innymi jak: cynk, kadm, miedź, nikiel, ołów, bar, chrom czy kobalt. Na obszarze Wielkopolski wszystkie punkty posiadają zawartość naturalną

zanieczyszczeń (stopień zanieczyszczenia 0), i mogą być wykorzystywane do produkcji rolniczej bez żadnych ograniczeń.⁵

4.4.10. Możliwość wystąpienia innych zjawisk mających wpływ na środowisko

Potencjalne poważne awarie

Według stanu na dzień 31 grudnia 2014 roku rejestr zakładów, potencjalnych sprawców poważnych awarii w województwie wielkopolskim obejmował 125 zakładów, w tym:

- 15 zakładów zakwalifikowanych do grupy o dużym ryzyku wystąpienia poważnych awarii przemysłowych (ZDR),
- 25 zakładów zakwalifikowanych do grupy o zwiększonym ryzyku wystąpienia poważnych awarii przemysłowych (ZZR),
- 85 zakładów zaklasyfikowanych do grupy pozostałych zakładów mogących spowodować poważne awarie. Są to zakłady, w których ilość substancji niebezpiecznych jest mniejsza od kryterium dla klasyfikacji do ZDR i ZZR, ale z uwagi na rodzaj substancji, prowadzone procesy technologiczne lub usytuowanie instalacji, stanowią zagrożenie dla środowiska.

W 2014 roku na terenie województwa wielkopolskiego nie wystąpiły poważne awarie przemysłowe ani zdarzenia o znamionach poważnej awarii przemysłowej.

Osuwanie się mas ziemnych

Obszary zagrożone osuwaniem się mas ziemnych w województwie wielkopolskim ustalono na podstawie rejestrów terenów potencjalnie zagrożonych ruchami masowymi ziemi, jakie prowadzone są przez starostwa powiatowe oraz urzędy miast na prawach powiatu.

Rejestr terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów, na których występują te ruchy posiadają powiaty: poznański, obornicki, kościański, gostyński, chodzieski, średzki, wągrowiecki oraz m. Poznań (stan na wrzesień 2015 r.). Pozostałe powiaty województwa wielkopolskiego nie posiadają jeszcze rejestrów, wykorzystują badania archiwalne dotyczące obszarów zagrożonych osuwaniem się mas ziemnych.

4.4.11. Obszary ograniczonego użytkowania

Obecnie na terenie województwa wielkopolskiego istnieją obszary ograniczonego użytkowania dla:

- lotniska Poznań-Ławica w Poznaniu przyjęty uchwałą Nr XVIII/302/12 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 30 stycznia 2012 roku (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z dnia 14 lutego 2012 poz. 961),

⁵ INSTYTUT UPRAWY NAWOŻENIA I GLEBOZNAWSTWA W PUŁAWACH - Państwowy Instytut Badawczy, Puławy 2012, *Monitoring chemizmu gleb ornych w Polsce w latach 2010-2012*”. Raport końcowy oraz (online): http://www.gios.gov.pl/chemizm_gleb/

- linii elektroenergetycznej o napięciu znamionowym 110 kV w Kaliszu powołany uchwałą Nr XLVIII/711/2006 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 29 czerwca 2006 roku,
- drogi wojewódzkiej nr 184 po rozbudowie na odcinku Pamiątkowo-Przeźmierowo powołany uchwałą Nr XV/124/IV/2012 Rady Powiatu w Poznaniu z dnia 8 lutego 2012 roku (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 2012 r. poz. 1247).

Istnieje również strefa ograniczonego zainwestowania od radaru meteorologicznego w Wysogotowie.

4.4.12. Strefy ochronne terenów zamkniętych

W miejscowości Borówiec w gminie Kórnik, wyznaczona została strefa ochronna od Magazynów Lotniczych Środków Bojowych K-8652. Magazyny te służą do przechowywania uzbrojenia lotniczego i są integralną częścią infrastruktury towarzyszącej działaniom powietrznych sił zbrojnych.

Ustanowione są również strefy ochronne o promieniu 3 km wokół kompleksów wojskowych: K-4577 Ruchocinek, K-7887 Babki, K-7096 Rogalin. Strefy ochronne wokół obiektów: Ruchocinek (gm. Witkowo), Babki i Rogalin (gm. Mosina) posiadają decyzje lokalizacyjne z 1976 r.

W celu zminimalizowania skutków ewentualnych zdarzeń lotniczych ustanowiona została przestrzeń operacyjna do awaryjnego zrzutu podwieszonych wraz ze strefą buforową dla lotniska Poznań-Krzesiny.

Strefa bezpieczeństwa wyznaczona została dla garnizonowej strzelnicy szkolnej, rzutni granatów bojowych oraz strzelnicy pistoletowej w kompleksie K-1795 Śrem. W trakcie ustanawiania jest strefa ochronna dla kompleksu wojskowego K-8637 w Biedrusku.

4.4.13. Odpady

Ze względu na rosnącą ilość odpadów (zarówno odpadów przemysłowych, jak i komunalnych) oraz zawarte w nich związki chemiczne powodujące skażenie gleb, wód i atmosfery, stanowią one duże zagrożenie dla środowiska. Zagrożenie to występuje we wszystkich fazach gospodarki odpadami, począwszy od ich powstania i magazynowania, poprzez transport, ponowne wykorzystanie, odzysk, recykling i unieszkodliwianie, na ostatecznym składowaniu kończąc.

Głównym celem gospodarowania odpadami jest zapobieganie ich powstawaniu. Natomiast w przypadku wytworzenia odpadów istotne jest odzyskiwanie i ponowne wykorzystanie surowców i materiałów oraz bezpieczne dla środowiska unieszkodliwianie odpadów niewykorzystanych. Dla realizacji tych celów ważne jest stosowanie czystych technologii, wykorzystywanie odpadów jako alternatywnych źródeł energii oraz optymalne wykorzystanie czasu „życia produktu”: od projektowania, poprzez czas produkcji, transport, pakowanie, użytkowanie i ewentualne ponowne wykorzystanie lub bezpieczne dla środowiska unieszkodliwianie (WIOŚ w Poznaniu 2011).

4.4.14. Potencjalne zmiany środowiska w przypadku braku realizacji projektowanego dokumentu

W przypadku braku realizacji projektu *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* zmiany środowiska będą następować zgodnie z trendami i zjawiskami zachodzącymi obecnie. Stan środowiska nie zmieni się i będzie zbliżony do stanu przedstawionego w rozdziale 3 niniejszej Prognozy. Wobec powyższego w rozdziale tym przedstawiono charakter i intensywność zmian zachodzących w środowisku Wielkopolski w ujęciu syntetycznym na podstawie analizy wybranych wskaźników obrazujących zasoby i walory środowiska, jego jakość oraz presję antropogeniczną na środowisko zaobserwowane na przestrzeni lat 2006-2013.

Do pozytywnych i korzystnych zmian zachodzących w środowisku województwa wielkopolskiego należą:

- spadek powierzchni gruntów rolnych wyłączonych z produkcji rolniczej w ciągu roku,
- wzrost lesistości województwa,
- spadek powierzchni gruntów zdegradowanych i zdewastowanych wymagających rekultywacji oraz wzrost powierzchni gruntów zrekultywowanych w ciągu roku,
- spadek zużycia w rolnictwie nawozów sztucznych (nawozy NPK - azot, fosfor, potas) na 1 ha użytków rolnych,
- wzrost najłatwiej odnawialnych zasobów eksploatacyjnych wód z utworów czwartorzędowych,
- spadek poboru i zużycia wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności,
- rozbudowa sieci kanalizacyjnej (wzrost jej długości), wpływająca na poprawę standardów ochrony środowiska naturalnego oraz jakości życia ludności,
- wzrost liczby ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków,
- wzrost ogólnej liczby oczyszczalni ścieków komunalnych, w tym wzrost liczby oczyszczalni biologicznych i z podwyższonym usuwaniem biogenów,
- wzrost wielkości komunalnych oczyszczalni ścieków mierzony Równoważną Liczbą Mieszkańców (RLM),
- wzrost liczby biologicznych oczyszczalni ścieków przemysłowych,
- wzrost liczby i ogólnej powierzchni form ochrony przyrody, w tym obszarów Natura 2000,
- spadek liczby zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza,
- spadek ilości zakładów szczególnie uciążliwych dla jakości powietrza atmosferycznego,
- spadek wielkości emisji zanieczyszczeń gazowych i pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych,

- zwiększająca się ilość zanieczyszczeń pyłowych zatrzymywanych i neutralizowanych w urządzeniach oczyszczających,
- zdecydowany spadek ilości pożarów upraw rolnych, łąk, rżysk i nieużytków w ciągu roku oraz zmniejszenie się powierzchni objętej tymi zdarzeniami,
- zmniejszanie liczby składowisk odpadów,
- wzrost liczby selektywnie zebranych odpadów komunalnych i liczby odzyskanych odpadów komunalnych.

Do negatywnych i niekorzystnych zmian zachodzących w środowisku województwa wielkopolskiego należą:

- spadek powierzchni zalesień,
- spadek powierzchni lasów ochronnych,
- wzrost powierzchni gruntów ugorowanych na użytkach rolnych,
- wzrost powierzchni gruntów leśnych wyłączonych z produkcji leśnej w ciągu roku,
- wzrost zasobów eksploatacyjnych wód podziemnych,
- wzrost powierzchni obszarów szczególnie narażonych (OSN), z których odpływ azotu ze źródeł rolniczych do wód należy ograniczyć,
- wzrost ruchu pojazdów na drogach krajowych i wojewódzkich skutkującego wzrostem uciążliwości hałasu komunikacyjnego,
- zmniejszanie się obszarów o korzystnych warunkach akustycznych,
- wzrost wytworzonych odpadów niebezpiecznych i odpadów przemysłowych z grupy 01-19,
- spadek poziomu recyklingu odpadów opakowaniowych.

Brak realizacji projektu *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* spowoduje, że nie zostanie zrealizowany cel nadrzędny opracowanego dokumentu, jakim jest określenie kierunku i zakresu działań sprzyjających kreowaniu markowych produktów turystycznych w województwie wielkopolskim, będących podstawą wizerunku regionu jako obszaru atrakcyjnego turystycznie, a także sprzyjających wzmocnieniu pozycji Wielkopolski na rynku turystycznym, zwiększeniu ruchu turystycznego oraz rozbudowie infrastruktury turystycznej i paraturystycznej. Jak wynika z zapisów *Strategii* „Rozwój turystyki, jako dziedziny skupiającej aktywności w obszarze wykorzystania potencjałów dla budowy atrakcyjnego produktu turystycznego regionu, związany jest z wymogami w zakresie ochrony środowiska, zrównoważonego i innowacyjnego rozwoju oraz powiązany z polityką gospodarczą regionu.”

Chociaż walory naturalne Wielkopolski nie należą do najatrakcyjniejszych w kraju, to sprzyjają one rozwojowi turystyki przyrodniczej. Nie zrealizowanie projektu *Strategii* może spowodować czy ograniczyć wspieranie m.in. działań Samorządu w zakresie zrównoważonego rozwoju turystyki przyrodniczej (cel strategiczny 1.3 Rozwój produktu turystyki przyrodniczej) czy na rzecz poprawy stanu środowiska przyrodniczego, w tym poziomu wód w akwenach,

rzekach i ciekach wodnych (cel operacyjny 1.4.6 celu strategicznego 1.4 Rozwój turystyki aktywnej).

Zaznaczyć również należy, że w przypadku braku realizacji *Strategii rozwoju turystyki* województwo nie realizowałoby polityki rozwoju województwa w zakresie gospodarki turystycznej. Polityka w swoich założeniach podkreśla ważną rolę turystyki i ukierunkowuje finansowanie inwestycji służących jej rozwojowi.

5. Charakterystyka i ocena problemów ochrony środowiska istotnych z punktu widzenia *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku*, w szczególności dotyczących obszarów objętych ochroną prawną

Strategia rozwoju turystyki jako dokument obejmujący swym zasięgiem cały obszar Wielkopolski ma zadanie określenie kierunku i zakresu działań sprzyjających kreowaniu produktów turystycznych w województwie wielkopolskim, będących podstawą wizerunku regionu jako obszaru atrakcyjnego turystycznie, a także sprzyjających wzmocnieniu pozycji Wielkopolski na rynku turystycznym, zwiększeniu ruchu turystycznego oraz rozbudowie infrastruktury turystycznej i paraturystycznej. Obszarami koncentracji oddziaływań związanych z rozwojem turystyki są: stolica województwa – Poznań, ośrodek regionalny Kalisz – Ostrów Wielkopolski i ośrodki subregionalne oraz tereny bezpośrednio przyległe do tych miast – ich obszary funkcjonalne, a także obszary wiejskie atrakcyjne przyrodniczo, kulturowo i krajobrazowo, tereny leśne. Duży potencjał krajoznawczy – zasoby i walory środowiska przyrodniczego i kulturowego, szlaki turystyczne i kulturowe, liczne instytucje kultury, baza noclegowa powodują, że gospodarka turystyczna zarówno obecnie jak i w przyszłości jest źródłem oddziaływań na środowisko.

Przeprowadzona dla potrzeb niniejszej prognozy analiza uwarunkowań pozwala na sformułowanie problemów środowiskowych istotnych z punktu widzenia analizowanej *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku*. W odniesieniu do realizacji projektu za najważniejsze problemy środowiskowe istotne z punktu rozwoju turystyki uznano:

- brak planów ochrony dla wymaganych prawem form ochrony przyrody i planów zadań ochronnych dla wyznaczonych obszarów Natura 2000, co uniemożliwia m.in.: wskazanie obszarów realizacji określonych działań ochronnych oraz obszarów lub miejsc zagospodarowania turystycznego, identyfikację istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych, sposoby ich eliminacji oraz wprowadzania odpowiednich zapisów w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin i w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego,
- brak spójnego, ciągłego przestrzennie systemu przyrodniczego zapewniającego skuteczną ochronę cennych walorów przyrodniczych jak i zachowanie powiązań przyrodniczych,
- niska lesistość Wielkopolski 25,7% (przy średniej krajowej 29,4%), co stawia Wielkopolskę na 12 miejscu w kraju a także dominujący gatunek w lasach sosny zwyczajnej (ok. 80%),
- zachodzące zmiany stanu środowiska przyrodniczego o różnej formie i intensywności przed wszystkim w zakresie wód powierzchniowych, jakości powietrza oraz klimatu akustycznego:
 - Dobry stan/potencjał ekologiczny dla 15 JCWP rzecznych, umiarkowany stan/potencjał ekologiczny dla 26 JCWP rzecznych, a słaby stan/potencjał ekologiczny dla 6 JCWP rzecznych (2014 r.),
 - Dobry stan chemiczny dla 36 JCWP rzecznych i stan chemiczny poniżej dobrego dla 12 JCWP rzecznych (2014 r.),

- Zły stan wód (określony jako wypadkowa stanu/potencjału ekologicznego i stanu chemicznego) dla 42 JCWP rzecznych, a dobry stan wód 1 JCWP rzecznych (2014 r.),
- Bardzo dobry stan ekologiczny dla 2 JCW jezior, dobry stan ekologiczny dla 6 JCW jezior, umiarkowany stan/potencjał ekologiczny dla 4 JCW jezior, słaby stan/potencjał ekologiczny dla 10 JCW jezior, a zły stan ekologiczny dla 6 JCW jezior (2014 r.),
- Dobry stan chemiczny dla 17 JCW jezior i stan chemiczny poniżej dobrego dla 3 JCW jezior,
- Przekroczenie poziomów dopuszczalnych lub poziomów docelowych stężeń pyłu PM₁₀, pod kątem ochrony zdrowia, dla wszystkich stref (2014),
- Przekroczenie poziomów dopuszczalnych lub poziomów docelowych stężeń dla benzo(a)pirenu, pod kątem ochrony zdrowia – dla wszystkich stref ze względu na przekroczenia poziomu docelowego (2014),
- Przekroczenie poziomów dopuszczalnych lub poziomów docelowych stężeń pyłu PM_{2,5}, pod kątem ochrony zdrowia, dla strefy miasto Kalisz (2014), co w wspomnianych wyżej przypadkach wymaga wdrożenia programów ochrony powietrza zapewniających dotrzymanie poziomów docelowych stężeń substancji w powietrzu,
- Degradacja klimatu akustycznego w strefach oddziaływania dróg krajowych i wojewódzkich wynikająca m.in. z rosnącego natężenia ruchu. Największa ekspozycja na hałas w powiecie poznańskim (dla dróg krajowych i wojewódzkich), w powiatach: ostrowskim, gnieźnieńskim, pilskim, wrzesińskim, kępińskim (dla dróg krajowych) i w powiatach pilskim, śremskim (dla dróg krajowych),
- występowanie zjawisk i konfliktów przestrzennych wynikających z: eksploatacji złóż węgla brunatnego we wschodniej Wielkopolsce, intensywnie rozwijającego się rolnictwa w południowo-zachodniej części województwa wielkopolskiego, intensywnych procesów urbanizacyjnych w Poznaniu i jego okolicach oraz w Kaliszu i Ostrowie Wielkopolskim i ich okolicach,
- występowanie miejsc degradacji środowiska, w tym szczególnie terenów po eksploatacji kopalni metodą odkrywkową, przede wszystkim węgla brunatnego w rejonie Konina i Turku, powodujące przekształcenia rzeźby terenu, zmiany w stosunkach wodnych, degradację gleb oraz zanieczyszczenia atmosfery.

Realizacja *Strategii rozwoju turystyki* może tylko w sposób pośredni oddziaływać na środowisko. Będą to oddziaływania zarówno pozytywne jak i negatywne dla środowiska ukierunkowane na różne jego komponenty o odmiennym charakterze pod względem zasięgu, rodzaju czy częstotliwości oddziaływań.

6. Analiza i ocena celów ochrony środowiska ustanowionych na poziomach międzynarodowym, europejskim i krajowym, istotnych z punktu widzenia Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku

Strategia rozwoju turystyki zawiera determinanty dla dynamicznego rozwoju turystyki, jaki ma miejsce w ostatnich latach w województwie wielkopolskim, wynikające z uregulowań na poziomie międzynarodowym, krajowym i regionalnym.

Projekt *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* został opracowany uwzględniając polityki i dokumenty międzynarodowe, krajowe i regionalne. Zapisy *Strategii rozwoju turystyki* są ich realizacją czy transpozycją ze szczebla wyższego do poziomu regionalnego. Uwzględnione zostały również cele strategiczne zawarte w najważniejszych dokumentach przyjętych przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego: *Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolska 2020* oraz *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego*. Przedstawione dokumenty i polityki odnoszą się bezpośrednio lub pośrednio do celów rozwojowych gospodarki turystycznej.

Polityki i dokumenty międzynarodowe

Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającemu włączeniu społecznemu. Europa 2020

Europa 2020 to unijna strategia wzrostu na najbliższe dziesięciolecie. W zmieniającym się świecie Unii Europejskiej UE potrzebna jest inteligentna i zrównoważona gospodarka sprzyjająca włączeniu społecznemu. Równoległa praca nad wzajemnie ze sobą powiązаныmi priorytetami wyznaczonymi w Strategii Europa 2020 pomoże UE i państwom członkowskim w uzyskaniu wzrostu zatrudnienia oraz zwiększeniu produktywności i spójności społecznej. Unia wyznaczyła sobie konkretny plan obejmujący pięć celów – w zakresie zatrudnienia, innowacji, edukacji, włączenia społecznego oraz zmian klimatu/energii – które należy osiągnąć do 2020 r. W każdym z tych obszarów wszystkie państwa członkowskie wyznaczyły z kolei własne cele krajowe. Konkretnie działania na poziomie zarówno unijnym, jak i krajowym wzmacniają realizację strategii.

Polityki i dokumenty krajowe

Strategia Rozwoju Kraju 2020

Strategia Rozwoju Kraju 2020 (SRK 2020) jest średniookresowym dokumentem strategicznym, będącym jednym z elementów nowego systemu zarządzania rozwojem kraju, którego podstawy zostały określone w ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz w przyjętym przez Radę Ministrów 27 kwietnia 2009 r. dokumencie pn. „Założenia systemu zarządzania rozwojem Polski”.

SRK 2020 określa cele i działania strategiczne rozwoju kraju do 2020 r., w tym działania możliwe do sfinansowania w ramach kolejnej perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020. W SRK 2020 przedstawiony został scenariusz rozwojowy Polski oparty na analizie SWOT wraz z podaniem potencjalnych źródeł finansowania planowanych działań.

Szczególna rolę w SRK 2020 przypisano działaniom, których celem będzie przeprowadzenie zmian systemowych, kompetencyjnych i instytucjonalnych sprzyjających uwolnieniu potencjałów i rezerw rozwojowych. Strategia wyznacza trzy obszary:

- Sprawne i efektywne państwo,
- Konkurencyjna gospodarka,
- Spójność społeczna i terytorialna,

na których koncentrowane będzie wsparcie. Strategia stanowi bazę dla 9 strategii zintegrowanych, które uszczegóławiają ją przyczyniając się do realizacji założonych w niej celów.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Regiony – Miasta – Obszary wiejskie

Rada Ministrów przyjęła Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego (KSRR) 13 lipca 2010 r. Jest to kompleksowy średniookresowy (do 2020 r.) dokument strategiczny, odnoszący się do prowadzenia polityki rozwoju społeczno-gospodarczego kraju w ujęciu wojewódzkim. Jest to też jedna z dziewięciu strategii zintegrowanych, które uszczegóławiają SRK 2020.

Strategia wprowadza szereg modyfikacji sposobu planowania i prowadzenia polityki regionalnej w Polsce, a wraz z nimi różnych polityk publicznych. Wiele propozycji dotyczy zarządzania politykami ukierunkowanymi terytorialnie i obejmuje zagadnienia współpracy, koordynacji, efektywności, monitorowania i ewaluacji.

KSRR zakłada także dalsze wzmacnianie roli regionów w osiąganiu celów rozwojowych kraju i w związku z tym zawiera propozycje zmian roli samorządów wojewódzkich, w tym procesie oraz modyfikacji sposobu udziału w nim innych podmiotów publicznych

Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020”

Dokument bezpośrednio wpisuje się w priorytet unijnej strategii rozwoju „Europa 2020”, którym jest inteligentny i zrównoważony rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu.

Cel główny Strategii to wysoce konkurencyjna gospodarka (innowacyjna i efektywna) oparta na wiedzy i współpracy. Przez gospodarkę konkurencyjną należy rozumieć taką gospodarkę, która w relacji do innych krajów (UE, Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju) utrzyma lub osiągnie wyższą dynamikę wzrostu gospodarczego i zatrudnienia oraz doprowadzi do szybkiego zwiększenia poziomu życia obywateli. Z punktu widzenia celów niniejszej strategii szczególne znaczenie będzie mieć innowacyjność i efektywność gospodarki.

Program rozwoju turystyki do 2020 roku

Jest to program wykonawczy do Strategii Innowacyjności i Efektywności Rozwoju „Dynamiczna Polska 2020”, przyjętej przez rząd w styczniu 2015 r.

Program zawiera działania ukierunkowane na przyspieszony rozwój branży turystycznej, a przede wszystkim wyznacza ramy działalności i wsparcia dla całego sektora turystyki, jako części gospodarki narodowej.

Program stawia zwłaszcza na rozwój konkurencyjności polskiej turystyki, budowę turystycznych specjalizacji regionalnych i lokalnych, w tym z wykorzystaniem klastrów, co przyczyni się do budowy przewagi konkurencyjnej polskiej turystyki. Program kładzie również nacisk na wspieranie projektów turystycznych w formule partnerstwa publiczno-prywatnego oraz na system certyfikacji usług turystycznych, co przeloży się na wzrost ich jakości.

Głównym celem programu jest wzmocnienie rozwoju konkurencyjnej i innowacyjnej turystyki przez wspieranie przedsiębiorstw, instytucji, organizacji i inicjatyw sektora turystyki z poszanowaniem zasad zrównoważonego rozwoju.

Cel ten zostanie osiągnięty dzięki realizacji czterech celów operacyjnych:

- rozwój innowacyjności, atrakcyjności, jakości usług i produktów turystycznych, jako czynnika konkurencyjnej gospodarki,
- wzmocnienie aktywności społecznej i przedsiębiorczości w sektorze turystyki oraz zwiększenie kompetencji kadr,
- promocja priorytetowych obszarów turystycznych kraju i regionów oraz specjalizacji gospodarczych opartych na turystyce,
- zagospodarowanie i modernizacja przestrzeni dla rozwoju turystyki i infrastruktury turystycznej, przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska.
- W ramach celów operacyjnych będą realizowane m.in. następujące zadania:
- wspieranie innowacji oraz eko-innowacji w turystyce i usługach turystycznych,
- wspieranie rozwoju systemów certyfikacji i zarządzania jakością w sektorze turystyki,
- wspieranie klasteringu i powiązań kooperacyjnych oraz partnerstw w regionach i kraju,
- podnoszenie jakości technologicznej e-systemów informacji i usług oraz nowoczesnych systemów gospodarki elektronicznej dla rozwoju turystyki,
- promocja regionalnych produktów turystycznych i specjalizacji regionalnych w turystyce,
- wspieranie działań na rzecz rozbudowy infrastruktury turystycznej,
- wspieranie rozwoju turystyki społecznej i krajoznawstwa,
- tworzenie przyjaznego otoczenia prawnego dla rozwoju turystyki.

Marketingowa Strategia Polski w Sektorze Turystyki na lata 2012-2020

Podstawowym celem dokumentu jest wskazanie najważniejszych kierunków i form działania, które winny być podejmowane w tak ważnej dla promocji Polski dziedzinie, jaką jest turystyka. Efektem tych działań winna być poprawa międzynarodowej rozpoznawalności Polski jako kraju atrakcyjnego i gościnnego dla turystów, posiadającego konkurencyjne produkty turystyczne wysokiej jakości. W dokumencie znaleźć można opis trendów w światowej branży turystycznej oraz polityki turystycznej Unii Europejskiej. Znalazła się tu również analiza konkurencji turystycznej Polski, opis podstawowych wskaźników turystyki przyjazdowej oraz

potencjału rynków emisyjnych. Wskazano też na dobór produktów i grup docelowych, narzędzi instrumentów, a przede wszystkim opisano wizję, misję, cel strategiczny i cele operacyjne.

WIZJA – Polska będzie miała docelowo atrakcyjny wizerunek, zgodny z rzeczywistością, przyczyniający się do wyboru kraju jako turystycznego miejsca docelowego, wizerunek, który pozytywnie wpływa na rozwój gospodarki turystycznej.

MISJA – Tworzenie i wzmocnienie wizerunku Polski jako kraju atrakcyjnego i gościnnego dla turystów, posiadającego konkurencyjne produkty turystyczne wysokiej jakości.

Cel strategiczny – Poprawa pozycji konkurencyjnej Polski na międzynarodowym rynku turystycznym.

Cel operacyjny 1 – Zaspokajanie potrzeb informacyjnych w zakresie turystyki

Cel operacyjny 2 – Marketingowe wspieranie rozwoju produktu turystycznego

Cel operacyjny 3 – Zwiększenie dotarcia z przekazem informacyjno-promocyjnym o atrakcyjności turystycznej Polski.

Projekt *Strategii rozwoju turystyki* uwzględnia cele ochrony środowiska zawarte w dokumentach opracowanych na poziomach międzynarodowym, wspólnotowym i krajowym stosownie do zakresu merytorycznego opracowywanego dokumentu. Realizacja projektu *Strategii rozwoju turystyki* będzie zatem działaniem wpisującym się w politykę ochrony środowiska.

Polska jest stroną wielu konwencji oraz umów międzynarodowych w zakresie ochrony środowiska. Z ratyfikacji konwencji oraz umów wielostronnych lub też przystąpienia do nich wynikają zobowiązania do podejmowania działań na rzecz realizacji ich postanowień, mające wpływ na politykę państwa w dziedzinie ochrony środowiska oraz pośrednio na kierunki rozwoju gospodarczego kraju. Ich wagę podkreśla fakt nadrzędności prawa międzynarodowego względem aktów prawa wewnętrznego⁶.

Tabela nr 2. Cele wynikające z konwencji wielostronnych w odniesieniu do ustaleń projektu *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* to:

Cele ochrony środowiska ustanowione na szczeblu międzynarodowym	Cele Strategii rozwoju turystyki
<ul style="list-style-type: none"> ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego o wyjątkowej powszechnej wartości – Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. 	<p>Cel operacyjny I.2.1 Rozwój szlaków turystyki kulturowej, w szczególności Szlaku Piastowskiego</p> <p>Cel operacyjny I.2.2 Zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń</p> <p>Cel operacyjny I.2.3 Propagowanie rozwoju turystyki kulturowej</p> <p>Cel operacyjny I.2.4 Poprawa dostępu do informacji o obiektach i wydarzeniach kulturalnych</p> <p>Cel operacyjny I.2.5 Rozwój i promocja kulinarnego dziedzictwa regionu</p>
<ul style="list-style-type: none"> promowanie ochrony, gospodarki i planowania krajobrazu oraz organizowanie współpracy europejskiej w tym zakresie, opartej na wymianie doświadczeń, specjalistów i tworzeniu dobrej 	<p>Cel operacyjny I.3.1 Wspieranie działań w zakresie zrównoważonego rozwoju turystyki przyrodniczej</p> <p>Cel operacyjny I.3.2</p>

⁶ http://www.ekoportal.gov.pl/opencms/opencms/ekoportal/prawo_dokumenty_strategiczne/Konwencje/

<p>praktyki krajobrazowej – Europejska konwencja krajobrazowa sporządzona we Florencji dnia 20 października 2000 r.</p> <ul style="list-style-type: none"> ochrona dzikich zwierząt migrujących, stanowiących niezastąpiony element środowiska naturalnego – Konwencja o ochronie wędrownych gatunków dzikich zwierząt, sporządzona w Bonn dnia 23 czerwca 1979 r. ochrona różnorodności biologicznej, zrównoważone użytkowanie jej elementów oraz uczciwy i sprawiedliwy podział korzyści wynikających z wykorzystywania zasobów genetycznych, w tym przez odpowiedni dostęp do zasobów genetycznych i odpowiedni transfer właściwych technologii, z uwzględnieniem wszystkich praw do tych zasobów i technologii, a także odpowiednie finansowanie – Konwencja o różnorodności biologicznej, sporządzona w Rio de Janeiro dnia 09.05.1992 r. zachowanie dzikiej fauny i flory, która odgrywa pierwszorzędą rolę w utrzymaniu równowagi biologicznej, która stanowi naturalne dziedzictwo o wartości przyrodniczej, estetycznej, naukowej, kulturowej, rekreacyjnej, gospodarczej – Konwencja o ochronie dzikiej fauny i flory europejskiej oraz ich siedlisk naturalnych, sporządzona w Bernie dnia 19 września 1979 r. ochrona prawa każdej osoby, z obecnego oraz przyszłych pokoleń, do życia, w środowisku odpowiednim dla jej zdrowia i pomyślności, każda ze Stron zagwarantuje, w sprawach dotyczących środowiska, uprawnienia do dostępu do informacji, udziału społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępu do wymiaru sprawiedliwości zgodnie z postanowieniami niniejszej konwencji – Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska sporządzona w Aarhus dnia 25 czerwca 1998 r. (dostęp do informacji oraz udział społeczeństwa zapewnia procedura strategicznej oceny na środowisko (część stanowi niniejsza Prognoza), której poddany zostanie projekt zaktualizowanej Strategii...) 	<p>Rozwijanie oferty działań edukacyjnych turystyki przyrodniczej</p> <p>Cel operacyjny I.4.1 Rozwój Wielkiej Pętli Wielkopolski</p> <p>Cel operacyjny I.4.2 Rozwój Wielkopolskiego Systemu Szlaków Rowerowych</p> <p>Cel operacyjny I.4.3 Poprawa stanu infrastruktury turystycznej dla rozwoju turystyki aktywnej i rekreacji</p> <p>Cel operacyjny I.4.4 Współpraca na rzecz rozwoju, poprawy jakości i bezpieczeństwa turystyki aktywnej</p> <p>Cel operacyjny I.4.5 Kompleksowe i innowacyjne działania promocyjne w zakresie turystyki aktywnej</p> <p>Cel operacyjny I.4.6 Poprawa stanu środowiska przyrodniczego, w tym poziomu wód w akwenach, rzekach i ciekach wodnych</p> <p>Cel operacyjny I.5.1 Wzrost atrakcyjności produktów turystyki wiejskiej</p> <p>Cel operacyjny I.5.3 Podnoszenie jakości usług świadczonych przez obiekty turystyki wiejskiej</p> <p>Cel operacyjny IV.1.1 Wsparcie rozwoju infrastruktury turystycznej podnoszącej jakość obsługi</p> <p>Cel operacyjny IV.1.2 Poprawa dostępności infrastruktury turystycznej, w tym dla osób z niepełnosprawnością</p> <p>Cel operacyjny IV.2.1 Zwiększenie stopnia wykorzystania istniejącej bazy noclegowej</p> <p>Cel operacyjny IV.2.2 Wsparanie inwestycji w infrastrukturę noclegową na obszarach o dużej atrakcyjności i niedostatecznym zagospodarowaniu turystycznym</p>
--	---

Przyjęta w 1997 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej zawiera zapis, że Rzeczpospolita Polska zapewni ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5), ustala także, że ochrona środowiska jest obowiązkiem m. in. władz publicznych, które poprzez swą politykę powinny zapewnić bezpieczeństwo ekologiczne współczesnemu i przyszłym pokoleniom (art. 74). Zgodne z ustawą z dnia 27 kwietnia 2001 Prawo ochrony środowiska (Dz.U.2013.1232 z późniejszymi zmianami) oraz ustawy jej pokrewne zobowiązują do kierowania się zasadą zrównoważonego rozwoju na różnych etapach działań: planistycznych, realizacyjnych i zarządzania. *Strategia rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* określając politykę rozwoju gospodarki turystycznej jest elementem polityki zrównoważonego rozwoju województwa.

Tabela nr 3. Cele ochrony środowiska ustalone na szczeblu krajowym w odniesieniu do ustaleń projektu Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku to:

Cele ochrony środowiska ustanowione na szczeblu krajowym	Cele Strategii rozwoju turystyki
<ul style="list-style-type: none"> • zachowanie bogatej różnorodności biologicznej polskiej przyrody na różnych poziomach organizacji: na poziomie wewnątrzgatunkowym (genetycznym), gatunkowym oraz ponadgatunkowym (ekosystemowym), wraz z umożliwieniem zrównoważonego rozwoju gospodarczego kraju, który w sposób niekonfliktowy współistnieje z różnorodnością biologiczną • ochrona powierzchni ziemi a w szczególności gruntów użytkowanych rolniczo • poprawa stanu zdrowotnego mieszkańców w wyniku wspólnych działań sektora ochrony środowiska z sektorem zdrowia • poprawa jakości powietrza • poprawa jakości wód poprzez zapewnienie 75% redukcji (do końca 2015 r.) całkowitego ładunku azotu i fosforu w ściekach komunalnych kończąc krajowy program budowy oczyszczalni ścieków i sieci kanalizacyjnych dla wszystkich aglomeracji powyżej 2 000 RLM. O • poprawy gospodarowania odpadami • ochrona przed hałasem m.in. poprzez dokonanie wiarygodnej oceny narażenia społeczeństwa na ponadnormatywny hałas i podjęcie kroków do zmniejszenia tego zagrożenia tam, gdzie jest ono największe. Podobny jest też cel działań związanych z zabezpieczeniem społeczeństwa przed nadmiernym oddziaływaniem pól elektromagnetycznych 	<p>Cel operacyjny I.3.1 Wspieranie działań w zakresie zrównoważonego rozwoju turystyki przyrodniczej</p> <p>Cel operacyjny I.3.2 Rozwijanie oferty działań edukacyjnych turystyki przyrodniczej</p> <p>Cel operacyjny I.4.1 Rozwój Wielkiej Pętli Wielkopolski</p> <p>Cel operacyjny I.4.2 Rozwój Wielkopolskiego Systemu Szlaków Rowerowych</p> <p>Cel operacyjny I.4.3 Poprawa stanu infrastruktury turystycznej dla rozwoju turystyki aktywnej i rekreacji</p> <p>Cel operacyjny I.4.4 Współpraca na rzecz rozwoju, poprawy jakości i bezpieczeństwa turystyki aktywnej</p> <p>Cel operacyjny I.4.5 Kompleksowe i innowacyjne działania promocyjne w zakresie turystyki aktywnej</p> <p>Cel operacyjny I.4.6 Poprawa stanu środowiska przyrodniczego, w tym poziomu wód w akwenach, rzekach i ciekach wodnych</p> <p>Cel operacyjny I.5.1 Wzrost atrakcyjności produktów turystyki wiejskiej</p> <p>Cel operacyjny I.5.3 Podnoszenie jakości usług świadczonych przez obiekty turystyki wiejskiej</p> <p>Cel operacyjny IV.1.1 Wsparcie rozwoju infrastruktury turystycznej podnoszącej jakość obsługi</p> <p>Cel operacyjny IV.1.2 Poprawa dostępności infrastruktury turystycznej, w tym dla osób z niepełnosprawnością</p> <p>Cel operacyjny IV.2.1 Zwiększenie stopnia wykorzystania istniejącej bazy noclegowej</p> <p>Cel operacyjny IV.2.2 Wspieranie inwestycji w infrastrukturę noclegową na obszarach o dużej atrakcyjności i niedostatecznym zagospodarowaniu turystycznym</p>

Strategia rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku jest dokumentem o ściśle określonej tematyce, dotyczącej rozwoju gospodarki turystycznej na poziomie regionalnym. Pomimo tego projekt dokumentu zawiera bezpośrednie i pośrednie odniesienia do ochrony środowiska. W związku z tym można założyć, że jego realizacja przyczyni się do ochrony środowiska.

7. Potencjalne znaczące oddziaływanie realizacji *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* na obszary Natura 2000, a także poszczególne elementy środowiska

Projekt *Strategii rozwoju turystyki* z założenia zawiera ogólne zapisy celów strategicznych i operacyjnych oraz działań, które mogą obejmować szereg przedsięwzięć o charakterze jednostkowym dotyczących kreowania markowych produktów turystycznych, budowania wizerunku regionu jako obszaru atrakcyjnego turystycznie, wzmocnienia pozycji Wielkopolski na rynku turystycznym, zwiększenia ruchu turystycznego oraz funkcjonowania i rozwoju infrastruktury turystycznej i paraturystycznej. W dokumencie nie sprecyzowano listy projektów, które miałyby być realizowane w poszczególnych obszarach priorytetowych. Zatem brak jest podstawowych parametrów przedsięwzięć, takich jak lokalizacja, typ oraz skala, czy też powierzchnia zabudowy, stąd nie ma możliwości określenia natężenia danego oddziaływania na środowisko. Jednocześnie dokument zakłada prowadzenie działań na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego i zasobów przyrody ożywionej i nieożywionej, a także poprawę stanu środowiska przyrodniczego i czystości wód w zbiornikach wodnych, rzekach. Sformułowana w projekcie *Strategii rozwoju turystyki* polityka rozwoju pozwala jedynie na dokonanie ogólnej oceny potencjalnych oddziaływań na środowisko.

Wizja rozwoju turystyki zawarta w projekcie *Strategii* przedstawia województwo wielkopolskie jako (...) *synonim solidnej oferty turystycznej, opartej na zróżnicowanym potencjale turystycznym regionu i produktach wysokiej jakości. Nowoczesna i innowacyjna gospodarka turystyczna jest jednym z kluczowych czynników rozwoju województwa, wzmacnia jego konkurencyjność w kraju i Europie.* Projekt *Strategii* zakłada integrowanie działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem zrównoważonego rozwoju turystyki. Rozwój ten w dużej mierze budowany jest w oparciu o walory i zasoby przyrodnicze oraz kulturowe. Z tego też względu projekt *Strategii* zakłada optymalne wykorzystanie walorów województwa, jak również ich właściwe, kształtowanie i zachowanie w dobrej kondycji. Pełne wykorzystanie potencjału niemożliwe jest bez przekształcania i oddziaływania na środowisko przyrodnicze. Ważne jest jednak, aby planowane inwestycje uwzględniały uwarunkowania przyrodnicze i respektowały potrzebę ochrony środowiska.

Rozwój gospodarki turystycznej, mający na celu zwiększenie konkurencyjności oraz atrakcyjności województwa wielkopolskiego, przy efektywnym wykorzystaniu endogenicznego potencjału regionu, związany z wymogami ochrony środowiska, zrównoważonego i innowacyjnego rozwoju, będzie wieloaspektowo korzystnie oddziaływać na środowisko. Zmiany związane z rozwojem turystyki przelożą się bezpośrednio na większą dbałość o poszczególne elementy środowiska przyrodniczego, co wpłynie na ogólny stan środowiska.

W niniejszej prognozie określono potencjalne kierunki zmian oraz charakter oddziaływań skierowanych na środowisko, a także spodziewanych korzystnych i/lub niekorzystnych skutków tych oddziaływań.

Analizie poddano zapisane w projekcie *Strategii rozwoju turystyki*, cele strategiczne i operacyjne. Na potrzeby zidentyfikowania oddziaływania realizacji projektu *Strategii rozwoju turystyki* na środowisko skonstruowano tabelę nr 4. Potencjalne oddziaływanie na środowisko wynikające z realizacji *Strategii rozwoju turystyki*, z podziałem na oddziaływania pozytywne

i negatywne. Przeprowadzona poniżej ocena dokonana została na podstawie szczegółowej analizy celów strategicznych i operacyjnych, a także przypisanych im kierunków działań oraz znajomości charakteru i stanu środowiska przyrodniczego Wielkopolski. Ma ona jednak charakter szacunkowy i jakościowy ze względu na ogólny charakter zapisów i brak terytorialnego wymiaru celów. Szereg oddziaływań na środowisko, jest niezależnych od realizacji zapisanych w *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* działań. Nie mają one również wpływu na techniczne rozwiązania budowy i modernizacji infrastruktury turystycznej i okolicznej. Jednakże przewiduje się, że zapisane w *Strategii* kierunki działań mogą mieć określony wpływ na poszczególne komponenty środowiska, co omówione zostało poniżej.

Obszary i obiekty objęte ochroną prawną, w tym obszary Natura 2000, różnorodność biologiczną, świat roślin i zwierząt

Strategia rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku nie przewiduje bezpośrednich działań inwestycyjnych, które mogą negatywnie oddziaływać na obszary objęte ochroną prawną, w tym szczególnie obszary Natura 2000, a także istotnie wpłynąć na różnorodność biologiczną, świat roślin i zwierząt.

Przyjmując, że rozwój turystyki powinien być zgodny z zasadą rozwoju zrównoważonego, należy wykluczyć możliwość lokalizacji i realizacji w obszarach szczególnie cennych szeregu przedsięwzięć mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko, a tym samym wyeliminować zagrożenia i negatywne (bezpośrednie) oddziaływania na środowisko. W przypadku przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko, oddziaływania takie będą każdorazowo, zgodnie z obowiązującym prawem, przedmiotem oceny właściwych organów.

Potencjalnie znaczące oddziaływanie na bioróżnorodność, świat roślin i zwierząt, obszary chronione, w tym obszary Natura 2000 nastąpi poprzez wsparcie licznych działań mających na celu zachowanie i wzmocnienie funkcji ekologicznych, ochronę walorów przyrodniczych i krajobrazowych. Sprzyjać temu będzie m.in. realizacja kierunków działań *Celu operacyjnego I.3.1 Wspieranie działań w zakresie zrównoważonego rozwoju turystyki przyrodniczej* i *Celu operacyjnego I.3.2 Rozwijanie oferty działań edukacyjnych turystyki przyrodniczej*. Wspieranie rozwoju turystyki przyrodniczej, której motywem podróży jest poznawanie, obserwowanie i podziwianie przyrody, i edukacji przyrodniczej, daje możliwość obcowania z przyrodą i może przyczyniać się do wzrostu świadomości ekologicznej turysty, a w konsekwencji wpływać na jego zachowanie w otaczającej przestrzeni. Szczególne znaczenie dla ochrony walorów przyrodniczych będzie miała współpraca i uzgadnianie podejmowanych działań jednostkami odpowiedzialnymi za ochronę zasobów i walorów przyrodniczych (Lasami Państwowymi, Regionalną Dyрекcją Ochrony Środowiska w Poznaniu, czy dyrektorami parków narodowych).

Do ochrony walorów przyrodniczych przyczynić się może realizacja *Celu operacyjnego I.4.2 Rozwój Wielkopolskiego Systemu Szlaków Rowerowych* oraz *Celu operacyjnego I.4.3 Poprawa stanu infrastruktury turystycznej dla rozwoju turystyki aktywnej i rekreacji (...)*. Wytyczanie nowych i utrzymanie istniejących szlaków turystycznych wraz z infrastrukturą towarzyszącą pozwala na świadome ukierunkowanie, porządkowanie i ograniczanie ruchu turystycznego, a także

zapobieganie niekontrolowanej penetracji turystycznej. Dotyczy to zwłaszcza siedlisk o niskiej odporności na użytkowanie rekreacyjne.

Na poprawę stanu i jakości walorów przyrodniczych pozytywnie wpłynie realizacja *Celu operacyjnego I.4.6 Poprawa stanu środowiska przyrodniczego poziomu wód w akwenach, rzekach i ciekach wodnych*. Przeciwdziałanie obniżaniu się poziomu wód w akwenach, ustabilizowanie poziomu rzek i cieków wodnych, czy wspieranie działań na rzecz poprawy jakości wód powierzchniowych (w tym działań wodno-kanalizacyjnych) sprzyjać będzie zachowaniu związanych z wodą gatunków roślin i zwierząt.

Realizacja *Celu operacyjnego II.2.2 Rozwój systemu szkoleń podnoszących kwalifikacje zawodowe* pośrednio może wpłynąć na podnoszenie świadomości, kadr gospodarki turystycznej odpowiadających m.in. za zrównoważony rozwój turystyki, na zasoby i walory środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Z kolei realizacja *Celu operacyjnego II.3.1 Tworzenie przyjaznych warunków do rozwoju nowoczesnego biznesu turystycznego i okołoturystycznego, w szczególności małych i średnich przedsiębiorstw* (..) może zaowocować wypracowaniem, a w dalszej kolejności wdrażaniem przyjaznych środowisku technologii mniej inwazyjnych na poszczególne ekosystemy, czy minimalizujących konflikty środowiskowe.

Strategia rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku poprzez przyjęte cele strategiczne i zapisy kierunkowe odnosi się m.in. do wzrostu turystycznej konkurencyjności województwa, a co za tym idzie do zwiększenia ruchu turystycznego w regionie. Potencjalnie negatywny wpływ związany ze zwiększeniem ruchu turystycznego może dotyczyć punktowego wzrostu obciążeń na środowisko przyrody ożywionej i różnorodność biologiczną w wyniku zwiększonej penetracji miejsc atrakcyjnych turystycznie, które często charakteryzują się wysokimi walorami przyrodniczymi.

Zwiększenie presji antropogenicznej związanej z realizacją *Celu operacyjnego I.4.1 Rozwój Wielkiej Pętli Wielkopolski* może powodować m.in. niekorzystne zmiany siedliskowe oraz płoszenie ptaków w sezonie lęgowym (np. turystyka wodna, biwakowanie w pobliżu kolonii lęgowych). Jest to szczególnie istotny problem, ponieważ szlak ten przebiega przez tereny, na których występują następujące formy ochrony przyrody:

- Wielkopolski Park Narodowy,
- Sierakowski Park Krajobrazowy, Rogaliński Park Krajobrazowy, Żerkowsko-Czeszewski Park Krajobrazowy, Nadwarciański Park Krajobrazowy, Nadgoplański Park Tysiąclecia,
- Obszary Natura 2000 - obszary specjalnej ochrony ptaków: PLB300015 Puszcza Notecka, PLB300017 Ostoja Rogalińska, PLB300002 Dolina Środkowej Warty, PLB040004 Ostoja Nadgoplańska, PLB300001 Dolina Środkowej Noteci i Kanalu Bydgoskiego, PLH300004 Dolina Noteci, PLB320016 Lasy Puszczy nad Drawą,
- Obszary Natura 2000 - obszary mające znaczenie dla Wspólnoty: PLH300003 Dąbrowy Obrzyckie, PLH300001 Biedrusko, PLH300012 Rogalińska Dolina Warty, PLH300009 Ostoja Nadwarciańska, PLH040007 Jezioro Gopło, PLB320016 Ostoja Wielkopolska,

- obszary chronionego krajobrazu: Dolina Noteci, Puszcza Notecka, I Międzyrzecz-Trzciel, Obszar Chronionego Krajobrazu w obrębie Biedruska, Szwajcaria Żerkowska, Pyzdrowski, Goplańsko-Kujawski.

Ponadto niekorzystne oddziaływania, takie jak: zaburzenie ekosystemów przyrodniczych, likwidacja szaty roślinnej, przerwanie korytarzy ekologicznych i tras migracji zwierząt, wzmacnianie barier antropogenicznych, zniszczenie miejsc ważnych dla ptaków w okresie gniazdowania, i migracji, zmniejszenie powierzchni leśnych, łąkowych i rolnych mogą towarzyszyć potencjalnym inwestycjom realizowanym w ramach następujących celów operacyjnych: *I.1.1 Wzrost aktywności wielkopolskiej oferty turystycznej dedykowanej zagranicznemu turystyce biznesowemu* (Rozwój infrastruktury służącej organizacji spotkań oraz poprawa dostępności komunikacyjnej...), *I.4.1 Rozwój Wielkiej Pętli Wielkopolski*, *I.4.2 Rozwój Wielkopolskiego Systemu Szlaków Rowerowych* (Dalszy rozwój systemu szlaków wchodzących w skład Wielkopolskiego Systemu Szlaków Rowerowych, Rozwój infrastruktury towarzyszącej na szlakach rowerowych), *I.4.3 Poprawa stanu infrastruktury turystycznej dla rozwoju turystyki aktywnej i wypoczynku* (Wspieranie inwestycji w infrastrukturę wypoczynkowo-rekreacyjną, wspieranie wytyczania, budowy i utrzymania szlaków turystycznych (...) wraz z infrastrukturą okołoszlakową), *I.5.1 Wzrost atrakcyjności produktów turystyki wiejskiej* (wspieranie budowy i rozbudowy obiektów turystyki wiejskiej, w szczególności adaptacji obiektów zabytkowych na cele turystyczne), *IV.2.2 Wspieranie inwestycji w infrastrukturę noclegową na obszarach o dużej atrakcyjności i niedostatecznym zagospodarowaniu turystycznym*.

Powierzchnia ziemi i zasoby kopalin

Realizacja projektu *Strategii rozwoju turystyki* będzie miała trudny do określenia wpływ na przekształcenie powierzchni ziemi, w tym gleby i rzeźbę terenu. Może być on zarówno pozytywny jak i negatywny. Z uwagi na duży stopień ogólności zapisów *Strategii* nie można w sposób jednoznaczny ustalić zasięgu zmian.

Główne problemy w zakresie ochrony powierzchni ziemi i zasobów kopalin wynikające z zapisów projektu *Strategii rozwoju turystyki* związane są z wykorzystaniem potencjałów endogenicznych dla budowy atrakcyjnego produktu turystycznego regionu, opartego na poprawie stanu infrastruktury zwiększającej dostępność przestrzeni turystycznej województwa oraz wzroście ilościowym i jakościowym bazy pobytowo-żywniowej.

Osiągnięcie celów operacyjnych (*I.1.1 Wzrost atrakcyjności wielkopolskiej oferty turystycznej dedykowanej zagranicznemu turystyce biznesowemu*, *I.2.1 Rozwój szlaków turystyki kulturowej, w szczególności Szlaku Piastowskiego*, *I.2.3 Propagowanie rozwoju turystyki kulturowej*, *I.3.2 Rozwijanie oferty działań edukacyjnych turystyki przyrodniczej*, *I.4.1 Rozwój Wielkiej Pętli Wielkopolski*, *I.4.2 Rozwój Wielkopolskiego Systemu Szlaków Rowerowych*, *I.4.3 Poprawa stanu infrastruktury turystycznej dla rozwoju turystyki aktywnej i rekreacji*, *I.5.1 Wzrost atrakcyjności produktów turystyki wiejskiej* i *IV.1.1 Wsparcie rozwoju infrastruktury turystycznej podnoszącej jakość obsługi*) będzie miało bezpośredni, pośredni, a w większości trwałe wpływ na zmianę powierzchni ziemi.

Wszelkie procesy inwestycyjne związane z realizacją celów operacyjnych m.in. poprzez takie kierunki działań jak: rozbudowa i modernizacja infrastruktury konferencyjnej i kongresowej oraz infrastruktury towarzyszącej (*Cel operacyjny I.1.1 Wzrost atrakcyjności wielkopolskiej oferty turystycznej dedykowanej zagranicznemu turystyce biznesowemu*), rozwój ogólnodostępnej infrastruktury

wokół położonych na szlaku obiektów (*Cel operacyjny I.2.1 Rozwój szlaków turystyki kulturowej, w szczególności Szlaku Piastowskiego*), budowa, rozbudowa, modernizacja i doposażenie ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej (*Cel operacyjny I.3.2 Rozwijanie oferty działań edukacyjnych turystyki przyrodniczej*), modernizacja istniejących oraz budowa nowych przystani i marin na Noteci i Warcie, w szczególności na obszarze aglomeracji poznańskiej (*Cel operacyjny I.4.1 Rozwój Wielkiej Petli Wielkopolskiej*), działania na rzecz budowy nowych i modernizacji istniejących urządzeń infrastruktury wodnej - przystani, pomostów, śluz, przepustów, kanałów (*Cel operacyjny I.4.3 Poprawa stanu infrastruktury turystycznej dla rozwoju turystyki aktywnej i rekreacji*) czy wspieranie rozwoju nowych i istniejących obiektów noclegowych oferujących kompleksowy zakres usług pobytowych, z szeroko rozwiniętą ofertą rekreacyjną, sportową, zdrowotną i edukacyjną (*Cel operacyjny IV.1.1 Wsparcie rozwoju infrastruktury turystycznej podnoszącej jakość obsługi*) mogą spowodować zmiany warunków geotechnicznych gruntów, spodziewać się można znacznych zmian w morfologii terenu, tworzenia wykopów, nasypów, powstawania osuwisk i zmiany przeznaczenia gruntów rolniczych na nierolnicze, mogą nastąpić niekorzystne zmiany w świecie roślin i zwierząt, a także w krajobrazie.

Wpływ na stan gleb będą ponadto wywierać ewentualne zanieczyszczenia, zależne od wyposażania terenów przeznaczanych na cele związane z turystyką w niezbędną infrastrukturę techniczną, zwłaszcza systemy kanalizacji sanitarnej oraz sposobu postępowania z odpadami. Lokalnie wystąpią oddziaływania związane ze spływem wód opadowych i roztopowych wynikające ze wzrostu powierzchni utwardzonych i dachowych.

Budowa szlaków rowerowych, konnych, ścieżek edukacyjnych związanych z realizacją poszczególnych celów operacyjnych m.in. poprzez takie kierunki działań jak: wspieranie tworzenia tematycznych szlaków kulturowych i zwiększanie atrakcyjności szlaków dla turystyki rodzinnej, zaangażowanie w tworzenie oferty skierowanej do dzieci i młodzieży (*Cel operacyjny I.2.1 Rozwój szlaków turystyki kulturowej, w szczególności Szlaku Piastowskiego*), tworzenie i promowanie ścieżek dydaktycznych, gier terenowych i innych przedsięwzięć mających na celu edukację przyrodniczą w terenie (*Cel operacyjny I.3.2 Rozwijanie oferty działań edukacyjnych turystyki przyrodniczej*), dalszy rozwój systemu szlaków wchodzących w skład Wielkopolskiego Systemu Szlaków Rowerowych (*Cel operacyjny I.4.2 Rozwój Wielkopolskiego Systemu Szlaków Rowerowych*), wspieranie wytyczania, budowy i utrzymania szlaków turystycznych (rowerowych, pieszych, nordic walking, konnych, ścieżek dydaktycznych) wraz z infrastrukturą około szlakową (*Cel operacyjny I.4.3 Poprawa stanu infrastruktury turystycznej dla rozwoju turystyki aktywnej i rekreacji*) pociągną za sobą nieuniknione zmiany w sposobie zagospodarowania przestrzeni, ale nie zawsze o charakterze negatywnym. Wytyczanie nowych i utrzymanie istniejących szlaków turystycznych wraz z infrastrukturą nie wymaga często trwałego przekształcania powierzchni ziemi.

Wparcie działań w zakresie rozwoju i wdrażania innowacyjnych rozwiązań technologicznych poprzez tworzenie przyjaznych warunków do rozwoju nowoczesnego biznesu turystycznego i okołoturystycznego, w szczególności małych i średnich przedsiębiorstw (*Cel operacyjny II.3.1 Wsparcie działań w zakresie zrównoważonego rozwoju turystyki przyrodniczej*) czy wspieranie rozwoju infrastruktury turystycznej podnoszącej jakość obsługi (*Cel operacyjny IV.1.1 Wsparcie rozwoju infrastruktury turystycznej podnoszącej jakość obsługi*) pozwoli na stosowanie proekologicznych rozwiązań jak najmniej ingerujących w powierzchnię ziemi., umożliwi wymianę

doświadczeń, wiedzy, technologii, wspólne, bardziej efektywne gospodarowanie, korzystanie z infrastruktury, co pośrednio ograniczy przekształcanie nowych terenów pod inwestycje.

Realizacja *Celu operacyjnego I.3.1 Wspieranie działań w zakresie zrównoważonego rozwoju turystyki przyrodniczej* szczególnie poprzez współpracę i uzgadnianie (w miarę możliwości) podejmowanych działań m.in. z jednostkami Lasów Państwowych, Regionalną Dyрекcją Ochrony Środowiska, dyrekcjami parków narodowych może przynieść realne korzyści dla środowiska i zahamować negatywne zjawiska przestrzenne. Ograniczanie presji antropogenicznej na środowisko zapewni trwałość i funkcjonalność systemu przyrodniczego, zmniejszy zamierzenia inwestycyjne na obszary i obiekty cenne przyrodniczo, kulturowo i krajobrazowo, a także tereny otwarte. Pozwoli efektywnie wykorzystywać powierzchnię ziemi i lepiej nią zarządzać.

Projekt *Strategii* nie zawiera zapisów odnośnie wykorzystania zasobów kopalin, w tym wód termalnych i leczniczych regionu, stąd nie przewiduje się negatywnych oddziaływań w tym zakresie.

Wody powierzchniowe i podziemne

Zasoby wód powierzchniowych oraz podziemnych mają zasadnicze znaczenie dla rozwoju gospodarczego (w tym turystycznego), są istotnym czynnikiem oddziałującym na jakość życia mieszkańców danego regionu. Ochrona zasobów wodnych jest szczególnie ważnym działaniem na terenach o niskim poziomie retencji wód, do których należy Wielkopolska. Bardzo niskie zasoby wód powierzchniowych i podziemnych województwa wielkopolskiego obligują do podejmowania działań mających na celu ochronę zasobów i racjonalne ich użytkowanie.

Rozwój turystyki w dużej mierze opiera się na korzystaniu z walorów środowiska przyrodniczego, w tym z zasobów wodnych. Dlatego też realizacja projektu *Strategii rozwoju turystyki* będzie prawdopodobnie w mniejszym lub większym stopniu oddziaływać na zasoby i stan wód powierzchniowych oraz podziemnych. Oddziaływania te mogą mieć zarówno charakter pozytywny, jak i negatywny. Mogą one być także zróżnicowane w czasie. Realizacja niektórych obszarów priorytetowych *Strategii*, jej celów strategicznych i operacyjnych pozostanie bez jakiegokolwiek wpływu na stan zasobów oraz jakość wód powierzchniowych i podziemnych.

Korzystny wpływ na zasoby oraz jakość wód powierzchniowych i podziemnych będzie miało wspieranie działań w zakresie zrównoważonego rozwoju turystyki przyrodniczej (*cel operacyjny I.3.1*). Szczególne znaczenie dla zasobów wodnych ma w tym przypadku np.: sukcesywne zmniejszanie zużycia wody w sektorze turystycznym, przestrzeganie poborów wód dla potrzeb ludności zgodnie z pozwoleniami wodno - prawnymi, zwiększanie poziomu sztucznej i naturalnej retencji, zmniejszanie ładunku zanieczyszczeń odprowadzanych do wód i gruntów, ograniczanie przenikania do wód substancji niebezpiecznych.

Cel operacyjny I.4.6 dotyczy poprawy stanu środowiska przyrodniczego, w tym poziomu wód w akwenach, rzekach i ciekach wodnych. Cel ten będzie realizowany poprzez np. racjonalne wykorzystanie zasobów wodnych, czy dalsze ograniczenie odprowadzanych zanieczyszczeń do wód. Ochronie wód sprzyjać będzie wykluczanie lokalizacji turystyki na obszarach związanych z ochroną i kształtowaniem środowiska przyrodniczego, w szczególności na obszarach chronionych przepisami prawa: wód powierzchniowych, terenach mokradłowych, podmokłych łąkach czy lasach. Na zachowanie właściwej jakości wód ujmowanych do zaopatrzenia ludności,

potencjalnie korzystnie wpłynie natomiast wyłączenie z oddziaływania turystycznego bezpośrednich oraz pośrednich stref ochronnych ujęć wody.

Potencjalnie korzystnie na zmniejszenie zanieczyszczeń odprowadzanych do wód oraz zmniejszenie zużycia wody w sektorze turystycznym może wpływać m.in.: stworzenie bazy terenów przeznaczonych pod inwestycje turystyczne, odpowiednio przygotowanych w infrastrukturę techniczną. Służyć temu będzie *Cel operacyjny I.4.3 Poprawa stanu infrastruktury turystycznej dla rozwoju turystyki aktywnej i rekreacji* oraz *Cel operacyjny IV.1.1 Wsparcie rozwoju infrastruktury turystycznej podnoszącej jakość obsługi*. Cel ten może być również realizowany np. poprzez: modernizację i rozbudowę systemów wodno-kanalizacyjnych, objęcie systemem wodociągowo-kanalizacyjnym terenów zabudowy turystycznej i rekreacyjnej, etc.

Poszanowaniu środowiska gruntowo – wodnego niewątpliwie pośrednio służyć będą wszelkie działania o charakterze edukacyjnym i kwalifikacyjnym, czy rozszerzanie dotychczasowych rozwiązań infrastrukturalnych o nowe technologie. Przyczyni się do tego realizacja celów operacyjnych: *I.3.2 Rozwijanie oferty działań edukacyjnych turystyki przyrodniczej*, *II.2.1 Wspieranie wysokiej jakości programów edukacyjnych w turystyce*, *II.2.2 Rozwój systemu szkoleń podnoszących kwalifikacje zawodowe*, *III.2 Wprowadzenie rozwiązań z zakresu nowych technologii do zarządzania regionem turystycznym*.

Realizacja zapisów *Strategii rozwoju turystyki* prawdopodobnie będzie miała bezpośredni wpływ na ilość zasobów czy zmianę stanu wód powierzchniowych i podziemnych. Napływ większej liczby turystów na teren województwa wielkopolskiego, wiązać się będzie ze zwiększonym zużyciem zasobów wód podziemnych do celów bytowych. Działalność turystyczna wiązać się może z powstawaniem dodatkowych ilości odpadów stałych i płynnych, które są w środowisku wodnym źródłem substancji zanieczyszczających.

Wiele działań związanych z rozwijaniem produktów turystycznych uwzględnionych w *Strategii* w oparciu o istniejące zasoby wód, prawdopodobnie oddziaływać będzie negatywnie na ich stan i jakość. Potencjalnie niekorzystne oddziaływania na wody powierzchniowe i podziemne mogą być związane z rozwojem nowych szlaków turystycznych województwa wielkopolskiego: kulturowych, rowerowych, wodnych: (*Cel operacyjny I.2.1 Rozwój szlaków turystyki kulturowej, w szczególności Szlaku Piastowskiego*, *Cel operacyjny I.4.1 Rozwój Wielkiej Pętli Wielkopolskiej*, *Cel operacyjny I.4.2 Rozwój Wielkopolskiego Systemu Szlaków Rowerowych*).

Jakość wód może zostać bezpośrednio zagrożona w wyniku rozwoju turystyki wypoczynkowej – szczególnie tej, która rozwijać się będzie w oparciu o funkcjonowanie akwenów i dróg wodnych oraz turystyki kwalifikowanej takiej jak: żegluga turystyczna na Wielkiej Pętli Wielkopolskiej, turystyka kajakowa, żeglarska i motorowodna. Potencjalne zagrożenie powodowane będzie emisją zanieczyszczeń z łodzi oraz zaśmiecaniem wód przez turystów. Stąd dużą rolę odgrywa tu odpowiednie kształtowanie świadomości ekologicznej. Pośrednie negatywne oddziaływanie przynieść może dalszy intensywny rozwój turystyki i rekreacji wodnej na jeziorach, będących częścią Pętli, takich jak np. Jeziora Kanału Ślesińskiego (np. Mikorzyńskie, Ślesińskie) czy innych akwenach znajdujących się w pobliżu szlaku wodnego.

Bezpośrednie negatywne oddziaływanie na środowisko związane będzie prawdopodobnie z budową, modernizacją infrastruktury turystycznej oraz systemu komunikacyjnego - IV obszar priorytetowy *Strategii* pod nazwą *Infrastruktura*. Prace budowlane powodować mogą bezpośrednio zagrożenie dla wód powierzchniowych oraz płytkich poziomów wodonośnych. Pośrednie

korzystne oddziaływanie na środowisko gruntowo – wodne w perspektywie długoterminowej wynikać może natomiast z jakości funkcjonowania infrastruktury turystycznej.

Powietrze atmosferyczne i klimat

Potencjalne korzystne oddziaływanie na powietrze atmosferyczne i klimat, w tym klimat akustyczny może mieć realizacja *Celu operacyjnego II.3.1 Tworzenie przyjaznych warunków do rozwoju nowoczesnego biznesu turystycznego i okółoturystycznego, w szczególności małych i średnich przedsiębiorstw* dzięki wypracowaniu i wdrażaniu innowacyjnych technologii zmniejszających obciążenie zanieczyszczeniami emitowanymi do atmosfery, jak również eliminujących czy ograniczających hałas.

Ponadto wspieranie rozwoju turystyki aktywnej m.in. poprzez *Cel operacyjny I.4.2 Rozwój Wielkopolskiego Systemu Szlaków Rowerowych* oraz *I.4.3 Poprawa stanu infrastruktury turystycznej dla rozwoju turystyki aktywnej i wypoczynku* przyczynić się może do popularyzacji transportu rowerowego, również poza wypoczynkiem turystycznym, i wyboru tego środka komunikacji jako sposobu transportu zarówno wśród turystów, jak i mieszkańców. Takie działanie może odnieść pozytywny skutek w zakresie zmniejszenia emisji spalin i hałasu komunikacyjnego.

Natomiast potencjalnie niekorzystne skutki dla klimatu, w tym klimatu akustycznego oraz powietrza atmosferycznego mogą wiązać się z realizacją *Celu operacyjnego I.1.1 Wzrost atrakcyjności wielkopolskiej oferty turystycznej dedykowanej zagranicznemu turystyce biznesowemu* (Rozwój infrastruktury służącej organizacji spotkań oraz poprawa dostępności komunikacyjnej ... – szersze wykorzystanie połączeń lotniczych z Portu Lotniczego Poznań-Ławica przez uczestników międzynarodowych spotkań biznesowych poprzez rozbudowę siatki połączeń międzynarodowych i krajowych). Zwiększenie natężenia ruchu lotniczego może przyczynić się do wzrostu emisji zanieczyszczeń w niższych, jak i w wyższych partiach atmosfery. Spaliny silników samolotów odrzutowych niszczą ochronną warstwę ozonową, a smugi kondensacyjne zostawiane na niebie sprzyjają powstawaniu chmur, które odbijają energię cieplną emitowaną z Ziemi i zatrzymują ją w atmosferze (efekt cieplarniany). Do degradacji klimatu akustycznego, zwłaszcza wokół lotniska może przyczynić się zwiększenie liczby operacji lotniczych na terenie Portu Lotniczego Poznań-Ławica.

Niekorzystnych oddziaływań można spodziewać się także w przypadku zwiększenia natężenia ruchu samochodowego, spowodowanego zwłaszcza zwiększeniem indywidualnego ruchu turystycznego w regionie, wynikającego ze wzrostu turystycznej konkurencyjności województwa, do którego zmierzają poszczególne cele *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku*.

Potencjalnie niekorzystne oddziaływanie (przeważnie o charakterze sezonowym), ze względu na koncentrację oraz zwiększanie liczby potencjalnych źródeł zanieczyszczeń i hałasu, może występować na skutek realizacji następujących celów operacyjnych: *I.4.3 Poprawa stanu infrastruktury turystycznej dla rozwoju turystyki aktywnej i wypoczynku* (Wspieranie inwestycji w infrastrukturę wypoczynkowo-rekreacyjną), *I.5.1 Wzrost atrakcyjności produktów turystyki wiejskiej* (Wspieranie budowy i rozbudowy obiektów turystyki wiejskiej, w szczególności adaptacji obiektów zabytkowych na cele turystyczne), *IV.2.2 Wspieranie inwestycji w infrastrukturę noclegową na obszarach o dużej atrakcyjności i niedostatecznym zagospodarowaniu turystycznym*.

Krajobraz

Realizacja zapisów projektu *Strategii rozwoju turystyki* może mieć znaczące oddziaływanie na krajobraz Wielkopolski. Szczególnie korzystnie na kształtowanie krajobrazu mogą wpływać działania mające na celu ochronę walorów przyrodniczych oraz kulturowych.

Realizacja *Celu operacyjnego I.2.1 Rozwój szlaków turystyki kulturowej, w tym szczególnie Szlaku Piastowskiego*, realizowany przez podnoszenie poziomu wiedzy i informacji o historii oraz wartości kulturowej obiektów znajdujących się na szlakach oraz wspieranie tworzenia tematycznych szlaków kulturowych przyczyni się do pozytywnego wpływu na gospodarowanie przestrzenią, wprowadzanie ład przestrzennego oraz promowanie dbałości o krajobraz. Nastąpi wzrost świadomości ekologicznej turystów i mieszkańców, w tym potrzeby zachowania cennych walorów krajobrazowych regionu.

Realizacja *Celu operacyjnego I.2.2 Zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń* przyczyni się do zachowania dla przyszłych pokoleń dziedzictwa kulturowego, które stanowi podstawowy element krajobrazu.

Realizacja *Celu operacyjnego I.3.1 Wspieranie działań w zakresie zrównoważonego rozwoju turystyki przyrodniczej* (kierunki działań: Tworzenie produktów turystyki przyrodniczej na terenie parków narodowych, parków krajobrazowych, rezerwatów przyrody, obszarach Natura 2000 oraz innych obszarach cennych przyrodniczo), jak również *Celu operacyjnego I.4.3 Poprawa stanu infrastruktury turystycznej dla rozwoju turystyki aktywnej i rekreacji* (kierunki działań: wspieranie inwestycji w infrastrukturę wypoczynkowo-rekreacyjną, wspieranie wytyczania, budowy i utrzymania szlaków turystycznych) przyczynią się do osiągnięcia równowagi pomiędzy potrzebami środowiska przyrodniczego, w tym krajobrazu, a potrzebami lokalnej społeczności i turystów. Korzystny wpływ na krajobraz wywierają szlaki turystyczne, które najczęściej przebiegają przez obszary chronione i decydują o możliwościach udostępniania atrakcji turystycznych, wśród których walory krajobrazowe pełnią szczególną rolę. Szlaki turystyczne przyczyniają się do poprawy ład przestrzennego a najcenniejszy krajobraz zostaje zachowany. Odpowiedni poziom i jakość zagospodarowania turystycznego nie tylko podnosi atrakcyjność turystyczną obszaru, ale również umożliwia „kanalizowanie” ruchu turystycznego, co prowadzi do ochrony terenów cennych przyrodniczo i kulturowo.

Realizacja *Celu operacyjnego I.4.2 Rozwój Wielkopolskiego Systemu Szlaków Rowerowych* (kierunek działań: dalszy rozwój systemu szlaków wchodzących w skład Wielkopolskiego Systemu Szlaków Rowerowych, rozwój infrastruktury towarzyszącej na szlakach rowerowych) przyczyni się do bezpośredniego "korzystania" z krajobrazu, ponieważ szlaki rowerowe zazwyczaj są tak lokalizowane, by zarówno umożliwiały widok na krajobraz, wkomponowane były w rzeźbę terenu, jak również przebiegały w pobliżu miejsc szczególnie atrakcyjnych pod względem turystycznym. Ważnym aspektem w przebiegu ścieżek rowerowych jest także wytyczenie miejsc postoju w punktach o najlepszej panoramie na okoliczny krajobraz.

Realizacja strategii rozwoju turystyki może powodować również negatywne oddziaływanie na krajobraz. Intensywny rozwój zagospodarowania turystycznego i wypoczynkowego prowadzi do wzrostu ruchu turystycznego, który kumuluje się najczęściej w miejscach o wysokich walorach przyrodniczych i kulturowych. Jest to bezpośrednio związane z realizacją nowej infrastruktury turystycznej: bazy gastronomicznej i noclegowej, miejsc odpoczynku, szlaków, obiektów małej infrastruktury oraz z rozbudową i modernizacją obiektów usługowych związanych z działalnością

turystyczną. Rozwój bazy noclegowej, budowa obiektów sportowych wraz infrastrukturą towarzyszącą na terenach cennych krajobrazowo może wiązać się z pogorszeniem estetyki krajobrazu na tym obszarze. Nagromadzenie dużej ilości infrastruktury turystycznej, może prowadzić do zakłóceń percepcji krajobrazu. Oddziaływanie negatywne na krajobraz będzie miało charakter bezpośredni i stały. Powyższe oddziaływania na krajobraz będzie wynikać głównie z realizacji następujących celów i kierunków działań: *Cel operacyjny I.1.1 Wzrost atrakcyjności wielkopolskiej oferty turystycznej dedykowanej zagranicznemu turystyce biznesowemu* (kierunki działań: rozbudowa i modernizacja infrastruktury konferencyjnej i kongresowej oraz infrastruktury towarzyszącej, w szczególności Międzynarodowych Targów Poznańskich), *Cel operacyjny I.2.1 Rozwój szlaków turystyki kulturowej, w szczególności Szlaku Piastowskiego* (kierunek działań: rozwój ogólnodostępnej infrastruktury wokół obiektów położonych na szlakach), *Cel operacyjny I.3.2 Rozwijanie oferty działań edukacyjnych turystyki przyrodniczej* (kierunek działań: budowa, rozbudowa, modernizacja i wyposażenie ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej), *Cel operacyjny I.4.1 Rozwój Wielkiej Pętli Wielkopolski* (kierunek działań: poprawa stanu infrastruktury na szlaku Wielkiej Pętli Wielkopolski -modernizowanie istniejących oraz budowa nowych przystani i marin na Noteci oraz Warcie, w szczególności na obszarze metropolii poznańskiej), *Cel operacyjny I.4.2 Rozwój Wielkopolskiego Systemu Szlaków Rowerowych* (kierunek działań: rozwój infrastruktury towarzyszącej na szlakach rowerowych), *Cel operacyjny I.4.3 Poprawa stanu infrastruktury turystycznej dla rozwoju turystyki aktywnej i rekreacji* (kierunki działań: wspieranie wytyczania, budowy i utrzymania szlaków turystycznych oraz działania na rzecz budowy nowych i modernizacji istniejących urządzeń infrastruktury wodnej).

Dziedzictwo kulturowe

W projekcie *Strategii rozwoju turystyki* środowisko kulturowe jest traktowane jako jeden z najistotniejszych potencjałów dla rozwoju turystyki, na bazie którego można budować produkty turystyczne oraz pozytywny wizerunek Wielkopolski. Zapisy dokumentu wspierają działania mogące znacząco korzystnie poprawić stan zachowanego dziedzictwa kulturowego, gdyż zorientowane są przede wszystkim na poprawę jego jakości, a także na aktywne wykorzystanie oraz promocję jego zasobów.

Szczególnie korzystnie będzie oddziaływać na ochronę i aktywne wykorzystanie dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego realizacja następujących celów strategicznych i celów operacyjnych: *I.1 Rozwój turystyki biznesowej*, w tym *I.1.3 Zwiększenie synergii pomiędzy turystyką biznesową i innymi formami turystyki w regionie* *I.2 Rozwój produktów turystyki kulturowej*, w tym: *I.2.1 Rozwój szlaków turystyki kulturowej, w szczególności Szlaku Piastowskiego*, *I.2.2 Zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń*, *I.2.3 Propagowanie rozwoju turystyki kulturowej*, *I.5 Rozwój turystyki wiejskiej*, w tym *I.5.1 Wzrost atrakcyjności produktów turystyki wiejskiej* oraz *IV.2 Wzrost ilościowy i jakościowy bazy noclegowej*, w tym *IV.2.2 Wspieranie inwestycji w infrastrukturę noclegową na obszarach o dużej atrakcyjności i niedostatecznym zagospodarowaniu turystycznym*.

Cele te ściśle odnoszą się do działań na kilku płaszczyznach związanych ze środowiskiem kulturowym. Jedną z nich są działania wpływające na bezpośrednią ochronę obiektów wartościowych, o znaczącym potencjale turystycznym, w postaci obejmowania ich ochroną poprzez wpisy do ewidencji zabytków, jak również dbałość o ich otoczenie, co ma bezpośrednie przełożenie na ochronę krajobrazu kulturowego. Realizacja celów operacyjnych związanych

z wykorzystaniem potencjału kulturowego województwa odnoszącym się do wzmocnienia działań na rzecz uporządkowania istniejących oraz tworzenia nowych szlaków kulturowych, w tym również szlaków linii wąskotorowych oraz niewykorzystanych szerokotorowych będzie miała zasadniczy wpływ na podnoszenie stanu jakości obiektów na nich położonych. Szczególną pozycję wśród szlaków kulturowych zajmuje w dokumencie Szlak Piastowski jako unikatowy w skali kraju i wiodący szlak w Wielkopolsce. Duże znaczenie dla wzmocnienia rangi Szlaku Piastowskiego będą miały działania z zakresu jego uporządkowania i restytucji.

Ochrona dziedzictwa kulturowego będzie przejawiała się także w działaniach, które związane są z adaptacją obiektów zabytkowych na cele związane ze świadczeniem usług turystycznych m.in. obiekty noclegowo-gastronomiczne, izby pamięci, skanseny. Adaptacja zaniedbanych obiektów, przyczyni się do przywrócenia im dawnej świetności artystyczno-historycznej, pomimo wprowadzania nowych funkcji. Realizacja tych inwestycji często będzie miała miejsce na terenach wiejskich, co będzie bezpośrednio oddziaływało na poprawę estetyki krajobrazu wielkopolskiej wsi.

Projekt *Strategii* wskazuje również szereg działań mających na celu poprawę dostępności (także dla osób z niepełnosprawnością i osób starszych) do obiektów wartościowych kulturowo o dużym potencjale turystycznym m.in. poprzez realizację odpowiedniej infrastruktury, odpowiedniego oznakowania szlaków oraz obiektów wartościowych kulturowo czy szeroką ich promocję. Poprawa jakości dziedzictwa kulturowego oraz jego dostępności będzie miała bezpośredni wpływ na wzrost ruchu turystycznego w najbardziej wartościowych kulturowo miejscach w Wielkopolsce. Wzrost liczby turystów może pozytywnie wpływać na potrzeby związane z ochroną i wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego województwa, przede wszystkim poprzez wsparcie finansowe oraz promocję atrakcji kulturowych. Nie mniej jednak wzrost ten może przyczynić się do zwiększania antropopresji na obszary cenne przyrodniczo, gdyż elementy kulturowe często są z nimi ściśle związane.

Zasoby i walory kulturowe, odpowiednio zagospodarowane i udostępniane na potrzeby ruchu turystycznego, wzbogacone ofertą wydarzeń i imprez wpłyną na estetyzację przestrzeni miast, miasteczek oraz wsi, a także jakość krajobrazu.

Jakość życia i zdrowie ludzi

Wszystkie działania zapisane w projekcie *Strategii rozwoju turystyki* skierowane są bezpośrednio lub pośrednio na realizację wizji, misji, stanu pożądanego regionu, w którym *województwo wielkopolskie stanowi atrakcyjny, bezpieczny region do życia i spędzania czasu wolnego zarówno dla mieszkańców, jak i turystów, dzięki zróżnicowaniu potencjałów turystyczno-rekreacyjnych oraz współdziałaniu w zakresie ich optymalnego wykorzystania przez podmioty zaangażowane w rozwój turystyki, w warunkach zrównoważonego rozwoju.*

Dlatego też nie stwierdza się, w skali regionu, oddziaływań mogących znacząco niekorzystnie wpływać na jakość życia, zdrowie ludzi i dobra materialne. Działania przyporządkowane do poszczególnych celów operacyjnych wpływają na podniesienie konkurencyjności Wielkopolski jako regionu, uwzględniającego interesy mieszkańców w zakresie poprawy jakości życia i wypoczynku, przy jednoczesnym zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju. Tak postrzegany rozwój turystyki w województwie będzie przejawiał się poprawą stanu środowiska przyrodniczego, wysoką jakością usług turystycznych, spójnym systemem informacji

turystycznej, wysokim poziomem zaspokajania oczekiwań turystów i rekomendacji regionu jako godnej polecenia destynacji turystycznej, a także „dialogiem kultur” przyczyniającym się do wzrostu tolerancji, kreatywności i innowacyjności w regionie.

Spółeczeństwo uprawiające turystykę posiada wyższą umiejętność rozumienia odmiennych kultur, religii, zachowań. Turystyka rozbudza i zaspokaja potrzeby poznawcze, sprzyja rozwojowi zainteresowań, zamiłowań i uzdolnień, wykształca umiejętność obserwacji, ułatwia zdobywanie wiedzy, etc. Realizacja działań, zawartych w projekcie *Strategii rozwoju turystyki*, wpłynie najprawdopodobniej pozytywnie na jakość życia turystów i mieszkańców województwa wielkopolskiego. Dla osób wypoczywających stworzona zostanie większa możliwość korzystania z atrakcji turystycznych, poprawią się warunki bytowe, poprawi się bezpieczeństwo, stworzone zostaną lepsze możliwości aktywnego wypoczynku. Dla mieszkańców regionu dzięki turystyce odczuwalny będzie wzrost przedsiębiorczości, utworzone zostaną dodatkowe miejsca pracy, poprawi się dostępność do dóbr i usług oraz możliwość estetyzacji przestrzeni, a także możliwość poprawy komunikacji. Oddziaływanie to może być widoczne w perspektywie długookresowej i w sposób wyraźny przyczyni się do poprawy warunków i jakości życia mieszkańców regionu.

Poziom uczestnictwa osób niepełnosprawnych w turystyce jest nadal marginalny. Możliwość uprawiania turystyki przez te osoby może zwiększyć ich szansę na tę dziedzinę aktywności, będącą jedną z form rehabilitacji i terapii. Realizacja działań zawartych w projekcie *Strategii rozwoju turystyki* prawdopodobnie pozwoli usunąć wiele dotychczasowych barier organizacyjnych, technicznych, technologicznych, może przyczynić się do wyrównywania szans osób z niepełnosprawnością wobec osób zdrowych. W analizowanym dokumencie planuje się zwiększenie „dostępności” środowiska, właściwe kształtowanie otoczenia turystycznego, środków komunikacji, obiektów użyteczności publicznej - z myślą o osobach niepełnosprawnych.

Pozostałe elementy

Realizacja projektu *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* nie będzie powodowała oddziaływania na elementy środowiska m.in. w związku z promieniowaniem elektromagnetycznym, zagrożeniami naturalnymi czy poważnymi awariami

Dokonana analiza i ocena potencjalnego wpływu realizacji celów projektu *Strategii rozwoju turystyki* na środowisko przyrodnicze (tabela nr 2 i 3), pozwoliła stwierdzić, że w dokumencie tym uwzględnione zostały zasady ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju zgodnie z ustawą Prawo ochrony środowiska. Realizacja zapisanych działań przyczyni się m.in. do poprawy stanu środowiska przyrodniczego.

Tabela nr 4. Potencjalne oddziaływanie na środowisko wynikające z realizacji *Strategii rozwoju turystyki*

Rodzaj oddziaływania/ Elementy środowiska	Obszary i obiekty objęte ochroną prawną, w tym obszary Natura 2000, różnorodność biologiczną, świat roślin i zwierząt	Powierzchnia ziemi i zasoby kopalin	Wody powierzchniowe i podziemne	Powietrze atmosferyczne	Klimat	Hałas	Gospodarka odpadami	Krajobraz	Dziedzictwo kulturowe	Jakość życia i zdrowie ludzi oraz dobra materialne	Pozostałe elementy
Pozytywne											
Negatywne											
Bezpośrednie											
Pośrednie											
Wtórne											
Skumulowane											
Krótkoterminowe											
Średnioterminowe											
Długoterminowe											
Stale											
Chwilowe											

Źródło: Opracowanie własne WBPP

	Występuje oddziaływanie
	Brak oddziaływań

Analiza potencjalnych znaczących oddziaływań realizacji projektu *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* na poszczególne elementy środowiska pozwala na wyciągnięcie następujących wniosków:

- w wyniku realizacji zapisów *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* przeważać będą pozytywne oddziaływania na poszczególne komponenty środowiska przyrodniczego. Będą to zarówno oddziaływania bezpośrednie, jak i pośrednie, w większości średnio i długoterminowe. Wpłyną one na poprawne funkcjonowanie środowiska przyrodniczego i zapewnią jego odpowiednią jakość,
- osiągnięcie poszczególnych celów *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku*, może wywoływać skutki o różnym stopniu nasilenia. Ogólnie można jednak stwierdzić, że przeważające będą skutki pozytywne, które wiążą się ze wzrostem atrakcyjności turystycznej regionu, zapewnieniem dogodnych warunków do życia i pobytu w Wielkopolsce, rozwojem terenów atrakcyjnych turystycznie, rozwojem wielokulturowej tożsamości społeczeństwa, lokalnej i ponadlokalnej współpracy w dziedzinie turystyki, etc.

- realizacja zapisów *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* doprowadzić może do poprawy życia ludności. Sprzyjać będzie ona pobudzeniu aktywności gospodarczej – turystycznej, wyrównywaniu standardów życia społeczności lokalnych, w szczególności w zakresie powiązań komunikacyjnych i infrastrukturalnych, stworzy dalsze możliwości dla rozwoju turystyki, rekreacji i będzie korzystna dla pogłębienia więzi społecznych. Realizacja zapisów *Strategii* umożliwi także osobom z niepełnosprawnością uprawianie turystyki i krajoznawstwa.
- szereg elementów środowiska przyrodniczego przy realizacji wybranych celów strategicznych i operacyjnych *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* nie będzie w ogóle objętych oddziaływaniem lub oddziaływanie to będzie nieznaczące,
- dużą zmiennością w oddziaływaniach na stan środowiska przyrodniczego (krajobrazu, różnorodności biologicznej, obszarów chronionych w tym ostoi NATURA 2000, wód powierzchniowych i podziemnych, terenów leśnych, czy dziedzictwa kulturowego), charakteryzują się cele i działania związane z rozbudową i modernizacją infrastruktury regionu oraz jego dalszą aktywizacją turystyczną.

Realizacja ustaleń *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* ma charakter prospołeczny, ukierunkowany na rozwój Wielkopolski, podniesienie atrakcyjności turystycznej, a tym samym polepszenie jakości życia mieszkańców oraz wzrost jakości usług. Realizacja ustaleń analizowanego dokumentu wpłynie pozytywnie na ochronę środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz krajobraz, umożliwiając ich zachowanie dla przyszłych pokoleń.

8. Rozwiązania mające na celu zapobieganie, ograniczenie lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko

Rozwój turystyki, jako dziedziny skupiającej aktywności w obszarze wykorzystania potencjałów dla budowy atrakcyjnego produktu turystycznego regionu, związany jest z wymogami w zakresie ochrony środowiska, zrównoważonego i innowacyjnego rozwoju oraz powiązany z polityką gospodarczą regionu. Poprzez wdrażanie zasady zrównoważonego rozwoju, rozwój turystyki będzie zgodny z założeniami polityki ekologicznej państwa, a kryteria ekologiczne będą traktowane na równi z kryteriami ekonomicznymi. Respektowanie tych zasad może przyczynić się do zapobiegania lub ograniczania negatywnego oddziaływania na środowisko realizacji projektu *Strategii rozwoju turystyki*.

Dążenie do osiągnięcia zdefiniowanej w *Strategii rozwoju turystyki* wizji i misji rozwoju turystyki oraz realizacji celów określonych dla poszczególnych obszarów priorytetowych, może powodować wiele zróżnicowanych oddziaływań, o różnej intensywności, zarówno w sferze przyrodniczej, jak i społecznej, gospodarczej, czy kulturowej. Większość z nich, przy założeniu zrównoważonego rozwoju, będzie wywoływała pozytywne lub zmienne w charakterze skutki dla środowiska. Zawarte w *Strategii rozwoju turystyki* kierunki interwencji, które oceniono jako korzystne (pozytywne) dla środowiska w zakresie poszczególnych jego elementów, należy traktować już jako szeroko pojęte działania związane z zapobieganiem lub zmniejszaniem zagrożeń i negatywnych tendencji środowiskowych.

Natomiast wspieranie zamierzeń inwestycyjnych zarówno w infrastrukturę wypoczynkowo-rekreacyjną, jak i towarzyszącą jej infrastrukturę komunikacyjną i techniczną, ocenione w niniejszej Prognozie jako mało korzystne lub niekorzystne dla środowiska, wymaga podjęcia działań, dla których wskazane jest określenie rozwiązań zapobiegających, ograniczających lub kompensujących. Należy podkreślić, iż każda taka realizacja musi lub może wymagać osobnej procedury ocen oddziaływania na środowisko.

W *Strategii rozwoju turystyki*, w ramach celów strategicznych i operacyjnych określone zostały działania, które uwzględniają rozwiązania zmierzające do zapobiegania, ograniczania i kompensacji przyrodniczej negatywnych oddziaływań na środowisko.

Poprawa stanu środowiska przyrodniczego jest istotnym czynnikiem warunkującym rozwój różnych form turystyki, a deficyty istniejące w tym zakresie stanowią niejednokrotnie barierę turystycznego wykorzystania danego waloru. Realizacja celu operacyjnego I.4.6 - *Poprawa stanu środowiska przyrodniczego, w tym poziomu wód w akwenach, rzekach i ciekach wodnych*, w sposób bezpośredni wpłynie na poprawę i ochronę środowiska przyrodniczego, w tym również na ograniczanie i zapobieganie negatywnym wpływom rozwoju turystyki na środowisko. Cel ten realizowany będzie m.in. poprzez następujące kierunki działań:

- przeciwdziałanie obniżaniu się poziomu wód w akwenach np. w wyniku działalności kopalni odkrywkowych węgla brunatnego na pojezierzu gnieźnieńskim i kujawskim,
- lobbing na rzecz ustabilizowania poziomu rzek i cieków wodnych,
- wspieranie działań wodno-kanalizacyjnych oraz innych działań mających na celu poprawę jakości wód powierzchniowych w regionie.

W projekcie *Strategii* w ramach celów strategicznych i operacyjnych zawarto także działania, które uwzględniają rozwiązania zmierzające do zapobiegania, ograniczania i kompensacji przyrodniczej negatywnych oddziaływań nie tylko na środowisko przyrodnicze, ale także środowisko kulturowe, krajobraz, a również zdrowie i życie ludzi.

Do najistotniejszych kierunków działań w tym zakresie zaliczono:

- kontynuację i wzmacnianie działań na rzecz uporządkowania i restytucji Szlaku Piastowskiego jako wiodącego szlaku turystyki kulturowej w Wielkopolsce (cel operacyjny I.2.1),
- uporządkowanie pozostałych istniejących szlaków turystyki kulturowej, zwłaszcza powiązanych ze Szlakiem Piastowskim (cel operacyjny I.2.1),
- wspieranie tworzenia tematycznych szlaków kulturowych (cel operacyjny I.2.1),
- odpowiednie oznakowanie turystyczne szlaków kulturowych i obiektów na szlakach (cel operacyjny I.2.1),
- rozwój ogólnodostępnej infrastruktury wokół obiektów położonych na szlakach (m.in. tablice informacyjne, elementy małej architektury) (cel operacyjny I.2.1),
- lobbing na rzecz zwiększania dostępności obiektów znajdujących się na szlakach (np. stałe godziny otwarcia obiektów, poprawa realnej dostępności dla zwiedzających – dotyczy zwłaszcza obiektów znajdujących się w mniejszych miejscowościach) (cel operacyjny I.2.1),
- zwiększanie dostępności obiektów na szlakach dla potrzeb osób z niepełnosprawnością oraz osób starszych (zaplanowanie i realizacja kompleksowego oznakowania szlaków kulturowych pod względem ich dostępności dla poszczególnych grup osób niepełnosprawnych): oznakowanie miejsc i infrastruktury turystycznej, uwzględnianie informacji o dostępności miejsc i obiektów w ofercie zamieszczanej w Internecie i materiałach reklamowych, rozwijanie oferty adresowanej do poszczególnych grup osób niepełnosprawnych (np. sensorycznej dla osób niewidomych) (cel operacyjny I.2.1),
- podnoszenie poziomu wiedzy i informacji o historii oraz wartości kulturowej obiektów znajdujących się na szlakach (cel operacyjny I.2.1),
- objęcie ewidencją obiektów o znaczącym potencjale turystycznym (cel operacyjny I.2.2),
- wyznaczenie działań priorytetowych w obszarze ochrony zabytków (cel operacyjny I.2.2),
- inwestycje w obszarze dziedzictwa kulturowego regionu (cel operacyjny I.2.2),
- wspieranie inicjatyw objęcia ochroną obiektów o ważnym znaczeniu i potencjale turystycznym (cel operacyjny I.2.2),
- wspieranie inicjatyw objęcia ochroną terenów sąsiadujących z obiektami kulturowymi o ważnym znaczeniu turystycznym (cel operacyjny I.2.2),
- poprawę dostępności obiektów turystyki kulturowej dla osób z niepełnosprawnością i osób starszych (cel operacyjny I.2.3),

- lobbing na rzecz poprawy dostępności obiektów oraz atrakcji turystycznych (np. godziny otwarcia obiektów dla turystów, umożliwienie dojazdu różnymi środkami komunikacji) (cel operacyjny I.2.3),
- działania na rzecz renowacji i wykorzystania dla turystyki linii wąskotorowych oraz niewykorzystanych linii szerokotorowych, drezyn oraz wolsztyńskich parowozów (w tym utworzenie i rozwój instytucji kultury pod nazwą Parowozownia Wolsztyn) (cel operacyjny I.2.3),
- rozpoznanie uwarunkowań wpisania Doliny Noteci na listę światowego dziedzictwa UNESCO (w tym analiza szans i zagrożeń wynikających z umieszczenia na liście) zakończone podjęciem decyzji (pozytywnej lub negatywnej) o ubieganiu się o wpis (cel operacyjny I.3.1),
- tworzenie produktów turystyki przyrodniczej na terenie parków narodowych, parków krajobrazowych, rezerwatów przyrody, obszarach Natura 2000 oraz innych obszarach cennych przyrodniczo (cel operacyjny I.3.1),
- współpracę i uzgadnianie (w miarę możliwości) podejmowanych działań m. in. z jednostkami Lasów Państwowych, Regionalną Dyрекcją Ochrony Środowiska w Poznaniu, dyrekcjami parków narodowych (cel operacyjny I.3.1),
- wspieranie promocji produktów turystyki przyrodniczej Wielkopolski (cel operacyjny I.3.1),
- budowę, rozbudowę, modernizację i doposażenie ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej (cel operacyjny I.3.2),
- rozwijanie oferty Ośrodków Edukacji Przyrodniczej w Chalinie i Łądzie (cel operacyjny I.3.2),
- tworzenie i promowanie ścieżek dydaktycznych, gier terenowych i innych przedsięwzięć mających na celu edukację przyrodniczą w terenie (cel operacyjny I.3.2),
- współpracę z jednostkami prowadzącymi działania w zakresie turystyki i edukacji przyrodniczej (cel operacyjny I.3.2),
- poprawę stanu infrastruktury na szlaku Wielkiej Pętli Wielkopolski (cel operacyjny I.4.1):
 - modernizowanie istniejących oraz budowa nowych przystani i marin na Noteci oraz Warcie, w szczególności na obszarze metropolii poznańskiej,
 - lobbing na rzecz modernizacji i systematycznej konserwacji śluz na szlaku (z uwzględnieniem w harmonogramach prac sezonu turystycznego) oraz utrzymania drożności szlaku m. in. poprzez prace pogłębiające na zagrożonych odcinkach,
 - współpraca samorządów lokalnych z branżą turystyczną i środowiskami wodniackimi przy lokalizacji nowej infrastruktury na Pętli,
 - modernizowanie i systematyczne kontrolowanie stanu oznakowania turystycznego szlaku.

- koordynowanie i integrowanie działań samorządów lokalnych, przedsiębiorców i organizacji pozarządowych na rzecz rozwoju i promocji Wielkiej Pętli Wielkopolski (cel operacyjny I.4.1),
- monitorowanie stanu infrastruktury Wielkopolskiego Systemu Szlaków Rowerowych (cel operacyjny I.4.2),
- regularne odnawianie oznakowania Wielkopolskiego Systemu Szlaków Rowerowych i dostosowywanie przebiegu szlaków m.in. do zmieniającej się infrastruktury drogowo-komunikacyjnej (cel operacyjny I.4.2),
- dalszy rozwój systemu szlaków wchodzących w skład Wielkopolskiego Systemu Szlaków Rowerowych (cel operacyjny I.4.2),
- rozwój infrastruktury towarzyszącej na szlakach rowerowych (m.in. miejsca odpoczynku, stojaki na rowery, punkty serwisowe) (cel operacyjny I.4.2),
- tworzenie długofalowych programów zagospodarowania turystycznego dla poszczególnych obszarów, szlaków, akwenów (cel operacyjny I.4.3),
- wspieranie inwestycji w infrastrukturę wypoczynkowo-rekreacyjną (cel operacyjny I.4.3),
- wspieranie wytyczania, budowy i utrzymania szlaków turystycznych (rowerowych, pieszych, nordic walking, konnych, ścieżek dydaktycznych) wraz z infrastrukturą okolicznością (cel operacyjny I.4.3),
- dostosowanie oznakowania ponadregionalnych szlaków rowerowych R1 i R9 do obowiązujących przepisów (cel operacyjny I.4.3),
- działania na rzecz budowy nowych i modernizacji istniejących urządzeń infrastruktury wodnej (m.in. przystani, pomostów, śluz, przepustów, kanałów) (cel operacyjny I.4.3),
- wspieranie oznakowania turystycznego szlaków wodnych (cel operacyjny I.4.3),
- zwiększanie dostępności obiektów rekreacyjnych i turystycznych dla osób z niepełnosprawnością (cel operacyjny I.4.3),
- wspieranie samorządów lokalnych i innych podmiotów stawiających na rozwój turystyki aktywnej (w szczególności wodnej i rowerowej) na danym obszarze (cel operacyjny I.4.4),
- podnoszenie bezpieczeństwa osób wypoczywających na obszarach wodnych na terenie województwa wielkopolskiego poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi, jednostkami samorządu terytorialnego i administracją państwową (cel operacyjny I.4.4),
- wspieranie budowy i rozbudowy obiektów turystyki wiejskiej, w szczególności adaptacji obiektów zabytkowych na cele turystyczne (np. izby pamięci, skanseny) (cel operacyjny I.5.1),
- wspieranie produktów specjalistycznych i konkurencyjnych, kładących nacisk na autentyczność, lokalność oraz kulturę (lokalne tradycje i zwyczaje), w tym tzw. „wiosek tematycznych” (cel operacyjny I.5.1),

- wspieranie projektów związanych z poprawą estetyki wielkopolskiej wsi i obiektów turystyki wiejskiej (cel operacyjny I.5.1),
- wspieranie rozwoju istniejących oraz nowych produktów turystycznych Wielkopolski (cel operacyjny IV.1.1),
- wspieranie rozwoju nowych i istniejących obiektów noclegowych oferujących kompleksowy zakres usług pobytowych, z szeroko rozwiniętą ofertą rekreacyjną, sportową, zdrowotną i edukacyjną. Wysokiej jakości oferta tych obiektów będzie skierowana do ściśle określonych grup odbiorców na krajowym i zagranicznym rynku turystycznym (cel operacyjny IV.1.1),
- wspieranie utrzymania i rozwoju infrastruktury turystycznej, w szczególności szlaków turystycznych, infrastruktury edukacyjno-informacyjnej oraz infrastruktury dla turystyki aktywnej i specjalistycznej (cel operacyjny iv.1.1),
- inwestycje poprawiające stan infrastruktury turystycznej bez barier dla osób z niepełnosprawnością i osób starszych (cel operacyjny iv.1.2),
- tworzenie bazy danych na temat obiektów i szlaków turystycznych dostępnych dla osób z niepełnosprawnością – inwentaryzacja dostępnych miejsc oraz ciągle włączanie zgromadzonych danych do systemu informacji turystycznej (cel operacyjny iv.1.2),
- tworzenie spójnej, rzetelnej, aktualnej i łatwo dostępnej bazy danych, wymaga wypracowania:
 - precyzyjnych, ujednoczonych kryteriów oceny stopnia dostępności obiektów i miejsc dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności,
 - ujednoczonych piktogramów, informujących o dostępności dla osób z określonym rodzajem niepełnosprawności,
 - zasad ciągłej inwentaryzacji miejsc dostępnych - audytu miejsc i obiektów pod kątem ich dostępności, zgodnie z przyjętymi kryteriami oceny.
- tworzenie „wielkopolskiej mapy barier” (cel operacyjny iv.1.2),
- szkolenia, warsztaty dla branży turystycznej w zakresie dostosowania infrastruktury turystycznej do potrzeb osób z niepełnosprawnością. propagowanie zasad uniwersalnego projektowania (cel operacyjny iv.1.2),
- wspieranie inwestycji związanych z adaptacją obiektów zabytkowych (dwory, pałace, kamienice, zabudowa wiejska) na cele związane ze świadczeniem usług noclegowo-gastronomicznych (cel operacyjny iv.2.2),
- wspieranie rozwoju obiektów turystyki wiejskiej (w tym informacje, szkolenia, konkursy) (cel operacyjny IV.2.2).

Ponadto do istotnych działań wspomagających zapobieganie, ograniczanie i kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko zaliczyć można również te odnoszące się do podnoszenia świadomości ekologicznej i kompetencji zawodowej (cel operacyjny II.2.1 i cel

operacyjny II.2.2) wszystkich, którzy zaangażowani są bezpośrednio i pośrednio w rozwój turystyki w województwie, a także tych, którzy z produktów turystycznych korzystają. Świadomość ekologiczna społeczeństwa realizowana w ramach programów edukacyjnych od najmłodszych lat rzutuje na sposób korzystania z wartości przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych w wieku dorosłym. Natomiast wysoko wykwalifikowane kadry to warunek niezbędny nie tylko dla rozwoju turystyki w województwie, ale również dla zachowania zasady zrównoważonego – opartego na poszanowaniu zasad ochrony środowiska - rozwoju tej gałęzi gospodarki regionu.

Szczególne znaczenie dla zapobiegania, ograniczania i kompensacji przyrodniczej negatywnych oddziaływań na środowisko wiąże się również z realizacją celu operacyjnego II.3.1. (*Tworzenie przyjaznych warunków do rozwoju nowoczesnego biznesu turystycznego i okoturystycznego, w szczególności małych i średnich przedsiębiorstw*). Wspieranie tworzenia efektywnej sieci instytucji otoczenia innowacyjnych przedsiębiorstw (inkubatorów i parków technologicznych oraz przemysłowych, centrów i ośrodków transferu technologii) może zaowocować wypracowaniem nowych technologii chroniących środowisko i wspomagających przywracanie równowagi ekologicznej.

Natomiast działania z zakresu rozwoju i zastosowania nowych technologii (cel operacyjny III.1 i cel operacyjny III.2) w celu promocji i dystrybucji produktów turystycznych a także zarządzania regionem w ujęciu turystycznym, pomoże w integracji działań podejmowanych przez szeroki wachlarz podmiotów, które mają na celu również dążenie do eliminowania negatywnych oddziaływań na środowisko.

9. Rozwiązania alternatywne do rozwiązań zawartych w Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku

Mając na uwadze duży poziom ogólności planowania strategicznego i zakres czasowy trudno jest wskazać rozwiązania alternatywne. *Strategia rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* sporządzona została w układzie jednowariantowym. W ramach prac nad przygotowaniem projektu Strategii opracowano Diagnozę turystyki w województwie wielkopolskim oraz przeprowadzono konsultacje z przedstawicielami samorządów terytorialnych, administracji publicznej, środowisk akademickich oraz organizacji pozarządowych. W wyniku prowadzonych prac określono kształt dokumentu, jego strukturę oraz układ celów. Uznać należy, że rozpatrywanie wariantów alternatywnych miało, więc miejsce w toku opracowywania dokumentu.

Zgodnie z przeprowadzonymi w Prognozie analizami oddziaływania na środowisko zapisów dokumentu, można wskazać, że w wyniku jej realizacji nastąpią zmiany sfery środowiskowej o różnej intensywności. Rozwiązywanie ewentualnych konfliktów, formułowanie wymogów oraz nakazów i szczegółowych warunków realizacji będzie następowało na etapie procedur przewidzianych dla sporządzania planów i programów oraz realizacji przedsięwzięć.

Projekt *Strategii rozwoju turystyki* będący przedmiotem niniejszej Prognozy nie wyznacza ram realizacji przedsięwzięć, przez co rozumie się parametry inwestycyjne takie jak: lokalizacja, typ oraz skala czy też powierzchnia zabudowy. Wskazanie konkretnych i racjonalnych rozwiązań alternatywnych jest praktycznie nie możliwe.

Jako sytuację alternatywną, wobec przyjęcia *Strategii*, rozpatrywać można wariant zaniechania działań Samorządu Województwa Wielkopolskiego w tym zakresie. Oznacza to, że na poziomie regionalnych dokumentów strategicznych obowiązywać będzie jedynie Zaktualizowana strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku, która w sposób ogólny odnosi się do zagadnień turystyki. Nie ma możliwości odstąpienia od prowadzenia polityki rozwoju województwa, na którą składa się m.in.: tworzenie warunków rozwoju gospodarczego, racjonalne korzystanie z zasobów przyrody oraz kształtowanie środowiska naturalnego, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, sprawowanie opieki nad dziedzictwem kulturowym i jego racjonalne wykorzystywanie, promocja walorów i możliwości rozwojowych województw. Wykonywanie zadań związanych z rozwojem regionalnym na obszarze województwa należy do samorządu województwa.

Dotychczasowa „Strategia rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim na lata 2007-2013”, przyjęta przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego 25 czerwca 2007 roku obejmowała horyzont czasowy do 2013 roku i tym samym utraciła swoją aktualność i zgodność ze *Zaktualizowaną strategią rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku*.

Rozpatrywanie tego wariantu zakłada, że działania podmiotów publicznych i prywatnych w sferze turystyki będą miały charakter incydentalny i indywidualny. Wiązać się to może z trudnym do oszacowania wzrostem negatywnych oddziaływań na środowisko, krajobraz i jakość przestrzeni. Można więc sądzić, że zaniechanie działań sporządzenia *Strategii* przyczyni się do pogorszenia sytuacji w najistotniejszych zidentyfikowanych problemach województwa w zakresie zrównoważonego rozwoju turystyki.

10. Propozycje dotyczące przewidywanych metod analizy realizacji Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku oraz częstotliwości jej przeprowadzania

W celu określenia środowiskowych skutków realizacji postanowień projektu Strategii zaleca się, aby monitoring prowadzony był jednocześnie na kilku płaszczyznach. Z jednej strony istotny jest proces monitorowania i ewaluacji postępów realizacji Strategii, który wskaże również na jakich obszarach i w jakim zakresie może powodować zmiany w środowisku. Z drugiej strony istotne jest także prowadzenie obserwacji zachodzących zmian w środowisku przyrodniczym.

Analizowany dokument zawiera propozycje rozwiązań metodyczno-organizacyjnych systemu realizacji i monitorowania projektu *Strategii rozwoju turystyki*. Umożliwi to dokonywanie analiz stopnia osiągania celów projektowanego dokumentu oraz pozwoli formułować ewentualne rekomendacje do zmian w zapisach dokumentu. Ze względu na heterogeniczność gospodarki turystycznej *Strategia rozwoju turystyki* będzie wdrażana przy pomocy szeregu instrumentów powiązanych z głównymi interesariuszami rozwoju. Główne grupy podmiotów to:

- Samorząd Województwa Wielkopolskiego,
- samorządy lokalne,
- przedsiębiorstwa turystyczne,
- szeroko rozumiane instytucje otoczenia rynkowego,
- odbiorcy produktu turystycznego.

Nad całością wdrażania Strategii oraz jej monitorowaniem i ewaluacją czuwać będzie Zarząd Województwa Wielkopolskiego poprzez właściwą komórkę organizacyjną ds. turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu. W szczególności zbierać będzie ona informacje o stopniu realizacji dokumentu, dokonywać jej ewaluacji, a także przygotowywać propozycje ewentualnych zmian w zapisach *Strategii*. Będzie to również bezpośrednia realizacja zapisanych kierunków działań, w ramach kompetencji Urzędu i dostępnych środków finansowych.

Kluczowym partnerem Zarządu Województwa będzie Wielkopolska Organizacja Turystyczna (WOT). Stowarzyszenie p.n. Wielkopolska Organizacja Turystyczna zrzesza przedstawicieli samorządów, branży turystycznej i stowarzyszeń działających w turystyce i kulturze. Zadaniem Stowarzyszenia jest dbanie o rozwój turystyki w Wielkopolsce, lobbowanie na rzecz turystyki, m.in. poprzez współpracę z samorządem wojewódzkim i z Polską Organizacją Turystyczną w Warszawie. Oznacza to, iż cele i kierunki działań wskazane w Strategii będą jednocześnie podstawowymi celami działań WOT i zostaną każdorazowo ujęte priorytetowo w programie pracy WOT na dany rok. Wymagać to będzie zapewnienia odpowiedniego finansowania (środki własne, dodatkowe środki członków WOT, środki zewnętrzne), a także zasobów kadrowych i organizacyjnych. Umożliwi to koncentrację sił i środków Samorządu Województwa i WOT na priorytetach rozwojowych i wyeliminuje podejmowanie działań przypadkowych i jednorazowych, nie prowadzących do realizacji Strategii.

Jako stowarzyszenie skupiające różnych interesariuszy rynku turystycznego WOT będzie naturalną platformą współpracy poszczególnych partnerów i integrować będzie te działania w celu zapewnienia skutecznej realizacji Strategii.

Analizowany dokument zawiera propozycję stworzenia wewnętrznego systemu monitorowania i ewaluacji postępów we wdrażaniu oraz osiąganiu założonych celów, obejmującego:

- monitoring, czyli podsystem zbierania i selekcjonowania informacji,
- ewaluację, czyli podsystem oceny i interpretacji zgromadzonego materiału.

Poprzez monitoring rozumie się ciągłą, bieżącą obserwację procesu wdrażania dokumentu, w tym cykliczne raportowanie postępów jego wdrażania. Istotą monitoringu jest gromadzenie, opracowywanie i przekazywanie informacji przydatnych w zarządzaniu rozwojem turystyki w województwie wielkopolskim. Monitoring realizacji celów strategicznych opierać będzie się na miernikach określonych dla każdego z nich, które podlegać będą bieżącej obserwacji. Zamieszczona w dokumencie lista mierników nie wyczerpuje wszystkich możliwych wskaźników, jakie mogą być zastosowane w monitorowaniu Strategii. W zależności od potrzeb możliwe będzie stosowanie innych miar oceny.

Natomiast ewaluacja oznaczać będzie coroczną ocenę stopnia osiągnięcia celów Strategii, a także skuteczności jej systemu realizacyjnego. Wnioski i rekomendacje z tego badania mogą posłużyć do rozważenia modyfikacji zapisów Strategii, bądź systemu jej wdrażania.

W odniesieniu do wyników uzyskanych na podstawie mierników określonych dla każdego z celów strategicznych, powinny być interpretowane zmiany poszczególnych komponentów środowiska. W szczególności należy zwrócić uwagę na zachodzące zmiany w środowisku w następujących obszarach:

- gmin o wysokich wskaźnikach intensywności ruchu turystycznego wg Chawrata⁷ i Schneidera⁸, (dane GUS),
- gmin o wysokim stopniu wykorzystania miejsc noclegowych ogółem (dane GUS)
- form ochrony przyrody, przez które przechodzą szlaki turystyczne, zwłaszcza szlak Wielkiej Pętli Turystycznej oraz szlaki Wielkopolskiego Systemu Szlaków Rowerowych
- gmin, w których następuje wzrost liczby zrealizowanych i/lub wspartych inwestycji w infrastrukturę wypoczynkowo-turystyczną (badania własne),

Tabele 5 - 8 zawierają propozycje dotyczące metod i częstotliwości monitorowania zmian w środowisku mogących być skutkiem realizacji postanowień projektu *Strategii*. Za punkt bazowy do rozpatrywania tych zmian należy przyjąć rok wejścia w życie *Strategii*, a zaproponowane mierniki rozpatrywać w perspektywie czasu i poddawać ocenie jakościowej.

Tabela 5. Mierniki dotyczące zmian w powierzchni wybranych formy użytkowania terenu

Miernik badany w gminie	Źródło danych	Częstotliwość monitoringu
grunty zabudowane i zurbanizowane	ewidencja gruntów Zestawienie wojewódzkie – Marszałek Województwa Wielkopolskiego. Zestawienia powiatowe –starosta powiatowy.	1 rok
wody powierzchniowe	ewidencja gruntów	1 rok

⁷ **Wskaźnik Charvata** - wskaźnik nasycenia bazą turystyczną, wyrażony liczbą miejsc noclegowych przypadających na km² powierzchni całkowitej.

⁸ **Wskaźnik Schneidera** - wskaźnik intensywności ruchu turystycznego, wyrażony liczbą turystów korzystających z noclegów, przypadającą na 1000 mieszkańców stałych.

	Zestawienie wojewódzkie – Marszałek Województwa Wielkopolskiego. Zestawienia powiatowe – starosta powiatowy.	
grunty leśne wyłączone na cele nieleśne	Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych	1 rok

Tabela 6. Mierniki z zakresu ochrony środowiska

Miernik	Źródło danych	Częstotliwość monitoringu
ochrona wód (oceny dla JCWP, JCW jeziornych i JCWPd)		
stan wód powierzchniowych	Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Poznaniu	1 rok
stan wód podziemnych	Państwowy Instytut Geologiczny	1 rok
ochrona powietrza (oceny dla wyznaczonych stref)		
jakość powietrza atmosferycznego	Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Poznaniu	1 rok
ochrona klimatu akustycznego		
średnie natężenie ruchu na drogach krajowych i wojewódzkich	Generalny Pomiar Ruchu: Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, Wielkopolski Zarząd Dróg Wojewódzkich	5 lat

Tabela 7 Mierniki dotyczące zmian w powierzchni obszarów chronionych

Miernik	Źródło danych	Częstotliwość monitoringu
parki narodowe	Ministerstwo Środowiska	1 rok
rezerwaty przyrody	Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	1 rok
parki krajobrazowe	Zespół Parków Krajobrazowych	1 rok
obszary chronionego krajobrazu	Zespół Parków Krajobrazowych	1 rok
obszary Natura 2000	Ministerstwo Środowiska	1 rok
użytki ekologiczne	ewidencja gruntów Zestawienie wojewódzkie – Marszałek Województwa Wielkopolskiego. Zestawienia powiatowe – starosta powiatowy.	1 rok

Tabela 8. Wskaźniki stopnia zaawansowania działań infrastrukturalnych i sprzyjających zrównoważonemu rozwojowi

Wskaźnik	Źródło danych	Częstotliwość monitoringu
poziom skanalizowania gmin (km sieci/1000os)	Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych	1 rok
dysproporcje pomiędzy długością sieci kanalizacyjnej i wodociągowej (km kanaliz./wod.)	Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych	1 rok
liczba mieszkańców obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków	Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych	1 rok
niezrekultywowana powierzchnia odpadów	Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych	1 rok
odpady komunalne odebrane i zebrane, odzyskane, unieszkodliwione	Wojewódzki System Odpadowy – Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego – Departament Środowiska	1 rok
odpady niebezpieczne wytworzone, odzyskane, unieszkodliwione	Wojewódzki System Odpadowy – Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego – Departament Środowiska	1 rok

11. Możliwe transgraniczne oddziaływanie realizacji Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku na środowisko

Sprawy oddziaływania transgranicznego reguluje Konwencja z Espoo o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym, ratyfikowana przez Polskę w 1997 r. Podstawową zasadą tej procedury jest wprowadzenie obowiązku informowania o planowanym podjęciu działalności mogącej mieć wpływ na środowisko innych państw. Ponieważ województwo wielkopolskie nie jest położone w obszarze przygranicznym, nie występuje transgraniczne oddziaływanie w rozumieniu powyższej Konwencji, także w rozumieniu ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2015 r. poz. 1265 z późniejszymi zmianami).

12. Streszczenie

Prognoza oddziaływania na środowisko wykonana została do projektu *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* i stanowi ważny element strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. *Strategia rozwoju turystyki* ma na celu określenie działań kierunkowych dla kreowania markowych produktów turystycznych Wielkopolski, będących podstawą budowy wizerunku regionu jako obszaru atrakcyjnego turystycznie. Prowadzić ma również do wzmocnienia pozycji województwa na rynku turystycznym, zwiększenia ruchu turystycznego oraz rozwoju infrastruktury turystycznej i paraturystycznej w perspektywie do 2020 roku.

Podstawę formalno-prawną opracowania prognozy oddziaływania na środowisko do projektu *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* stanowią:

- Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U.2013.1235 j.t., z późniejszymi zmianami),
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U.2013.1232 j.t., z późniejszymi zmianami),
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U.2013.596 j.t., z późniejszymi zmianami),
- Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U.2014.1649 z późniejszymi zmianami),
- dyrektywy unijne.

Podstawowym celem prognozy jest ustalenie, czy zapisy projektu *Strategii rozwoju turystyki* nie naruszają zasad prawidłowego funkcjonowania środowiska przyrodniczego. Ważne jest, by względy ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju były brane pod uwagę na równi z innymi celami i interesami (gospodarczymi i społecznymi).

Prognoza ma również ułatwić identyfikację możliwych do określenia skutków środowiskowych spowodowanych realizacją postanowień ocenianego dokumentu oraz określić, czy przyjęte rozwiązania w dostateczny sposób zabezpieczają przed powstawaniem konfliktów i zagrożeń w środowisku.

Prognoza ma służyć jako materiał pomocniczy (dla oceny oddziaływania na środowisko) i w trakcie konsultacji projektu *Strategii rozwoju turystyki* powinna być szeroko udostępniona społeczeństwu, jako dodatkowy materiał informacyjny.

Zgodnie z wymogami ustawy z dnia 03.10.2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko Marszałek Województwa Wielkopolskiego pismem nr DS-2.521.1.2015 z dnia 15 maja 2015 roku oraz pismem nr DS-II.521.1.2015 z dnia 18 maja 2015 roku wystąpił do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska oraz pismem nr DS-2.521.1.2015 z dnia 15 maja 2015 roku do Wielkopolskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Poznaniu o uzgodnienie zakresu i stopnia szczegółowości informacji wymaganych

w prognozie oddziaływania na środowisko do *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku*.

Zakres ten został uzgodniony z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska w Poznaniu pismem nr WOO-III.411.228.2015.PW.1 z dnia 17 czerwca 2015 r. oraz Wielkopolskim Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym w Poznaniu pismem nr DN-NS.9012.668.2015 z dnia 27 maja 2015 r. W wyżej wymienionych pismach stwierdzono, że prognoza powinna być sporządzona w pełnym zakresie określonym w art. 51 ust. 2. i art. 52 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko.

Informacje zawarte w prognozie powinny być opracowane stosownie do stanu współczesnej wiedzy i metod oceny oraz dostosowane do zawartości i stopnia szczegółowości projektowanego dokumentu oraz etapu przyjęcia tego dokumentu w procesie opracowywania projektów dokumentów powiązanych z tym dokumentem. W prognozie oddziaływania na środowisko uwzględnia się informacje zawarte w prognozach oddziaływania na środowisko sporządzonych dla innych, przyjętych już, dokumentów powiązanych z projektem dokumentu będącego przedmiotem postępowania.

Analizę i ocenę stanu środowiska Wielkopolski wykonano na podstawie danych państwowego monitoringu środowiska na poziomach krajowym i regionalnym, danych statystycznych, opracowań kartograficznych oraz w oparciu o literaturę specjalistyczną. Analiza stanu środowiska pozwoliła na identyfikację najważniejszych problemów ochrony środowiska w województwie oraz określenie trendów zmian w środowisku.

Ważnym elementem prac nad Prognozą było wykonanie oceny zgodności postanowień projektowanego dokumentu ze strategicznymi celami ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju określonymi w dokumentach międzynarodowych, wspólnotowych i krajowych.

Podlegający ocenie projekt *Strategii rozwoju turystyki* jest dokumentem ogólnym. W związku z tym, także ocena oddziaływania na środowisko może mieć jedynie charakter jakościowy. Na obecnym etapie nie jest możliwe wykonanie szczegółowej oceny oddziaływania na środowisko wszystkich ustaleń dokumentu, gdyż nie precyzują one szczegółowo opisów działań i planowanych lokalizacji. Niemniej jednak na podstawie celów rozwojowych oraz zapisanych w nich rodzajach działań można wskazać istotne aspekty środowiskowe. W ocenie tej możliwe jest określenie potencjalnych oddziaływań, ich charakteru oraz spodziewanych skutków pozytywnych lub negatywnych.

Ocenie poddano zarówno obecny stan środowiska przyrodniczego jak i wpływ realizacji celów projektu dokumentu na środowisko z uwzględnieniem zależności między tymi elementami środowiska i między oddziaływaniami na te elementy. Zidentyfikowane na podstawie tej oceny potencjalne oddziaływania generowane przez realizację celów *Strategii rozwoju turystyki* na środowisko przyrodnicze przedstawiono w sposób opisowy.

Wskazano kierunki zmian, jakich należy się spodziewać w związku z realizacją projektu *Strategii rozwoju turystyki*, a także wskazano propozycje działań minimalizujących i kompensujących negatywne oddziaływania związane z wdrożeniem projektu dokumentu.

W przypadku braku realizacji projektu *Strategii rozwoju turystyki* zmiany środowiska będą następować zgodnie z trendami i zjawiskami zachodzącymi obecnie. Stan środowiska nie zmieni się i będzie zbliżony do stanu przedstawionego w rozdziale 3 niniejszej Prognozy. Poszczególne elementy środowiska nie będą ulegały zmianie na lepsze w związku z niemożliwością realizacji wizji i misji rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku.

Brak realizacji projektu *Strategii rozwoju turystyki* spowoduje, że nie zostanie zrealizowany cel główny opracowanego dokumentu, jakim jest kreowanie markowych produktów turystycznych, budowanie wizerunku regionu jako obszaru atrakcyjnego turystycznie, wzmocnienie pozycji Wielkopolski na rynku turystycznym, zwiększenie ruchu turystycznego oraz funkcjonowanie i rozwój infrastruktury turystycznej i paraturystycznej na obszarze województwa wielkopolskiego do roku 2020.

Zaznaczyć również należy, że w przypadku braku realizacji *Strategii rozwoju turystyki* województwo nie realizowałoby wytycznych określonych w dokumentach strategicznych Unii Europejskiej oraz dokumentach krajowych. Nie realizowałoby również polityki w zakresie ochrony środowiska.

Realizacja *Strategii rozwoju turystyki* może w sposób bezpośredni i pośredni oddziaływać na środowisko. Będą to oddziaływania zarówno pozytywne jak i negatywne dla środowiska ukierunkowane na różne jego komponenty o odmiennym charakterze pod względem zasięgu rodzaju czy częstotliwości oddziaływań.

Strategia rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku zawiera czynniki determinujące rozwój turystyki, wynikające z uregulowań na poziomie międzynarodowym, krajowym i regionalnym. Projekt *Strategii rozwoju turystyki* został opracowany uwzględniając polityki i dokumenty międzynarodowe, krajowe i regionalne stosownie do zakresu merytorycznego opracowywanego dokumentu. Uwzględnione zostały również cele strategiczne zawarte w najważniejszych dokumentach przyjętych przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego: *Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku*. *Wielkopolska 2020* oraz *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego*.

Projekt dokumentu zawiera bezpośrednie i pośrednie zapisy odnoszące się do ochrony środowiska. Ich realizacja może przyczynić się do ochrony środowiska zwłaszcza w zakresie poprawy jakości wód w zbiornikach wodnych i rzekach na obszarze województwa wielkopolskiego, ochrony krajobrazów oraz estetyzacji przestrzeni.

Projekt *Strategii rozwoju turystyki* z założenia zawiera ogólne zapisy celów strategicznych i operacyjnych oraz działań, które mogą obejmować szereg przedsięwzięć o charakterze jednostkowym dotyczących funkcjonowania i rozwoju turystyki przy wykorzystaniu istniejącej i/lub projektowanej infrastruktury turystycznej oraz zagospodarowania turystycznego. Brak jest podstawowych parametrów przedsięwzięć, takich jak lokalizacja, typ oraz skala, czy też powierzchnia zabudowy, stąd nie ma możliwości określenia natężenia danego oddziaływania na środowisko. Tak sformułowana w projekcie *Strategii rozwoju turystyki* polityka rozwoju pozwala jedynie na dokonanie ogólnej oceny potencjalnych oddziaływań na środowisko.

Projekt *Strategii rozwoju turystyki* przedstawia wizję rozwoju w zakresie gospodarki turystycznej, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej. Turystyka jest specyficznym rodzajem

działalności gospodarczej, polega na szczególnym sposobie korzystania z jednego z trzech podstawowych czynników wytwórczych, jakim oprócz pracy i kapitału ludzkiego jest środowisko przyrodnicze. To właśnie różnorodne zasoby i walory przyrodnicze wraz z dziedzictwem kulturowym, dogodne położenie oraz dobra dostępność komunikacyjna stanowią podstawę do skutecznego programowania rozwoju turystyki w Wielkopolsce. W celu pełnego wykorzystania tego potencjału turystycznego niemożliwe jest uniknięcie przekształcania i oddziaływania na środowisko przyrodnicze. Ważne jest jednak, aby planowane inwestycje uwzględniały uwarunkowania przyrodnicze i respektowały potrzebę ochrony środowiska.

W niniejszej ocenie określono zatem kierunki zmian oraz charakter potencjalnych oddziaływań skierowanych bezpośrednio na przestrzeń geograficzną, a także spodziewanych skutków korzystnych lub niekorzystnych. Analizie poddano zapisany w projekcie *Strategii rozwoju turystyki* główny cel jakim jest rozwój turystyki, jako dziedziny skupiającej aktywności w obszarze wykorzystania potencjałów dla budowy atrakcyjnego produktu turystycznego regionu.

Dokonana analiza i ocena potencjalnego wpływu realizacji celów projektu *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* na środowisko przyrodnicze, pozwoliły stwierdzić, że uwzględnione zostały zasady ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju zgodnie z obowiązującym prawem. Realizacja zapisanych działań przyczyni się do poprawy atrakcyjności i konkurencyjności turystycznej regionu, co wpłynie m.in. na poprawę estetyzacji przestrzeni w miastach, miasteczkach i na wsiach, zachowania krajobrazów, a także poprawę stanu elementów środowiska przyrodniczego oraz rozwój gospodarczy regionu.

Ocena oddziaływania na środowisko realizacji *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* przedstawiona w niniejszej prognozie ma na celu określenie potencjalnego wpływu na środowisko w przypadku realizacji omawianego dokumentu. Analiza potencjalnych znaczących oddziaływań realizacji projektu *Strategii rozwoju turystyki* na poszczególne elementy środowiska pozwala na wyciągnięcie następujących wniosków:

- w wyniku realizacji zapisów *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* przeważać będą pozytywne oddziaływania na poszczególne komponenty środowiska przyrodniczego. Będą to zarówno oddziaływania bezpośrednie, jak i pośrednie, w większości średnio i długoterminowe. Wpłyną one na poprawne funkcjonowanie środowiska przyrodniczego i zapewnią jego odpowiednią jakość,
- osiągnięcie poszczególnych celów *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku*, może wywoływać skutki o różnym stopniu nasilenia. Ogólnie można jednak stwierdzić, że przeważające będą skutki pozytywne, które wiążą się ze wzrostem atrakcyjności turystycznej regionu, zapewnieniem dogodnych warunków do życia i pobytu w Wielkopolsce, rozwojem terenów atrakcyjnych turystycznie, rozwojem wielokulturowej tożsamości społeczeństwa, lokalnej i ponadlokalnej współpracy w dziedzinie turystyki, etc.,
- realizacja zapisów *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* doprowadzić może do poprawy życia ludności. Sprzyjać będzie ona pobudzaniu aktywności gospodarczej – turystycznej, wyrównywaniu standardów życia społeczności lokalnych, w szczególności w zakresie powiązań komunikacyjnych i infrastrukturalnych, stworzy dalsze możliwości dla rozwoju turystyki, rekreacji i będzie korzystna dla

pogłębienia więzi społecznych. Realizacja zapisów *Strategii* umożliwi także osobom z niepełnosprawnością uprawianie turystyki i krajoznawstwa,

- szereg elementów środowiska przyrodniczego przy realizacji wybranych celów strategicznych i operacyjnych *Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* nie będzie w ogóle objętych oddziaływaniem lub oddziaływanie to będzie nieznaczne,
- dużą zmiennością w oddziaływaniach na stan środowiska przyrodniczego (krajobrazu, różnorodności biologicznej, obszarów chronionych w tym ostoi NATURA 2000, wód powierzchniowych i podziemnych, terenów leśnych, czy dziedzictwa kulturowego), charakteryzują się cele i działania związane z rozbudową i modernizacją infrastruktury regionu oraz jego dalszą aktywizacją turystyczną.

Realizacja ustaleń *Strategii rozwoju turystyki* ma charakter prospołeczny, ukierunkowany na rozwój Wielkopolski, podniesienie atrakcyjności turystycznej, a tym samym polepszenie jakości życia zarówno mieszkańców, jak i turystów. W ten sposób najefektywniej będą także realizowane cele związane z ochroną środowiska, umożliwiające jego zachowanie dla przyszłych pokoleń.

W *Strategii rozwoju turystyki*, w ramach celów strategicznych i operacyjnych określone zostały działania, które uwzględniają rozwiązania zmierzające do zapobiegania, ograniczania i kompensacji przyrodniczej negatywnych oddziaływań na środowisko.

Poprawa stanu środowiska przyrodniczego jest istotnym czynnikiem warunkującym rozwój różnych form turystyki, a deficyty istniejące w tym zakresie stanowią niejednokrotnie barierę turystycznego wykorzystania danego waloru. Realizacja celu operacyjnego *I.4.6 Poprawa stanu środowiska przyrodniczego, w tym poziomu wód w akwenach, rzekach i ciekach wodnych*, w sposób bezpośredni wpłynie na poprawę i ochronę środowiska przyrodniczego, w tym również na ograniczanie i zapobieganie negatywnym wpływom rozwoju turystyki na środowisko. Ponadto do istotnych działań wspomagających zapobieganie, ograniczanie i kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko zaliczyć można również te odnoszące się do podnoszenia świadomości ekologicznej i kompetencji zawodowej (Cel operacyjny II.2.1 i Cel operacyjny II.2.2) wszystkich, którzy zaangażowani są bezpośrednio i pośrednio w rozwój turystyki w województwie, a także tych, którzy z produktów turystycznych korzystają.

Wdrażanie dokumentu w postaci realizacji działań kierunkowych może wymagać procesu inwestycyjnego i przeprowadzenia procedury administracyjnej zakończonej uzyskaniem decyzji określającej środowiskowe uwarunkowania realizacji przedsięwzięcia. Należy zakładać więc, iż ich realizacja poprzedzona zostanie postępowaniem zapewniającym wybór najkorzystniejszych dla środowiska wariantów lokalizacyjnych i technicznych, a także wskazaniem właściwych zabezpieczeń środowiska.

Mając na uwadze duży poziom ogólności planowania strategicznego i zakres czasowy trudno jest wskazać rozwiązania alternatywne. *Strategia rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku* sporządzona została w układzie jednowariantowym. W wyniku prowadzonych prac do dokumentu określono jego kształt, strukturę oraz układ celów. Uznać należy, że rozpatrywanie wariantów alternatywnych miało, więc miejsce w toku opracowywania dokumentu.

Zgodnie z przeprowadzonymi w Prognozie analizami oddziaływania na środowisko zapisów dokumentu, można wskazać, że w wyniku jej realizacji nastąpią zmiany sfery środowiskowej o różnej intensywności. Rozwiązywanie ewentualnych konfliktów, formułowanie wymogów oraz nakazów i szczegółowych warunków realizacji będzie następowało na etapie procedur przewidzianych dla sporządzania planów i programów oraz realizacji przedsięwzięć.

Jako sytuację alternatywną, wobec przyjęcia *Strategii*, rozpatrywać można wariant zaniechania działań Samorządu Województwa Wielkopolskiego w tym zakresie. Oznacza to, że na poziomie regionalnych dokumentów strategicznych obowiązywać będzie jedynie Zaktualizowana strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku, która w sposób ogólny odnosi się do zagadnień turystyki. Nie ma możliwości odstąpienia od prowadzenia polityki rozwoju województwa, na którą składa się m.in.: tworzenie warunków rozwoju gospodarczego, racjonalne korzystanie z zasobów przyrody oraz kształtowanie środowiska naturalnego, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, sprawowanie opieki nad dziedzictwem kulturowym i jego racjonalne wykorzystywanie, promocja walorów i możliwości rozwojowych województw. Wykonywanie zadań związanych z rozwojem regionalnym na obszarze województwa należy do samorządu województwa.

Analizowany dokument zawiera propozycje rozwiązań metodyczno-organizacyjnych systemu wdrażania i monitorowania realizacji projektu *Strategii rozwoju turystyki*. Umożliwi to dokonywanie analiz stopnia osiągania celów projektowanego dokumentu oraz pozwoli formułować ewentualne rekomendacje do zmian w zapisach dokumentu. Projekt dokumentu zawiera propozycję utworzenia pełnego systemu, obejmującego: monitoring, czyli podsystem zbierania i selekcjonowania informacji oraz ewaluację, czyli podsystem oceny i interpretacji zgromadzonego materiału.

Analiza realizacji opierać się będzie na gromadzeniu, opracowywaniu i przekazywaniu informacji przydatnych w zarządzaniu rozwojem turystyki w województwie wielkopolskim. Monitoring realizacji celów strategicznych opierać się będzie na miernikach określonych dla każdego z nich, które podlegać będą bieżącej obserwacji. Ewaluacja oznaczać będzie z kolei coroczną ocenę stopnia osiągnięcia celów Strategii.

Województwo wielkopolskie nie jest położone w obszarze przygranicznym, nie występuje transgraniczne oddziaływanie w rozumieniu powyższej Konwencji, także w rozumieniu ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U.2013.1235 z późniejszymi zmianami).

13. Bibliografia

1. Bank Danych Lokalnych (BDL), 1995 – 2015. Główny Urząd Statystyczny (GUS). (online): <http://www.stat.gov.pl/bdl>
2. Bilans zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce wg stanu na 31.XII.2013 roku. Państwowy Instytut Geologiczny, (www.pgi.gov.pl).
3. Diagnoza turystyki w województwie wielkopolskim, opracowanie przygotowane na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego na podstawie umowy nr 14/DS./W/2014 z dnia 18 sierpnia 2014 r. przez: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Akademię Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu,

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu; Poznań 2014-2015

4. Dyrektywa 2001/42/WE z dnia 27 czerwca 2001r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko (Dz. Urz. WE L 197 z 21.07.2001r.), określająca wymagania przeprowadzenia oceny w odniesieniu do planów mogących mieć znaczące oddziaływanie na środowisko. Jej celem jest zapewnienie wysokiego poziomu ochrony środowiska i przyczynienie się do uwzględniania aspektów środowiskowych w przygotowywanych dokumentach dla wspierania zrównoważonego rozwoju
5. Dyrektywa 2003/35/WE z dnia 26 maja 2003 r. przewidująca udział społeczeństwa w odniesieniu do sporządzania niektórych planów i programów w zakresie środowiska oraz zmieniająca w odniesieniu do udziału społeczeństwa i dostępu do wymiaru sprawiedliwości dyrektywę rady 85/337/WE i 96/61/WE (Dz. Urz. WE L 156 z 26.06.2003 r.)
6. Dyrektywa 2003/4/WE w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska, dostosowana do postanowień Konwencji z Arhus, gwarantująca dostęp do informacji o środowisku będących w posiadaniu organów władzy publicznej, każdemu, kto zwróci się z wnioskiem o ich udostępnienie.
7. Europejska konwencja krajobrazowa sporządzona we Florencji dnia 20 października 2000 r.
8. Ewidencja gruntów województwa wielkopolskiego 2014. Główny Urząd Geodezji i Kartografii, Warszawa 2015.
9. Farat r. (red), Atlas klimatu województwa wielkopolskiego. Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej, Poznań 2004.
10. Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska 2015a. Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody <http://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/>
11. Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska 2015b. <http://natura2000.gdos.gov.pl/datafiles>
12. Generalny pomiar ruchu na drogach krajowych w 2000 r., Biuro Projektowo-Badawcze Dróg i Mostów Transprojekt - Warszawa Sp. z o.o., na zlecenie GDDKiA, Warszawa 2000.
13. Generalny pomiar ruchu na drogach krajowych w 2005 r., Biuro Projektowo-Badawcze Dróg i Mostów Transprojekt - Warszawa Sp. z o.o., na zlecenie GDDKiA, Warszawa 2005.
14. Generalny pomiar ruchu na drogach krajowych w 2010 r., Biuro Projektowo-Badawcze Dróg i Mostów Transprojekt - Warszawa Sp. z o.o., na zlecenie GDDKiA, Warszawa 2010.
15. Główny Urząd Statystyczny. Bank Danych Lokalnych, (www.stat.gov.pl/bdl).
16. Górczak Z., 2002. Najstarsze lokacje miejskie w Wielkopolsce (do 1314 r.). Wydawnictwo WBP, Poznań.
17. II Polityka Ekologiczna Państwa. Rada Ministrów, Warszawa 2000.
18. Jańczak M. (red.), 2004. Muzea Wielkopolski. Wydawnictwo Kwartet, Poznań.
19. Jendrośka J., Bar M., Oceny oddziaływania na środowisko planów i programów. Praktyczny poradnik prawny. Centrum Prawa Ekologicznego, Wrocław 2010.
20. Kanon krajoznawczy Polski. pod red. Włodzimierza Łęckiego, PTTK „KRAJ” Sp. z o.o., Warszawa 2005.
21. Kistowski M. Metodyka sporządzania strategicznych ocen oddziaływania na środowisko przyrodnicze (na przykładzie prognoz wpływu na środowisko projektów programu rozwoju i planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego). (w) Problemy ocen środowiskowych Nr 2(21) 2003.

22. Kistowski M., Regionalny model zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska Polski a strategię rozwoju województw, Uniwersytet Gdański, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Gdańsk – Poznań 2003.
23. Kistowski M., Wybrane aspekty metodyczne sporządzania strategicznych ocen oddziaływania na środowisko przyrodnicze. Człowiek i Środowisko, T.26, nr 3 – 4 2002,.
24. Kodeks Dobrej Praktyki Rolniczej. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2002.
25. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030. (uchwała Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. Monitor Polski 2012, poz. 252)
26. Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska sporządzona w Aarhus dnia 25 czerwca 1998 r. (dostęp do informacji oraz udział społeczeństwa zapewnia procedura strategicznej oceny na środowisko (część stanowi niniejsza Prognoza), której poddany zostanie projekt zaktualizowanej Strategii)
27. Konwencja o ochronie dzikiej fauny i flory europejskiej oraz ich siedlisk naturalnych, sporządzona w Bernie dnia 19 września 1996 r.
28. Konwencja o ochronie wędrownych gatunków dzikich zwierząt, sporządzona w Bonn dnia 23 czerwca 1979 r.
29. Konwencja o różnorodności biologicznej, sporządzona w Rio de Janeiro dnia 09.05.1992 r.
30. Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r.
31. Krajowa Strategia Ochrony i Umiarkowanego Użytkowania Różnorodności Biologicznej wraz z Programem działań (dokument zatwierdzony przez Radę Ministrów w dniu 25 lutego 2003 r.).
32. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2010. Regiony – Miasta – Obszary Wiejskie,
33. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2016.
34. Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej (KZGW), 2015. Hydroportal publikujący mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego w formacie pdf (online). Dostępny w: <http://mapy.isok.gov.pl/imap/>.
35. Libicki M., Libicki P., 2003. Dwory i pałace wiejskie w Wielkopolsce. Dom Wydawniczy REBIS, Poznań.
36. Linie i stacje elektroenergetyczne w środowisku człowieka, Wydanie 5, Warszawa 2008.
37. Liro A., Dyduch-Falniowska A., Makomaska-Juchiewicz M., NATURA 2000. Europejska Sieć Ekologiczna. Ministerstwo Środowiska, Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska, Warszawa 2002.
38. Lisowski A., Grochowski M., Procesy suburbanizacji. Uwarunkowania. Formy i konsekwencje, ekspertyza do aktualizacji KPZK, Warszawa 2008.
39. Lista zakładów sektora utylizacyjnego według Głównego Inspektoratu Weterynarii (www.wetgiw.gov.pl) .
40. Lista zakładów sektora utylizacyjnego według Głównego Inspektoratu Weterynarii (www.wetgiw.gov.pl) .
41. Łęcki W. (red.), 2004. Wielkopolska Nasza Kraina. Tom I-III. Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu, Wydawnictwo Kurpisz, Poznań.
42. Łęcki W. (red.), 2010. Kanon Krajoznawczy Województwa Wielkopolskiego. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.

43. Maluśkiewicz P. (koncepcja, opracowanie tekstów i wybór fotografii), 2005. Wielkopolskie ratusze. Wydawnictwo Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu, Poznań.
44. Marketingowa Strategia Polski w Sektorze Turystyki na lata 2012-2020,
45. Matyaszczyk D., 2015. Obszary o zachowanych, cennych wartościach kulturowych w województwie wielkopolskim - wyznaczenie zasięgu i charakterystyka. Opracowanie dla Wielkopolskiego Biura Planowania Przestrzennego w Poznaniu. Maszynopis.
46. Narodowy Instytut Dziedzictwa (NID), 2013. Rejestr zabytków. Zestawienia zabytków archeologicznych (stan na 30.04.2013 r.) (online). Dostępny w: <http://www.nid.pl/pl/>.
47. Narodowy Instytut Dziedzictwa (NID), 2014a. Ewidencja zabytków (stan na 31.03.2014 r.) (online). Dostępny w: <http://www.nid.pl/pl/>.
48. Narodowy Instytut Dziedzictwa (NID), 2014b. Rejestr zabytków. Zestawienia zabytków nieruchomości (stan na 31.12.2014 r.) (online). Dostępny w: <http://www.nid.pl/pl/>.
49. Ochrona środowiska 2006. Informacje i opracowania statystyczne, 2006. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa;
50. Ochrona środowiska 2007. Informacje i opracowania statystyczne, 2007. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa;
51. Ochrona Środowiska 2009 – 2013 Informacje i opracowania statystyczne. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2009 – 2014.
52. Ochrona środowiska 2014. Informacje i opracowania statystyczne, 2014. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa;
53. Opoczyński K., Synteza wyników GPR 2010, Biuro Projektowo – Badawcze Dróg i Mostów Transprojekt, Warszawa 2011.
54. Opoczyński K., Synteza wyników pomiaru ruchu na drogach wojewódzkich w 2010 roku. Biuro Projektowo – Badawcze Dróg i Mostów Transprojekt, Warszawa 2011.
55. Opracowanie ekofizjograficzne podstawowe wykonywane na potrzeby planu zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego. Materiały robocze (aktualizacja) WBPP Poznań 2015.
56. Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy (PIG-PIB), 2015. Monitoring stanu chemicznego oraz ocena stanu jednolitych części wód podziemnych w dorzeczach w latach 2012-2014. Raport z wykonania zadania nr 9. Interpretacja wyników monitoringu operacyjnego, ocena stanu chemicznego oraz przygotowanie opracowania o stanie chemicznym jednolitych części wód podziemnych zagrożonych nieosiągnięciem dobrego stanu (online). Dostępny w: <http://mjwp.gios.gov.pl/>.
57. Pelczyk A., 1997. Budownictwo ołęderskie na równinie nowotomyskiej. (W:) Budownictwo ludowe w Polsce, seria monograficzna, praca zbiorowa pod red. Jerzego Czajkowskiego, zeszyt Wielkopolska, Sanok - Lednica.
58. Plan gospodarki odpadami dla województwa wielkopolskiego na lata 2012 – 2017 (Uchwała Nr XXV/440/12 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 sierpnia 2012 roku).
59. Plan gospodarki odpadami dla województwa wielkopolskiego na lata 2012–2017, Uchwała Sejmiku Województwa Wielkopolskiego Nr XXV/441/12 z dnia 27 sierpnia 2012 r.
60. Plan gospodarki odpadami dla województwa wielkopolskiego na lata 2008-2011 z perspektywą na lata 2012-2019. Aktualizacja;

61. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z prognozą oddziaływania na środowisko (Uchwała Nr XLVI/690/10 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 26 kwietnia 2010 r.).
62. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego,
63. Plan Zarządzania Ryzykiem Powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (projekt), 2015. IMGW, Grontmij, ARCADIS, DHI.
64. Polityka Ekologiczna Państwa w latach 2009 – 2012 z perspektywą do roku 2016. maj 2009 Warszawa. (Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 maja 2009 r. W sprawie przyjęcia dokumentu „Polityka Ekologiczna Państwa w latach 2009 – 2012 z perspektywą do roku 2016” MP Nr 34, poz. 501).
65. Powszechny Spis Rolny 2010 GUS Warszawa 2012
66. Prognoza oddziaływania na środowisko Programu Ochrony Środowiska Województwa Wielkopolskiego na lata 2012-2015 uchwalonym przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwałą Nr XXVIII/510/12 z dnia 26 listopada 2012 r.
67. Prognoza oddziaływania na środowisko projektu Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 r. Wielkopolska 2020 WBPP Poznań 2012 r.
68. Prognoza oddziaływania na środowisko projektu zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego, WBPP Poznań 2010.
69. Program Ochrony Środowiska Województwa Wielkopolskiego na lata 2012-2015 wraz z prognozą oddziaływania na środowisko (Uchwała Nr XXVIII/510/12 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 26 listopada 2012 r.).
70. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2013-2016, 2013. Załącznik do uchwały nr XXXVIII/763/13 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 28 października 2013 roku.
71. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2013-2016,
72. Program Rozwoju Turystyki do 2020 roku,
73. Raport o stanie środowiska w Wielkopolsce w roku 2006. Biblioteka Monitoringu Środowiska, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska W Poznaniu, Poznań 2007;
74. Raport o stanie środowiska w Wielkopolsce w roku 2010. Biblioteka Monitoringu Środowiska, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Poznaniu, Poznań 2011.
75. Raport o stanie środowiska w Wielkopolsce w roku 2013. Biblioteka Monitoringu Środowiska, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Poznaniu, Poznań 2014.
76. Raport o stanie środowiska w Wielkopolsce w roku 2014. Biblioteka Monitoringu Środowiska, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Poznaniu, Poznań 2015
77. Raport z wykonania wstępnej oceny ryzyka powodziowego (WORP), 2011. Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej PIB, Centra Modelowania Powodziowego w Gdyni, w Krakowie, w Poznaniu, we Wrocławiu, w konsultacji z Krajowym Zarządem Gospodarki Wodnej. Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej, Warszawa.
78. Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska (RDOS) Poznań (poznan.rdos.gov.pl).
79. Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Poznaniu (RDOS) 2015a, <http://poznan.rdos.gov.pl/formy-ochrony-przyrody>
80. Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska W Poznaniu 2013. Pomniki przyrody Wielkopolski stan na 1.10.2013 r.)
81. Roge - Wisniewska M., Wpływ rurociągów na środowisko przyrodnicze. Przykład gazociągu Jamał - Europa Zachodnia (w:) Prace i Studia Geograficzne, tom 34, Warszawa 2004.

82. Rozporządzenie Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 5 lipca 2012 r. w sprawie określenia wód powierzchniowych i podziemnych wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych oraz obszarów szczególnie narażonych, z których odpływ azotu ze źródeł rolniczych do tych wód należy ograniczyć (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 16 lipca 2012 r., poz. 3193, z późn. zm.).
83. Rozporządzenie Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Poznaniu z dnia 12 lipca 2012 r. w sprawie określenia w regionie wodnym Warty w granicach województwa wielkopolskiego wód wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych oraz obszarów szczególnie narażonych, z których odpływ azotu ze źródeł rolniczych do tych wód należy ograniczyć (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 13 lipca 2012 r., poz. 3143).
84. Rozporządzenie Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Poznaniu z dnia 11 maja 2015 r. w sprawie określenia w regionie wodnym Warty w granicach województwa wielkopolskiego wód wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych oraz obszarów szczególnie narażonych, z których odpływ azotu ze źródeł rolniczych do tych wód należy ograniczyć (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 11 maja 2015 r., poz. 3227).
85. Rozporządzenie Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie z dnia 8 października 2012 r. w sprawie określenia wód powierzchniowych wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych oraz obszarów szczególnie narażonych, z których odpływ azotu ze źródeł rolniczych do tych wód należy ograniczyć na terenie województwa wielkopolskiego (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 15 października 2012 r., poz. 4328).
86. Rozporządzenie Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 4 maja 2015 r. w sprawie określenia wód powierzchniowych wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych oraz obszarów szczególnie narażonych, z których odpływ azotu ze źródeł rolniczych do tych wód należy ograniczyć (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 4 maja 2015 r., poz. 3026).
87. Rozporządzenie Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Poznaniu z dnia 11 maja 2015 r. w sprawie określenia w regionie wodnym Warty w granicach województwa wielkopolskiego wód wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych oraz obszarów szczególnie narażonych, z których odpływ azotu ze źródeł rolniczych do tych wód należy ograniczyć (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 11 maja 2015 r., poz. 3227).
88. Rozporządzenie Ministra Środowiska z 14 czerwca 2007 w sprawie rocznych poziomów odzysku i recyklingu odpadów opakowaniowych i poużytkowych Dz. U. Nr 109, poz. 752).
89. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku (Dz. U. z 2014 r., poz. 112).
90. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 grudnia 2006 r. w sprawie dróg, linii kolejowych i lotnisk, których eksploatacja może powodować negatywne oddziaływanie akustyczne na znacznych obszarach, dla których jest wymagane sporządzanie map akustycznych, oraz sposobów określania granic terenów objętych tymi mapami (Dz.U. z 2007 r. Nr 1, poz. 8),
91. Rozporządzenie nr 6/2012 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 16 października 2012 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie określenia wód powierzchniowych i podziemnych wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych oraz obszarów szczególnie narażonych, z których

- odpływ azotu ze źródeł rolniczych do tych wód należy ograniczyć (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 10 grudnia 2012 r., poz. 5961, z późn. zm.).
92. Sprawozdanie z realizacji Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Wielkopolskiego za lata 2011–2013, UMWW Poznań 2014.
 93. Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020”,
 94. Strategia Polityki Społecznej dla Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku,
 95. Strategia Promocji Gospodarczej Województwa Wielkopolskiego na lata 2010-2020,
 96. Strategia Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej.
 97. Strategia Rozwoju Kraju 2020,
 98. Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolska 2020 (Uchwała Nr XXIX/559/12 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 17 grudnia 2012 r.).
 99. Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolska 2020 r.,
 100. Uchwała Sejmiku Województwa Wielkopolskiego Nr LI/980/14 z dnia 27 października 2014 roku w sprawie określenia „Programu ochrony środowiska przed hałasem dla dróg wojewódzkich o natężeniu ruchu ponad 3 000 000 pojazdów na rok znajdujących się na terenie województwa wielkopolskiego na lata 2014-2023”.
 101. Uchwała Rady Miasta Poznania Nr LX/927/VI/2013 z dnia 10 grudnia 2013 r. w sprawie "Programu ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Poznania".
 102. Uchwała Rady Miejskiej Kalisza Nr XLI/551/2013 z dnia 28 listopada 2013 r. w sprawie uchwalenia „Programu ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Kalisza”.
 103. Uchwała Sejmiku Województwa Wielkopolskiego Nr LI/981/14 z dnia 27 października 2014 roku w sprawie określenia „Programu ochrony środowiska przed hałasem dla linii kolejowych o natężeniu ruchu ponad 30 000 pociągów na rok znajdujących się na terenie województwa wielkopolskiego na lata 2014 – 2023”.
 104. Uchwała Sejmiku Województwa Wielkopolskiego Nr XI/308/15 z dnia 26 października 2015 r. w sprawie określenia „Programu ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Leszno”.
 105. Uchwała Sejmiku Województwa Wielkopolskiego Nr XI/309/15 z dnia 26 października 2015 r. w sprawie określenia „Programu ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Konin”.
 106. Uchwała Sejmiku Województwa Wielkopolskiego Nr XIV/206/11 z dnia 26 września 2011 roku w sprawie określenia Programu ochrony środowiska przed hałasem dla czterech odcinków drogi krajowej nr 2 o łącznej długości 26,37 km.
 107. Uchwała Sejmiku Województwa Wielkopolskiego Nr XIV/207/11 z dnia 26 września 2011 roku w sprawie określenia Programu ochrony środowiska przed hałasem dla pięciu odcinków drogi krajowej nr 5 o łącznej długości 23,20 km.
 108. Uchwała Sejmiku Województwa Wielkopolskiego Nr XIV/208/11 z dnia 26 września 2011 roku w sprawie określenia Programu ochrony środowiska przed hałasem dla pięciu odcinków drogi krajowej nr 11 o łącznej długości 24,02 km.
 109. Uchwała Sejmiku Województwa Wielkopolskiego Nr XIV/209/11 z dnia 26 września 2011 roku w sprawie określenia Programu ochrony środowiska przed hałasem dla odcinka drogi krajowej nr 25 o długości 3,63 km.

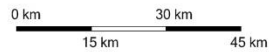
110. Uchwała Sejmiku Województwa Wielkopolskiego Nr XIV/210/11 z dnia 26 września 2011 roku w sprawie określenia Programu ochrony środowiska przed hałasem dla pięciu odcinków drogi krajowej nr 92 o łącznej długości 23,26 km.
111. Uchwała Sejmiku Województwa Wielkopolskiego Nr XIV/211/11 z dnia 26 września 2011 roku w sprawie określenia Programu ochrony środowiska przed hałasem dla dwóch odcinków autostrady A2 o łącznej długości 11,16 km.
112. Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, Departament Środowiska 2015
113. Ustawa o obowiązkach przedsiębiorców w zakresie gospodarowania niektórymi odpadami oraz o opłacie produktowej (Dz. U. z 2014 r. poz. 1413)
114. Ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r. o gospodarce opakowaniami i odpadami opakowaniowymi (Dz. U. z 2013 r. poz. 888 z późniejszymi zmianami)
115. Ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (Dz.U. z 2013 r. poz. 21 z późniejszymi zmianami)
116. Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (Dz. U. z 2015 r. poz. 469 z późniejszymi zmianami)
117. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2013 r. poz. 1232 z późniejszymi zmianami)
118. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U.2013.1232 z późniejszymi zmianami)
119. Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U.2013.1235 z późniejszymi zmianami)
120. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. 2015 poz. 1392).
121. Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U.2014.1649 z późniejszymi zmianami)
122. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Poznaniu (WIOŚ w Poznaniu 2015).
123. Zaktualizowana Regionalna Strategia Innowacji dla Wielkopolski na lata 2015-2020,
124. Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 września 1994 r. w sprawie uznania za pomnik historii (M.P. z 1994 r. Nr 50, poz. 416) (a).
125. Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 września 1994 r. w sprawie uznania za pomnik historii (M. P. z 1994 r. Nr 50, poz. 421) (b).
126. Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego, <http://www.zpkww.pl/> Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającemu włączeniu społecznemu. Europa2020.

14. Załączniki

Spis rycin

Rycina nr 1 Środowisko przyrodnicze.....	85
Rycina nr 2 Kultura i dziedzictwo narodowe.....	86
Rycina nr 3 Formy ochrony przyrody	87

ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

WYBRANE WALORY ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO ISTOTNE DLA ROZWOJU TURYSTYKI I REKREACJI

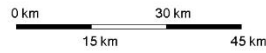

UŻYTKOWANIE TERENU

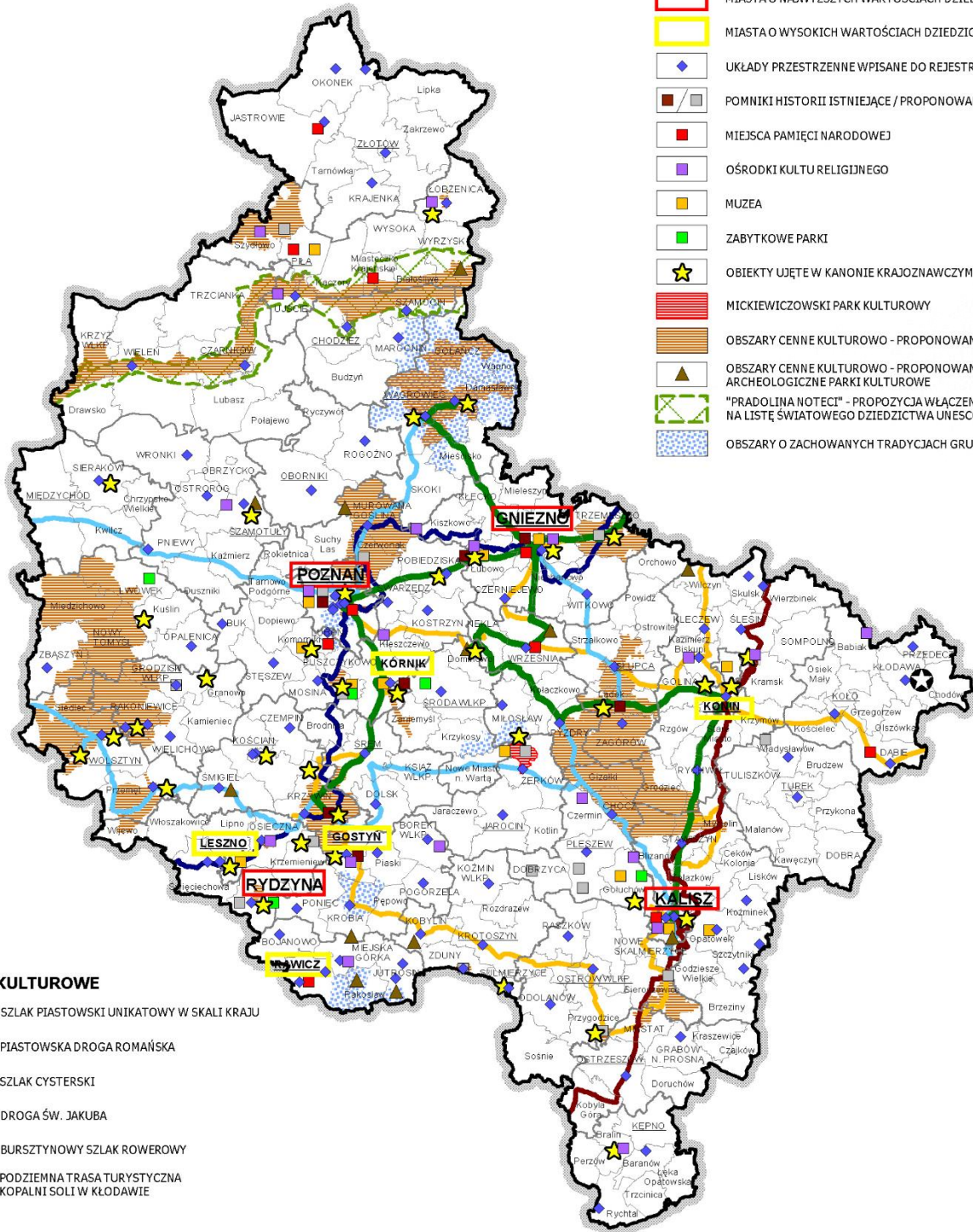
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Główny Urząd Geodezji i Kartografii (GUGiK), 2005. Mapa Sozologiczna Polski w skali 1:50 000 w formie analogowej i numerycznej. GUGiK, Warszawa.; Państwowy Instytut Geologiczny - Państwowy Instytut Badawczy (2015); Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Poznaniu (2015); Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego (2015)

KULTURA I DZIEDZICTWO NARODOWE

ELEMENTY ŚRODOWISKA KULTUROWEGO O NAJWYŻSZEJ WARTOŚCI DLA ROZWOJU TURYSTYKI I REKREACJI

- MIASTA O NAJWYŻSZYCH WARTOŚCIACH DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
- MIASTA O WYSOKICH WARTOŚCIACH DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
- ◆ UKŁADY PRZESTRZENNE WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW
- POMNIKI HISTORII ISTNIEJĄCE / PROPONOWANE
- MIEJSCA PAMIĘCI NARODOWEJ
- OŚRODKI KULTU RELIGIJNEGO
- MUZEA
- ZABYTKOWE PARKI
- ★ OBIEKTY UJĘTE W KANONIE KRAJOZNAWCZYM POLSKI
- MICKIEWICZOWSKI PARK KULTUROWY
- OBSZARY CENNE KULTUROWO - PROPONOWANE PARKI KULTUROWE
- OBSZARY CENNE KULTUROWO - PROPONOWANE ARCHEOLOGICZNE PARKI KULTUROWE
- "PRADOLINA NOTECI" - PROPOZYCJA WŁĄCZENIA NA LISTĘ ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA UNESCO
- OBSZARY O ZACHOWANYCH TRADYCJACH GRUP REGIONALNYCH

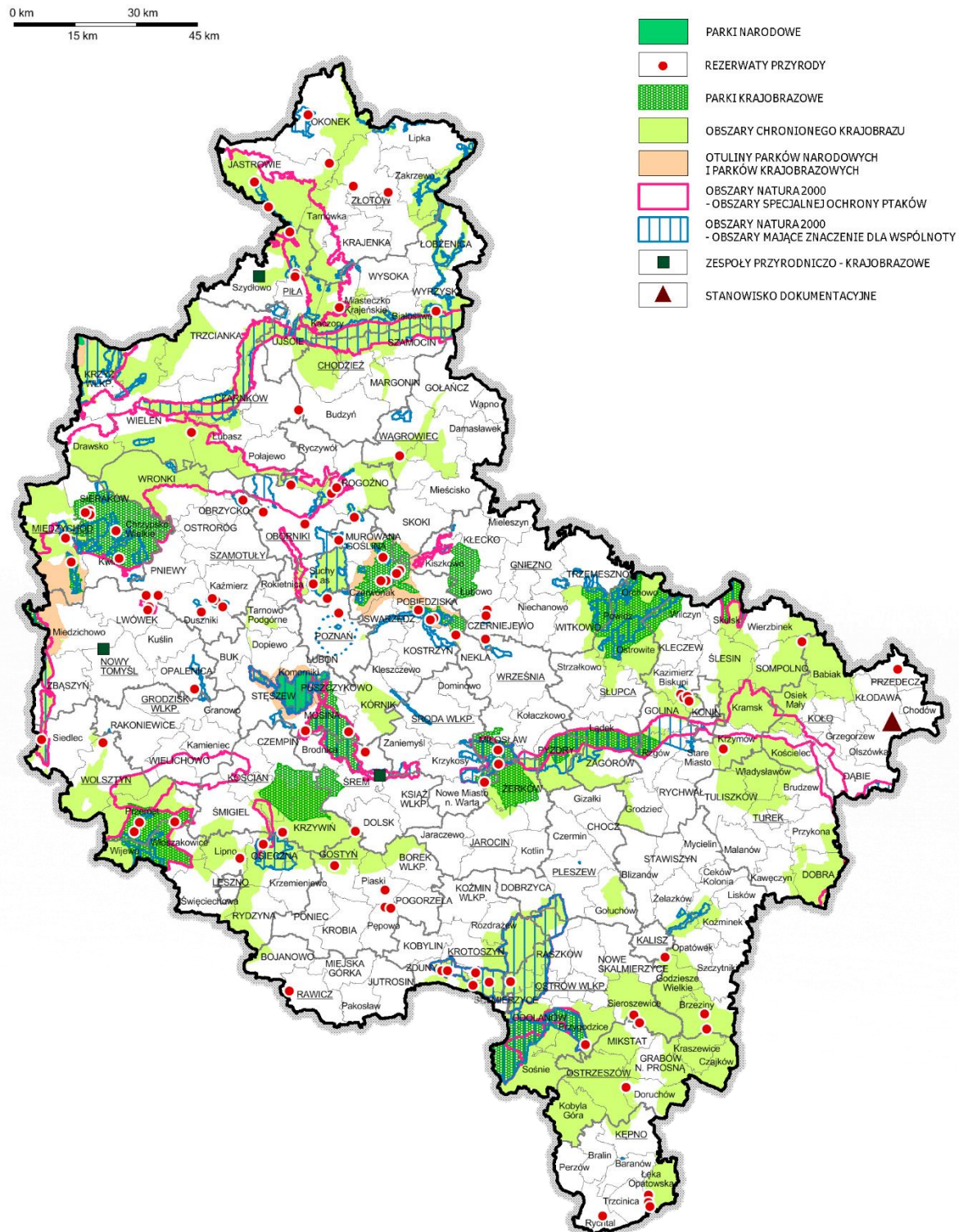

SZLAKI KULTUROWE

- SZLAK PIASTOWSKI UNIKATOWY W SKALI KRAJU
- PIASTOWSKA DRAGA ROMAŃSKA
- SZLAK CYSTERSKI
- DROGA ŚW. JAKUBA
- BURSZTYNOWY SZLAK ROWEROWY
- PODZIEMNA TRASA TURYSTYCZNA KOPALNI SOLI W KŁODAWIE

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Pelczyk (1997); Górczak (2002); Libicki i Libicki (2003); Jańczak [2004]; Łęcki [2004, 2010]; Maluśkiewicz (2005); Matyaszczyk (2015) Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego... (2013); Narodowy Instytut Dziedzictwa (2013, 2014a, 2014b)

FORMY OCHRONY PRZYRODY

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Poznaniu (2015); Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego (2015)